

POIKAIN
VUOSIKIRJ

N° 1.

Y.K.

POIKAIN VUOSIKIRJA

N:o 1

SUURTEN MERIEN TAKAA

POIKAIN VUOSIKIRJA

I

POIKAIN VUOSIKIRJA I

SUURTEN MERIEN
TAKAA

.....

KOKOILI

MARTTI RAITIO

.....

.....

WERNER SÖDERSTRÖM
OSAKEYHTIÖ PORVOO

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN
KIRJAPAINOSSA PORVOOSSA 1915

ALKUSANAKSI.

Kun suomalainen Poikain vuosikirja nyt ensi kerran tarjoutuu nuorten lukijain jouluseksi seurakumppaniksi, lienee paikallaan lausua muutama sana tämänluontoisen kirjan aatteesta ja kokoonpanosta.

Aate — se on jo aikoja sitte toteutettu ulkomailla. Useimmissa sivistysmaissa on olemassa laajoja opiskelevan nuorison järjestöjä ja näiden jäsenten ja muunkin nuorison, varsinkin miehisen nuorison harrastuksia tyydyttämässä on kaikkialla erinäisiä vuosikirjoja ja aikakausijulkaisuja, jotka pyrkivät herättämään lukijoissaan tiedonjanoa ja samalla koettavat kasvattaa heissä tärkeimpiä kansalaisavuja: utteruutta, miehuullisuutta ja totuudenrakkautta.

Tämä suomalainen Poikain vuosikirja I on ensimmäinen yritys seurata suurten sivistysmaiden esimerkkiä tässä suhteessa. Ja tämän kokeilukannan vuoksi se tällä kertaa vie lukijansa useille eri aloille, silmälläpitäen nuorison erilaatuisia harrastuksia.

Sopinee mainita, että ukko Pekanderin kertomukset ovat yhtäpitäviä taattujen ulkomaisten lähteiden kanssa ja että myös hänen kuvauksensa Myhrbergistä voidaan suomalaisilla — Julius Krohnin ja Th. Reinin — tutkielmilla oikeaksi todeta.

Jos käy ilmi, että kirja jossain määrin vastaa tarkoitustaan, lienee sillä vastedes tilaisuus ilmestyä järjestelmällisempänä ja täydellisempänä kuin nyt.

Porvoossa lokakuulla 1915.

M. R.

ESKIL PEKANDER.

Kotalahden pojat olivat pari päivää takaperin saapuneet kotiinsa joululomalle kaupungista, jossa he kävivät lyseota. Kolme heitä oli rotevaa veljestä: Pekka, Heikki ja Ilmari, jotka jalosti kilvoittelivat vaikeassa latinan kieliopissa, algebran ensi ongelmissa, historian vuosiluvuissa, kuulantyyönössä, keihäänheitossa, kuningaspallopelissä, hiihdossa, luistelussa — — ja ylipäänsä kaikessa, mikä pakollisesti tahi vapaaehtoisesti, vastenmielisesti tahi mieluisesti kuuluu koulu käyvän nuoren miehen ohjelmaan.

He olivat sanalla sanoen kolmannen, neljännen ja viidennen luokan jymymiehiä. Eikä ihme, sillä he olivat vanhaa korvenraatajasukua. Heidän isänsä Antti Kotalahti oli pitäjänsä voimakkaimpia ojan-kaivajia, joka vähäisestä alusta oli ruumiillisella työllä kohottanut talonsa siihen kuntoon, että saattoi kolmelle nuorimmalle viidestä pojastaan tarjota oppikoulusivistyksen.

Työ oli Antti Kotalahden mielestä maallisen elämän suuri siunaus ja ylläpitäjä. Varsinkin reipas ruumiillinen työ. Ja työtä hän vaati kaikilta huonekuntansa jäseniltä poikkeuksetta. Talon hoitoa saivat loma-aikoinaan avustaa hänen »koulukkaansakin», niinkuin hänellä oli tapana nimittää nuorimpia poikiaan.

Niinpä hän nytkin, kiljuvan kylmänä joulun-
aluspäivänä, oli lähettänyt nämä poikansa viitoitta-
maan kuuden kilometrin pituista jäätäivalta Kota-
lahden ja kirkonkylän välillä.

Mikäpäs auttoi poikien. Kirveet ja tuurat rekeen,
ja ulos talviselle taipaleelle pystyttämään tienviitoiksi
jälle sinne tänne kasattuja männynkarahkoita!

Huvikseen he kuitenkin ensin ajaa karauttavat
pitkin kierää jäätä kirkolle, jotta muka viittojen pano
tuntuisi somemmalta, kun sai hiljalleen ajaa kelkutella
kotiin päin. Retkikuntaa seurasi talon komea Tarkka
koira, jonka kiiltävän musta, saartuvallinen turkki
valkeine rintoineen, välähtelevät pedonhampaat ja
pitkällä riippuva kieli sekä riehakasta nuorekkuutta
ilmaiseva töyttäileminen joka suuntaan jäisellä lakeu-
della pian kohotti mielialan rattoisaksi ja saattoi po-
jatkin miltei vallattomiksi.

Teräviä jäähileitä alkoi kylmä viima lyödä vasten
kasvoja. Taivas kaartelevi vaaleana, härmäisen har-
maana ja näytti ennustavan kunnollista pakkaspyryä.
Hevosen sieraimista tuprusi säännöllisten väliaikojen
kuluttua valtainen huurupilvi, joka yhdyttyään poi-
kain puhalluksiin pian verhosi retkeläiset riuskavaan
kirsivaippaan, niin että heitä olisi saattanut pitää vaik-
kapa Amundsenin luoteisväyläretkikunnan urheina
osanottajina, jos ympäristö ja käsillä oleva työ olisi
ollut toinen.

He olivat viitoittaneet jo melkoisen kappaleen
selkää, kun itsekukin alkoi vähitellen tuntea sormen-
päissä, varpaissa, nenällä ja poskilla kyntelöimistä,
joka on sen merkki, että jollei ilma pian muutu, tah

jollei pian päästä suojaan, niin muuttuvat asianomaiset ruumiinjäsenet valkeiksi ja vaativat hieman epämiellyttävän, mutta karkaisevan lumella-käsittelyn.

Mies se, joka ei ole muita huonompi, ja niinpä ei kukaan veljeksistä hiiskunut toisille sanaakaan tunteuksistaan. Saattoi vain huomata, kuinka kukin heistä tavan takaa loi salaisen, mutta toivorikkaan silmäyksen pieneen mökkiin, joka edessäolevan salmen suussa nöpötti niemen kärjessä tuuhean mäntymetsän suojaamana.

— Rehtori sanoi olevansa vanhan Pekanderin koulutovereita ja pyysi minun sanomaan hänelle terveisiä, jos tapaan, sanoi Pekka ykskantaan ja ikäänkuin sivumennen.

— Saattaisipa senkin asian nyt toimittaa, kun on hänen mökkinsä aivan tuossa matkan varressa.

Heikin äänessä värisi toivoa ja jännitystä, välipitämättömästä sävystä huolimatta.

Kun lumipyrykin nyt oli puhjennut täyteen voimaansa, niin päätettiin mennä viemään ukko Pekanderille rehtorin terveiset.

Pojat eivät olleet koskaan käyneet ukon luona, vaikka olivat hänet useinkin onkimatkoillaan nähneet ja joskus jutteissakin olleet. Jännittynein mielin he siis nousivat ylös rantatörmää ja ajoivat mökin pieneen pihaan, sitoivat hevosensa aitanseinässä olevaan renkaaseen, heittivät loimen sen selkään, pudistelivat kynnyksen luona pahimmat lumet toistensa vaatteista ja kengistä ja astuivat pienoisen porstuan kautta sisälle.

Näky, mikä heitä kohtasi, saattoi heidät sanattomiksi hämmästyksestä. Heistä melkein tuntui, että

he olivat tulleet jollekin taitotulle, ihmeelliselle alueelle, jossa toinen toistaan suurempi ihme veti huomion puoleensa. Eivät he huomanneet, kuinka talon emäntä, Pekanderin iäkäs sisar, tuli iloisin kasvoin heitä vastaanottamaan, ennenkuin tämä ojensi kätensä tervehdiäkseen heitä. Samassa kuului tuvan vieressä olevasta kamarista rykäisyä ja askelten kolinaa, mistä saattoi päättää itse isännän olevan tulossa.

Ennenkuin ukko ennätti saapua kamaristaan tupaan, ehtivät pojat luoda hätäisen silmäyksen ympärilleen huoneessa, jonka sisustus heidät niin oli tyrmistyttänyt. Ensinnä kiintyi huomio katosta riippuvaan pienoiskokoiseen täydellisesti taklattuun fregattiin. Siitä siirtyi katse katonrajaan, jota kaikilla neljällä seinällä reunustivat pitkät suksimaiset valaanhetulat. Mikäli pojat vielä ennättivät huoneen seinää tarkastella, näkivät he niiden olevan täynnä mitä merkillisimpiä esineitä, alkaen etelämereläisten ihmeellisestä heittoaseesta boomerangista aina täydelliseen sukeltajanpukuun ja alppikiipeäjän (vai liekö ollut kullantsijän) teräväpäiseen, kuokalla varustettuun, raudoitettuun sauvaan saakka.

Nyt kiintyi heidän huomionsa isäntään, joka kumaraisena, notkuvin vanhan miehen askelin saapui tupaan ja toivotti heidät tervetulleiksi majaansa sekä kiitti rehtorin terveisistä, jotka Pekka sai ujosti soperetuksi.

Eskil Pekander oli jo seitsemänkymmenen korvilla oleva vanhus. Hän oli ilmestynyt paikkakunnalle pari vuotta takaperin, ostanut tämän Venetheiton torpan ja asettunut siihen sisarineen asumaan. Aluksi ei kukaan tarkalleen tiennyt, kuka hän oikeastaan oli

ja mistä hän tuli, mutta hänen avoin, ystävällinen olemuksensa hankki hänelle pianikin ystäviä kyläisten keskuudesta, ja näiden kautta oli vähitellen levinnyt pääasiallisia tietoja ukko Pekanderin monikirjavista vaiheista. Niinpä saatiin tietää hänen nuorena ylioppilaana, isänsä häpeällisellä tavalla jouduttua rappiolle, ottaneen pestin erääseen raahelaiseen purjelaivaan, joka kuljetti kauppatavaroita maailman suurilla vesillä. Muutamia vuosia kesti tätä merillä oloa, kunnes tiedonhalu saattoi nuoren Pekanderin tarttumaan opinnoihin käsiksi, tällä kertaa New-Yorkin yliopistossa. Siellä hän lienee saavuttanut jonkinmoisia tuloksia luonnontieteiden opiskelijana, koskapa hän siellä viettämiensä vuosien aikana oli useampaankin otteeseen assistenttina merentutkimusretkikunnissa; luultiinpa hänen kerran olleen mukana eteläisten napaseutujen eläin- ja kasvimailman tutkimiseksi järjestetyllä löytöretkelläkin. Matkusteleminen meni tällä tavoin hänen veriinsä, ja suurempien matkojensa väliajoilla tiedettiin hänen toimineen m. m. erään suuren sanomalehden sotakirjeenvaihtajana Kuban taistelutantereilla ja Kiinan ja Japanin välisessä sodassa. Hänen tiedettiin lisäksi julkaisseen joukon luonnontieteellisiä ja elämäkerrallisia tutkielmia, käyneen koettamassa onneaan Alaskan kultakentillä, olleen valtiollisena puhujana presidentinvaalien aikoina, toimineen rauhantuomarina ja yleensä kaikkena, mihin kykenevä, lahjakas mies voi lännen vapaissa oloissa kelvata. Vanhuuden lopulta yllättäessä heräsi hänessä kaipuu päästä kerran lepäämään matkansa vaivoista kaukaisen synnyinmaan multiin. Hän kokosi vaatimattoman omaisuutensa — sitä saat-

toi olla kymmenen tuhannen dollarin korville — ja muutti Suomeen. Täällä jonkun aikaa matkusteltuaan ja asuntopaikkoja katseltuaan hän lopuksi päätyi tähän niemeen, osti Venetheiton torpan ja kutsui Pohjanmaalla asuvan ainoan sisarensa itselleen taloutta pitämään. Hän päätti käyttää jäljelläolevat päivänsä muistiinpanojensa ja kokoelmiensa järjestämiseen; viime mainitut hän oli testamentissaan määrännyt Suomen yliopistolle. Kokoelmat oli hän sijoittanut mökin tupaan ja ylisille; kamari, jossa hän itse asui, oli täynnänsä kirjoja, karttoja ja paperipinkkoja.

Ukko Pekanderin olemuksessa oli jotakin erikoisesti puoleensa vetävää, niinkuin yleensä sellaisten vanhusten olemuksessa, jotka ovat maailman sarkaa monilta puolin mittailleet, paljon hyvää ja pahaa nähneet ja kokeneet, oppineet ymmärtämään elämää suurin piirtein. Katsannoltaan hän oli rauhallinen, puheissaan usein samalla kertaa leikkisä ja asiallinen.

— No päivää, Kotalahden nuoret herrat! Käykää rohkeasti peremmälle, kun nyt kohtalo kerran sattui ohjaamaan teidät Venetheiton erakon matalaan majaan. — Mutta kutsukaahan koirannekin sisään, sillä ulkona on ennen pitkää semmoinen ilma, ettei sen kynsiin mielellään jätä niin arvokasta seuralaista kuin koiraa. Ja onhan meillä tallikin hevostanne varten.

Pekka meni riisumaan hevosta, ja samassa porhalsi Tarkka huurteisena ja raikkaana tupaan, haisteli ensin tutkivasti isäntäväkeä ja ylettyvillä olevia esineitä, kiepautti hyväksyvästi häntäänsä ja asettui lopuksi Matilda neidin — se oli Pekanderin sisaren nimi — parhaalle matolle lepäämään ja varpaistaan tieroja nuolemaan.

Eivät pojat aluksi tienneet, mistä päästä olisivat ukon kanssa juttusille ruvenneet. Seinillä ja katossa olevien esineiden johdosta kihosi kysymyksiä kielelle aivan loppumattomiin, mutta eipä tahtonut uskaltaa niitä esille laukaista, pelosta, että sattuisi vielä kovin typerästi ilmiantamaan tietämättömyytensä.

Matilda neiti pani sylyyksen halkoja uunin suureen pesään, ja ennen pitkää pojat tunsivat suloisen, kodikkaan lämmön ja hyvätunnon virtaavan jäseniinsä. Jo siitä vanhin heistä, Pekka, rohkeni kysäistä, eikö täällä niemen kärjessä elämä tunnu aika lailla yksinäiseltä ja turvattomalta.

— Ei, poikani, ei lainkaan. Minulla on kokoelmissani ja muistiinpanoissani työtä pitemmälle kuin ikääni riittäneekään, ja Matilda siskoni seurassa viihdyn erittäin hyvin. Mitä taas turvallisuuteen tulee, niin olen tullut siihen kokemukseen, että ihmisen turvallisuus on kaikkialla yhtä varma tahi epävarma, riippuen siitä, onko ihmisen omatunto rauhallinen vai rauhaton. — Mutta kerran matkoillani minä olen tavannut ihmisen, joka mielestäni eli jokseenkin yksinään sellaisissa olosuhteissa, joissa luulisimme tavallisen kuolevaisen jo rupeavan ikävöimäänkin.

Ukko Pekander vaikenä ja loi katseensa ikkunasta ulos lumiseen maisemaan.

— Ettekö kertoisi siitä meille! innostuivat pojat.

— Se on vähän pitkänlainen juttu, mutta kun kuulla tahtonette, niin mielelläni sen kerron. Vanhempanne kai arvaavat teidän menneen hakemaan jostain suojaa pyryilmaa vastaan, eivätkä senvuoksi mahtane teistä, isoista miehistä, olla levottomia.

Mutta menähän sinä, Ilmari, nuorimmaksesi ottamaan kauroja hinkalosta hevosellenne.

Alkoi hämärtää.

Ilmarin palattua pojat asettuivat ukon ympärille takkatulen vaiheille. Silloin tällöin hulmahtava kirkkaampi lieska valaisi koko huoneen hetkeksi ja heitti kumman hohteen tuvassa oleviin harvinaisiin esineihin. Miltei kammotti katsella niitä. Ties, mitä kauheita ja merkillisiä salaisuuksia ne olisivat tienneet kertoa, jos olisivat voineet puhua.

NYKYAIKAINEN ROBINSON.

— Kyllähän siellä nyt pyryttää ja tuulee ja kylmäkin on, mutta kovin lievä ja lauhkea on sentään tämä Suomen ilmanala verrattuna esimerkiksi Eteläisen Jäämeren hyiseen ilmastoon, alkoi ukko Pekander kertomuksensa. — Kun nyt takkatuli alkaa jo lämmittää jäseniänne, niin sopinee hyvinkin, että vaihteeksi hetkiseksi siirrymme maahan, jossa miltei sananmukaisesti tuli saattaa jäätyä takassa ja jossa hirvittävät myrskyt ja rajuilmat terästävät kylmyyden voiman kymmenkertaiseksi.

Kysymys koskee Macquarie saarta, eteläisintä Uuden Seelannin eteläpuolella olevista saarista, jolle jouduin viime matkallani muutamia vuosia takaperin. Olin tutkimustarkoituksissa mukana laivalla, joka saattoi erästä etelänaparetkikuntaa aina napapiiriin saakka. Palatessamme saattomatkalta näimme saaren rosoisen ääriiviivan kaukana horisontissa, ja kun lausuin kapteenille toivomuksen saada käydä saaren tunnettuja geologisia ja luonnonhistoriallisia merkillisyyksiä katsomassa, suostui hän viipymättä suuntaamaan laivan kokan Macquarieta kohti.

Tämän saaren te luullakseni löydätte koulukartoistanne, jos etsitte Autsraalian eteläpuolelta, kaakkois-etelään uusimman maanosan eteläisimmästä kärkestä.

Kun Macquarie, sijaiten miltei napapiirin rajalla, ei ole ilmastonsa puolesta lainkaan sovelias ihmisten olinpaikaksi, ei edes suurimpien urheilija-huimapäidenkään, niin emme odottaneet tapaavamme täällä jälkeäkään ainakaan vereksestä ihmistyöstä. Saatatte siis ymmärtää meidän hämmästyksemme, kun saarta lähestyessämme meitä vastaan juoksi — kahlaten vyötäisiään myöten vedessä — viidenkymmenen korvilla oleva mies. Ja vielä täydellisempi oli hämmästyksemme, kun saimme kuulla, että tämä mies jo kaksi vuotta oli ypö yksinään asustanut tässä kolkossa saari-erämaassa.

Meille kävi niinkuin raamatussa Saulille, joka mennessään etsimään aasintammaa tapasikin kuningaskunnan. Me löysimme aivan muuta kuin mitä olimme tulleet etsimään, nimittäin miehen, joka oli kääntänyt selkensä sivistyneelle maailmalle ja kaikille sen mukavuuksille — vieläpä omasta vapaasta tahdostaan — ja asettunut asumaan autiolle saarelle. Ja vieläpä saarelle, jota minä ainakaan en olisi halukas nimittämään miksikään maalliseksi paratiisiksi, saarelle, jonka karua pintaa hirmumyrskyt tuhkatiheään lakaisevat ja jonka kallioisia, särmikkäitä rantoja vasten hyökyaallot lakkaamatta jylyyttävät laivanhylkyjä ja jää-lauttoja ja jolla kaiken lisäksi vulkaaniset purkaukset ovat säännöllisesti toistuvia ilmiöitä.

Tietysti emme tämmöisissä oloissa voineet ajatellaakaan hakea satamaa saaren rannikolta, ja niin päätimme soutaa maihin kaukaa selältä. Ja tällöin juuri tapasimme tuon merkillisen saarierakon.

Ensimmäinen ajatuksemme oli: haaksirikkoinen raukka, jonka kärsimyksensä ovat tehneet niin seka-

päiseksi, että hän lähtee pelastajiaan vastaan aaltojen syliin. Mutta kun samassa huomasimme rannalla kaksi, näköjään asuttua, liuskakivistä rakennettua huonetta, niin otaksuimme, että tänne varmaan oli asettunut joukko hylkeenpyytäjiä tointaan harjoittamaan.

Tämä otaksuma oli sitäkin luonnollisempi, kun saari aikoinaan on ollut kuuluisa hylkeiden, merileijonain, mursujen y. m. pyyntipaikkana, vaikkakin sen rannoilla nykyään, pyytäjien järjettömän omanvoitonhimon takia, näitä eläimiä enää on vain hyvin niukalti.

Kun ei meistä kukaan osannut ajatellakaan, että nyt olimme tulleet tekemisiin nykyaikaisen Robinsonin, sanoisinko Robinson II:n kanssa, niin saatatte käsittää, että suunnattomasti hämmästyimme, kun mies, pyytäessämme häntä laivaamme, päättävästi, miltei kauhistuneena kieltäytyi, jopa suorastaan alkoi paeta takaisin maihin, kaikesta päättäen peläten, että me väkisin veisimme hänet mukanamme.

Lopulta hän kuitenkin rauhoittui, ja kutsuipa meidät vielä sangen vieraanvaraisesti tulemaan luokseen maihin.

Mieluusti otimme kutsun vastaan.

Oivallisesti rakennettu ja oikein hollantilaista puhtautta päilyvä rakennus ansaitsi paremmin talon kuin majan nimen. Eteisen permantoa peittivät puhtaat punotut matot, joihin isäntä säälimättömällä eleellä kehotti meitä pyyhkimään jalkojamme. Itse asuinhuonekin teki meihin mitä miellyttävimmän vaikutuksen. Hämmästyttävän hyvin oli erakko osannut käyttää hyödykseen peräti puutteellisia olosuhteita.

Huoneen nurkassa seiso i rautainen kamiinintapainen uuni, jossa valkea iloisesti loimusi valaisten vastapäisellä seinämällä olevaa arkkua, kannella tikittävine herätyskelloineen. Tapettien puutteessa olivat seinät verhotut väripainoskuvilla, jotka alkuaan olivat kauristaneet englantilaisten ja amerikkalaisten julkaisujen palstoja. Todisteena siitä, että nykyaikaisella Robinsonillamme samoin kuin hänen mainiolla edeltäjälläänkin oli kykyä korvata suoranaisten välttämättömyyseveneiden puutetta, oli hänen »patenttilamppunsa». Tämä arvon kapine, jonka hän korkeimman omakätisesti meille esitteli, jakaantui seuraaviin alkutekijöihin: vanhaan »anjovispurkkiin», joka palveli öljysäiliönä, suikaleeseen villaista housukangasta, joka hoiteli sydämen tehtäviä, ja sulatettuun hylkeenrasvaan, traaniin, joka loi valoa Robinsonimme yksinäiseen pimeyteen. Ei vaatimattominkaan optimisti voisi väittää, että tämä »loistolaitos» — sillä sellainenhan se yhtäkaikki oli — täytti kauneuden vaatimuksia. Mutta sensijaan se täytti tehtävänsä vallan moitteettomasti, ja se on etu, jota ei aina ole meidän kalleimmillakaan loistolampuillamme.

Lyhyesti: erakko oli järjestänyt olonsa erinomaisen tarkoituksenmukaisesti ja oli siinä määrin mukautunut ympäristöönsä, ettei hänellä näyttänyt olevan minkäänlaista halua lähteä pois tältä kauhun saarelta.

Me aavistimme, että kaiken takana mahtoi piillä joku kunnianhimoinen tarkoitus, ehkäpä suuri unelmakin — sillä hetkeäkään emme epäilleet, että mies voisi olla täällä paossa jotakin pahaatekoa.

Pyynnöstämme alkoi hän kertoa vaiheitaan ja

seikkoja, jotka olivat hänen tänne asettumisensa aiheuttaneet.

»Minun nimeni on William Mackibbon ja olen kotoisin Englannista. Neljäkymmentä vuotta olen palvellut ensin laivapoikana ja sitten merimiehenä sekä kauppa- että sotalaivastossa ja lopuksi valaan- ja hylkeenpyyntialuksissa.

Kun me pari vuotta takaperin saavuimme Albatross laivalla näille vesille rasvaeläinten pyyntiin, iski päähäni äkkiä aatos jäädä tänne joksikin aikaa. Toverit ja päällystö koettivat saada minua aikeestani luopumaan, mutta eivät siinä onnistuneet. Enkä minä ole vielä tähän päivään mennessä päätöstäni katunut. Eivät kai nämä ilmat tällä saaren kappaleella ole kaikille oikein sopivia, mutta minulle ne eivät ole tehneet minkäänlaista kiusaa kahden vuoden aikana, yhtä poikkeusta lukuunottamatta, josta mainitsen myöhemmin.

Te tietysti luulette, ettei minulla siitäpitäin kun sain tämän mökkini valmiiksi ole ollut muuta tehtävää kuin istua kädet ristissä ja ikävöidä. Siinä luulossa te kuitenkin petytte aika lailla. Minulla on ylenmäärin työtä aamusta iltaan. Sillä minä en kökötä tällä saarella mistään ihmisvihasta tahi järjettömästä yksinäisyyden-rakkaudesta. (Hän sylkäsi halveksuvasti sivulleen.) Hobartin kalastajakylän satamassa on ankuroituna solakka jahti — kuin mikä tiira ikään — mutta se maksaa sievän summan rahaa. Ja sitä rahaa minä nyt olen täällä ansaitsemassa.»

Minä olen pitkän elämäntaipaleeni aikana silloin tällöin joutunut näkemään työtä ja kuulemaan kuinka sitä muutamien täytyy henkensä pitimiksi tehdä.

Minä olen nähnyt alakuloisen perheenisän panevan kaivoksissa viimeiset voimansa liikkeelle saadakseen nälkäiselle joukolleen ruokaa. Minä olen nähnyt nuoren, hintelän oppineen panevan kaksikymmentä tuntia vuorokaudesta henkiseen ponnisteluun päästäkseen tiedemies-unelmansa perille. Minä olen kerran nähnyt Edisonin laboratoriossaan työskentelevän kuumeisella kiihkolla nerokkaan aatteen toteutumiseksi. Minä olen kuullut silminnäkijäin kertomuksia suuresta työmiehestä Abraham Lincolnista (saanen ehkä joskus kertoa teille tästä miehestä) — mutta minkään työn sankarin tarina ei minuun ole vaikuttanut niin välittömästi kuin tämän yksinkertaisen merimiehen kertomus työstä vaatimattoman, mutta hänen omissa silmissään kuningaskunnan arvoisen unelman hyväksi. Hän oli päämäärään päästäkseen uhrannut tärkeimmän mitä nykyaikaisen ihmisen elämään kuuluu: yhdyssiteen itsensä ja maailman välillä. Ja kaiken tämän hän teki vain siinä yksinkertaisessa tietoisuudessa, että täällä oli tilaisuus vähän nopeammin kuin muualla ansaita unelmoitu jahti. En tuona hetkenä oikein saattanut tajutakaan hänen uhrauksensa suurutta. Vasta saarelta poistuessamme ja miehen jäädessä yksinäisenä, voi, niin kovin yksinäisenä heiluttamaan meille hattuaan, tunsin sielussani, että yksinäinen saaren asukas oli toteuttaja, voimaihminen tavallista suurempi.

»Nähkääs, tällä saarella on pingviinejä, merinorsuja, hylkeitä ja merileijonia. Ja ne antavat traania ja traanista saa rahaa.

Ennen vanhaan oli täällä tuota meren rasvaista karjaa paljon runsaammin kuin nykyään. Alku-

aikoina minäkin mieluummin pyydystelin vain merinorsuja, joita tapasi tuhansittain — suuria, kömpelöitä ukkoja, joilla on voimakkaat leuat ja kahdeksantuumaiset syöksyhampaat. Joukossa oli monta kahdenkymmenen jalan pituista elävää. Ylipäänsä merinorsut — niin villeiltä ja raivokkailta kuin ne näyttävätkin, — ovat jokseenkin siivoluontoisia, ainakin niin kauan kuin antaa niiden olla rauhassa. Häiritäytinä ne saattavat muuttua hillittömiksi.

Ihmisellä on toki kuitenkin suuri etu merinorsun rinnalla: hänellä on jalat millä paeta. Tätä etua olen minäkin tullut silloin tällöin käyttäneeksi hyväkseni, milloin olen sattunut häiritsemään niitä päivällislevon aikana rantakallioilla. Niin kauan kuin tämä eläin on märässä elementissä, on mieletonnä yrittääkään hyökätä sen kimppuun. Mutta jos se on maalla, niin joutuu se useimmiten taitavan ja hätäilemättömän metsästäjän saaliiksi. Ja hyvä saalis se onkin, sillä kun on yllään kelpo rasvakerros, joka tuottaa mitä hienointa traania.»

Mackibbon viittasi hymyillen toiseen rakennukseen päin, jossa hänellä oli traanivarastonsa. Hymystä päättäen sisälsi rakennus jo melkoisen määrän tuota kallisarvoista ainetta.

Kysymykseemme millä tavoin hän sade- ja myrskyilmoilla tappoi aikaansa, vastasi Robinson II:

»Minun ei tarvitse pelätä työnpuutetta millään ilmalla. Minulla on traaninvalmistustöissä puuhaa piisalle asti, ja jos ilma tulee oikein häijyksi, niin istuudun lämpimän uunini eteen ja punon tuommoisia mattoja kuin tuo tuolla eteisessä. Kyllä tekevällä työtä riittää. Enkä minä ole vielä koskaan tuntenut

itseäni yksinäiseksi. Onhan minulla sitäpaitsi nämä kaksi kelpo koiraanikin täällä. Ja niiden seura on toki parempaa kuin monen ihmisen.»

Hän kumartui hyväilemään kahta foxterrieriä, jotka kertomuksen aikana olivat tulleet sisään ja nyt makasivat hänen jaloissaan. Sitten hän taas jatkoi:

»Albatrossilla oli kokki, neekeri, jonka päähän palkkähti jäädä tänne minun kanssani. Mutta hän oli aika hätähousu. Jo ensimmäisenä iltana, kun hän vain oli kävellyt leirini ympärillä, sai hän tästä saaresta kylläkseen. Meitä istui siinä nuotiolla pahaa aavistamatta useita laivan miehiä, kun äkkiä kuulimme kauhunparkaisun ja heti senjälkeen näimme Johnnyn — se oli neekerin nimi — juoksevan luoksemme kuin parhaassa hengenhädässä ainakin.

»Mitä nyt? Mikä on hätänä?» huusimme me ja hypäsimme pystyyn. Mutta Johnny poika oli niin hengästynyt ja kauhistunut, että hän vasta kotvan kiemurreltuaan sai änkytetuksi: »Aave! Kummitus!»

Teidän sopii uskoa, että me nauroimme hänelle aika lailla. Mutta hän ei ollut siitä milläänkään. Eikä hän saanut rauhaa ennenkuin miehet veivät hänet mukanaan takaisin turvallisten laivanlankkujen suojaan. Ja laivalla hän vasta oli kertonut, että valkea, sumuinen aave oli äkkiä ilmestynyt hänen eteensä ja uhannut häntä sormellaan. Ja hän oli päättänyt kertomuksensa vakuuttamalla, että vaikka hänelle hopeatarjottimella tuotaisiin kaiken maailman aarteet, niin ei hän jäisi tälle saarelle, vaan luovuttaa sen minulle yksinäni kummituksineen päivineen.

Mutta kun vanha Johnny ystäväni melkoisessa määrässä poti sisällistä tautia — reumatismiksi sitä

taidetaan sanoa — johon auttoi vain perinpohjainen rommivoitelu, sisällinen sekin, niin arvelen, että hän tuona hetkenä lienee itse ollut hieman sumuinen. Mutta en tahdo kuitenkaan tehdä hänelle vääryyttä, sillä saattoihan hänelle käydä niinkuin minulle kävi tuonoin.

Muunna koreana päivänä minä nimittäin menin pingviinejä metsästämään. Viivyin ulkona kauan ja palasin vasta illalla kotiin. Kun minua palelsi aika lailla, niin tein nopeasti tulen, mutta unohdin kiireessä sulkea eteisen oven. Te voisitte kuvitella, ettei minun kauhuni suinkaan ollut paljoakaan pienempi kuin Johnny paran, kun ovelle silmätessäni äkkiä näin pimeässä tumman olennon, jonka kaksi suurta, hehkuvaa silmää tarkastelivat minua. Mutta pianpa toki rohkaisin luontoni, otin kouraani halon ja mäjähytin sillä kutsumatonta vierastani päähän. Ammumisesta, joka välittömästi seurasi lyöntiä, arvasin, ettei ainakaan tämä kummitus voinut kerskua ylimaallisella alkuperällään. Se oli nimittäin villiintynyt härkä, jommoisia ennen minun tuloani täällä käyskenteli laumoittain, mutta joita laumoja minä täällä olen henkeni pitimiksi vähin pienennellyt. Niinpä tämäkin tunkeilija sai hengellään maksaa uteliaisuutensa. Sen liha oli tervetullut lisä ruokavarastooni, sillä noiden meren rasvaeläinten liha soveltuu paremmin syötäväksi suuren maailman hienoille herkuttelijoille kuin minunlaiselleni yksinkertaiselle merimiehelle. Se nimittäin maistuu melkoisesti traanille tahi sanosinko paremminkin kalanmaksaöljylle.

Kun minä siis traania katselen paljon mieluummin sulatustangon päässä kuin paistinvartaassa, niin teen,

kuten jo mainitsin, silloin tällöin pieniä metsästysretkiä. Kerran minulle kuitenkin oli käydä pahoin tämmöisellä retkellä. Kun saari on 24 kilometriä pitkä ja kymmentä leveä, niin luulin illalla varmasti ehtiväni kotiin, vaikka kävelinkin saarta melkein päästä päähän. Olin senvuoksi ottanut mukaani vain pari laivakorppua eineekseni. Koirat olivat myös mukanani.

Tuskin olin lopulta kääntynyt paluumatkalle, kun äkkiä laskeutui niin sankka sumu, että hädin saatoin nähdä omaa ojennettua kättäni. Ennen pitkää huomasi joutuneeni pois tieltä. Harhaillessani yltympäri tuli lopulta eteeni vuori, jonka huipulle kiipesin siinä toivossa että sumu hälvenisi senverran, että saattaisin sieltä ottaa suunnan kotimatkaa varten. Tämä toivoni kuitenkin ei toteutunut. Mutta sensijaan sain nähdä näyn, jota en koskaan unhoita. Sumumeri jakaantui äkkiä kahtia ja siten syntyneessä aukeamassa minä näin ihanan järvimaiseman smaragdinvihreine, lehtevine saarineen ja hymyilevine rantoineen. Mutta jo ennenkuin ennätin näkyyn tottua, sulkeutui sumuseinä jälleen ja minä olin taas yhtä viisas kuin ennen. Ymmärsin, että näky oli tuommoista kangastusta, jota matkustajat suurissa erämaissa välistä saavat nähdä. Olisin ollut mieletön, jos vielä olisin yrittänyt hapuilla eteenpäin sumussa ja iltapimeässä. Tein pitkästä tussok-ruohosta suojuksentapaisen, joka ainakin jotenkuten tarjosi minulle ja koirilleni suojaa hirmumyrskyä vastaan, mikä vuorostaan nyt alkoi tavattomalla voimalla puhaltaa.

Tämän retken muistoksi minä sain kovan kuumeen. Milloin ja miten siitä lopulta oikein selvisin, en tänä-

kään päivänä tiedä. Myöskään en tiedä, kauanko makasin kuumeessa.»

Kun vertasimme hänen kalenteriaan laivan almanakkaan, huomasiimme, että hän oli maannut kuume-houriossa kaksi päivää kauemmin kuin itse luuli.

»Nyt minä olen kuitenkin keksinyt tälle taudille erinomaisen rohdon, nimittäin tækäläisten maorikanojen rasvan.

Muutoin hirmumyrsky, joka minulle sillä kertaa ajoi kuumeen luhini, matkaansaattaa täällä liiankin usein paljon onnettomuutta. Se alus on onneton, joka länsimyrskyssä sattuu tämän saaren länsirannikolle. Ranta on sananmukaisesti kylvetty täyteen laivanhylkyjä. Eikä joka laivan miehistölle käy niin hyvin kuin vanhan purjelaiva »Gratituden», joka kävi vaihtokauppaa kaikilla etelämeren saarilla. Kun se eräänä päivänä makasi ankkurissa tämän saaren kohdalla, tapahtui, että nousi niin kova läntismyrsky, että kapteeni käski nostaa osan purjeista ylös, jotta laiva voisi ruveta luovimaan ja siten kestäisi korkeata aallokkoa. Mutta laiva ei kestänytkään myrskyn voimaa, vaan lensi semmoisella voimalla kallioihin, että murskaantui siihen paikkaan. Kuin ihmeen kautta miehistö pelastui maihin. Muuan valaanpyytäjä-alus korjasi heidät viikon kuluttua täältä.

Mutta moni kunnan pikitakki on täällä kohdannut ennenaikaisen surman ja saanut leposijansa merimiesten suuressa haudassa. Sillä harvoinpa meri antaa takaisin, mitä se kerran on saanut valtoihinsa. Kun minä satun löytämään ruumiin, joka on ajautunut maihin, niin olen toki toimittanut — niinkuin kristityn sopii — vainajan kunnollisesti viimeiseen lepoon. Saaren toi-

sella rannalla minä olen aidannut pienen hautausmaan, johon olen saattanut jo monta vainajaa lepäämään ikuis- ta untaan. Autio se on ja inha maantäplä. Sinne minä myös hautasin viimeksi löytämäni ruumiin ja reu- nustin haudan valkeilla kivillä. Ja pieneen puuristiin kirjoitin hänen papereittensa mukaan:

CHARLES ANDERSSONIN
muistoksi.

Hukkunut 6 p. huhtikuuta 1903.

Kuollut, mutta ei unohdettu.

Niin, yksinäistähän minun elämäni täällä kyllä on, mutta työtä kun on, niin ei ole hätää. Vuoden ver- ran aijon täällä vielä viipyä. Silloin minulla on ehkä koossa niin paljon traania, että voin ostaa tuon kau- niin jahdin, ja sitten — niin, sitten rupean valaan- pyytäjäksi Etelämeren vesille.»

Koruton tämä hänen kertomuksensa oli, mutta ympäristö ja olosuhteet vaikuttivat meihin niin, että se meistä sillä hetkellä tuntui suorastaan suurpiirtei- seltä.

Lähtiessämme saarelta toivotimme Robinsonil- lemme, ettei yksinäisyys kävisi hänelle yli voimain ja että päämäärä, jota saavuttaakseen hän oli kol- meksi vuodeksi sulkeutunut muun maailman yhtey- destä ja siten kieltäytynyt jokaiselle välttämättömästä lähimmäisen-avusta, tulisi hänen osalleen täytenään.

Hiljalleen tummuivat koivuhiilet ukko Pekanderin takassa. Kolme paria silmiä oli niiden hehkussa näh-

nyt kuvan kaukaisesta hyisestä saaresta ja yksinäisestä miehestä, joka siellä taisteli unelmansa puolesta.

— Minä uskon, lopetti ukko kertomuksensa, että hänen unelmansa on toteutunut, sillä hän jos kukaan minun mielestäni tuli maksaneeksi onnestaan täyden hinnan.

Pojat kiittivät kertomuksesta. Ukko pyysi heitä luonaan käymään vastakin. — Minkä vain joulukii-reiltänne kerkiätte, sanoi hän.

— — — — —

Illaksi oli ilma ylennyt, ja kasvava kuu valaisi hohtavaa jääaavikkoa, kun Pekka, Heikki ja Ilmari äänettöminä ajoivat kotiinpäin. Hevonen veti iloisesti rekeä ja Tarkka seurasi virkkuna matkuetta, tuon tuostakin haukaten uutta lunta ja aivastaa tuhauttaen.

Kaukana selällä, melkein taivaanrannassa leijui keveitä usvapilviä, ja niiden takaa kohosivat ylös kuumamoon Neulasaaren korkeat piirteet. Saari näytti väikkyvän ilmassa kuin kangastus.

Siellä — ei, tuhansien ja taas tuhansien kilometrien takana on autio, viluinen saari, jonka hietaan yksinäinen taistelija on haudannut monta kunnan pikitakkia.

—————

INTIAANI-IDYLLI.

Eivät Kotalahden pojat malttaneet monta päivää puuhailla kotonaan, kun jo hiihtivät Venetheittoon saadakseen kuulla uuden kertomuksen. Ensimmäinen ilta ukko Pekanderin luona oli kiehtovana heidän muistossaan; silloin kuultu kertomus oli herättänyt halun saada kuulla lisää ukon suuresta kokemusvarastosta.

Matilda neidin joulukakkua oli maisteltu, ja nyt ruvettiin tutkimaan vähän perusteellisemmin talon tavaroita. Olipa siinä seinällä muutamia kivisiäkin työkaluja, jotka eivät ollenkaan näyttäneet puhdistetuilta museoesineiltä, vaan pikemminkin niissä oli jälkiä verrattain äskeisestä käytöstä.

— Mitäs nämä ovat, kysyi Pekka.

Bakaiiri-heimon työkaluja ja talousesineitä Amazon ja La Plata virtojen mailta.

— Siis intiaanien kapineita, sanoi Ilmari, joka hiljattain oli hotkaissut »Viimeisen mohikaanin» kanteesta kanteen.

— Niinpä niin, mutta hieman toisenlaisten intiaanien kuin niiden, joista tavallisesti puhutaan ja kirjoitetaan. Tahdonpa kertoa teille kappaleen kirjavan elämäni kaikkein viehättävintä taivalta.

Ja ukko Pekander alkoi:

Ylipäänsä intiaanit kirjallisuudessa esiintyvät

synkkinä, vaiteliaina ja salamielisinä olentoina. Tämä johtuu luultavasti siitä, että ani harva valkoihoinen koskaan on joutunut heidän joukkoonsa yksinään. On sanottu, ettei missään kuulla niin vähän iloista naurua kuin Amerikan alkuasukasalueilla. Punainen mies on muka aina laisensa: hän on kaikkialla synkkä, vaitelias ja arvokkuutta tavoitteleva. Nämä lausunnot eivät ollenkaan sovellu bakaiireihin, joiden joukkoon sattumalta jäin yksinäni, kun maantieteellisen retkikuntamme kaksi muuta jäsentä läksivät lähimmästä kaupungista noutamaan koneitamme.

Bakaiirit olivat iloisia, suoria ja luottavaisia. Heidän luonaan tulin nauraneeksi yhtä paljon kuin konsanaan iloisissa piireissämme New-Yorkissa. Totta kyllä on, etteivät bakaiirit ole niin iloisia kuin esimerkiksi etelämereläiset. Tytöt eivät tanssi kuutamossa eivätkä miehet laula kanoottimatkoillaan. Mutta joka tapauksessa he olivat kokonaan toisenlaisia kuin romaanien synkät intiaanit.

Kylä, johon minä seuralaisistani jäin, oli sangen pieni. Siinä oli vain kaksi pyöreätä taloa, joissa kummassakin asui useita perheitä, sekä tyhjä, hieman ränsistynyt varastosuojus, johon minun maallinen majani sijoitettiin. Talojen välissä oli tasainen avonainen paikka, jossa oli viljankuivuulaitoksia. Yltympärillä rehotti aarniometsä lukemattomine kasvi- ja eläinlajeineen ja väreineen. Vain itäpuolella kylää oli oikea aukeama; se oli maissipelto.

»Seurakuntaan» kuului yhdeksän miestä, seitsemän naista ja viisi lasta. Miesten nimistä mainitsen seuraavat: Tumajana — päällikkö ja samalla meidän oppaamme; Paleko — edellisen isä, viehättävä vanha herra,

jonka kanssa tulin mitä parhaimmaksi ystäväksi ja joka elämänsä ehtoopuolen käytti koppien ja mattojen punomiseen; Alakuai — nokkela kirvesmies ja kanootinrakentaja; Avia — maalari; Japi — paksu; Palavaku — siivo ja vaatimaton; sekä nuoret herrat Kulekuke, Luhu ja Pauhaga. Muutamien päivien kuluttua saapui kylään pari vierasta naapurikylästä; toinen niistä oli aikaisin jäänyt orvoksi, minkävuoksi hänellä ei ollut nimeä ollenkaan.

Naisten nimistä oli mahdotonta saada selkoa. Pekooto yyra, kuului aina vastaus (= minä olen nainen.) Siellä oli, kuten aina, vanha rouva, jolla oli paljon sananvaltaa ja jonka kuivettunut olemus ei ollut enää kaunis — »Vanha syöjätär» ja Palekoon puoliso. Hänen vastakohtansa oli hänen pojantyttärensä »Eeva»; tällä oli hienosti muodostuneet eurooppalaiskasvot, joiden ympärillä sysimusta tukka aaltoili. Lisäksi oli hänellä varsin kauniit ja lempeät gasellinsilmät, joiden katseessa ei ollut vähääkään mielittelyä, mutta joissa silti paloi kiehtovana luonnonihmisen elämänilon ja elämänhalun viaton tuli. Eevan kaksitoistavuotias ystävätär, jota sivumennen sanoen tarjottiin minulle puoliseksi, oli kaikkein lemmikki ja pani talteensa paljon hyvää. Muu muassa näin muiden antavan minulta saamiaan pikkulahjoja hänelle. Hän oli päällikkö-vainajan tytär ja perijätär. Jos olisin mennyt naimisiin tytön kanssa, niin olisi nykyinen päällikkö ollut velvollinen luovuttamaan virkansa ja arvonsa minulle. Muita kylän naisia näin vain harvoin, ellen ota lukuun »egyptiläistä», ahnetta naiseläjää egyptiläispiirteinen ja mantelinmuotoisine silmineen.

Kahtena ensimmäisenä päivänä minä vaatimatto-

masti pysyttelin syrjässä, jotten säikäyttäisi näitä luonnonlapsia. Huomasin tällöin, että joku kylän miehistä alinoma oli minun kunniapalvelijani. Kun ensimmäisenä yönä tahdoin hiukan valvoa ja tehdä muistiinpanoja, ilmestyi vanha Paleko ovelle ja pyysi minua kohteliaasti, mutta päättävästi sammuttamaan tulen ja rupeamaan nukkumaan.

Minun pidättyväisyyteni kantoi hyviä hedelmiä, sillä pian minua tultiin noutamaan vierailulle molempiin varsinaisiin taloihin. Toisessa niistä olivat Paleko ja tuo kaksitoistavuotias perijätär ja toisessa Tumajana isäntinä.

Minut otettiin mukaan kalastamaan, uuden kaanootin vesillelasku-tilaisuuteen ja muihin samantapaisiin hommiin. Ja kaikki olisi ollut erinomaista, jollen olisi näiden vierasvaraisten, mutta perin vähällä ruualla toimeentulevien kunnan ihmisten parissa potanut — kroonillista nälkää. Nälkä pakotti minut tupakoimaan liiaksi, kun taas intiaanit itse polttivat vain illoin yhteisissä tupakka-kollegioissaan, joihin he uskollisesti kokoontuivat in corpore.

Minun majaani oli juhla-aikoina käytetty miesten tanssitupana. Tästä menneestä ihanuudesta muistutti kaksi seinällä riippuvaa ruokopillää. Näin olikin minusta parempi, sillä vaimot, jotka muualla saavat käyskennellä vapaasti, eivät saa astua jalkaansa miesten tanssihuoneen kynnyksen yli.

Huoneeni oli 7 askelta pitkä ja 9 leveä. Kahden ja puolen askeleen päässä toisistaan sijaitsevat katonkannatuspaalut olivat $4 \frac{1}{2}$ metriä korkeat. Ylhäällä katossa oli metriä leveä ja $3 \frac{3}{4}$ metriä pitkä avonainen aukko. Pari kalarysää seisoj nurkassa, ja muutapa

huoneessa ei ollutkaan, lukuunottamatta kahta palaria, joihin kiinnitin riippumattoni. Paitsi kunnia-vahtiani oli minulla seurassani joku vaeltava, vakoi-leva pikku hiiri; useimmat näistä kumminkin saivat surmansa naisten ampumista nuolista ja joutuivat pataan. Alinomaisina vierainani olivat suuret, mustan- ja valkoisenkirjavat kimalaiset, jotka samoin kuin perhosetkin eivät olleet juuri milläänkään, vaikka otin niitä käteeni ja kyyditsin pihalle. Puolipäivän kuumuuden aikana kuvittelin istuvani suuressa, kihisevässä ja kuhisevassa mehiläispesässä.

Tällaisena hetkenä minä kolmantena päivänä pakenin Palekon majaan. Siellä oli ihmeteltävän kodikasta ja viileää, eikä siellä ollut lainkaan noita kutsumattomia siivekkäitä vieraita. Vain muurahaiset ja jauhokärsäkkäät sen lattialla kulkivat pitkin polkujaan. Miehet harjoittivat tavallisinta kotiaske-rettaan: keinuivat laiskoina riippumatoissaan — ja pian seurasin minäkin heidän tarttuvaa esimerkkiään.

Kokonaiskuva, minkä sain silmäillessäni tätä alku-asukasmajaa, oli seuraava: ahkeraan käytännössä oleva perheentupa, epäjärjestyttä sen verran kuin kodikuuteen kuuluu, kaikki sievästi ja puhtaasti valmistettua, kaikki joko ripustettua tahi laatikkoihin pantua, ei rautanauloja eikä ruuveja, vaan puunauloja ja punonnaista, kaikki työ tehtyä kivikirveellä, eläimenhampaalla tahi raakunkuorella. Väriltään oli kaikki ruskeata, — siis: seinät ruskeat, riippumatot ja kopat ruskeat, ihmiset ruskeat, mutta ruskeat sopusointuiseen värisävyyn. Siellä täällä pilkisti aurinko majaan olkikaton raoista, oven edustalla lekotti kirkas valoläikkä ja ovien välillä oleva kuja oli puolivarjossa.

Kattoluukusta tuleva valo leikki lattialla ja liedeltä nousevaan savuun muodostui valosauvoja.

»Synkän-vaiteliaat intiaanit», sekä miehet että naiset, lörpöttelivät ja lorusivat kaiken aikaa, ja heidän kajahti tuontuostakin Eevan lapsellinen nauru. Kaikki naiset tekivät jotakin askareita. Joku muokasi paistilihaa, toinen survoi jyviä huhmaressa. Sormineen nämä luonnonlapset menivät pataan ja maistelivat keitoksen laatua; tarjosipa muuan sormeaan minunkin nuoltavakseni.

Paksu Japi nukahti uneen. Minuakin tämä rauhallinen kotoinen tunnelma pian alkoi raukaista. Enkä voinut vastustaa ystävällistä kehotusta ruveta päivällislevolle, vaikka sotkeuduinkin suureen riippumattoon kuin kala verkkoon.

Nukuin vahvasti ja kauan. Herätessäni oli näky muuttunut. Naiset istuivat majan edustalla viisi aina ryhmässään perätysten ja pyydystivät toisistaan pikku eläviä. Se joka naapurinsa päästä löysi elävän, joko pani sen kielelleen ja nielaisi onnellisena herkkupalan, tahi antoi sen alkuperäiselle omistajalleen, joka otti sen vastaan ojentamalla oikean kätensä taakseen. — Miehet tarkastelivat pääskysten lentoa, joku tavotti niitä turhaan nuolellaan, ja kun niistä lopulta pari onnistuttiin pudottamaan, oli hyvämielinen yleinen.

Mutta tällä kauniilla mitalilla oli toinenkin puoli. Asunto-olot olivat kyllä hyvät, mutta muuhun hoitoon nähden minulla olisi ollut paljon muistutettavaa. Lihaa en kylässä ollessani ylipäänsä saanut nähdäkään, jollen ota lukuun kahta hiirtä. Kalaa annettiin minulle niinkään harvoin ja niin pieninä annoksina, että

olisi saattanut luulla sen olevan seudun suurimpia harvinaisuuksia. Muu ruoka, paahdetut maissinjyvät ja muut kasvikset, oli varsin mukiinmenevää. Jyrkästi, mutta kohteliaasti minä sensijaan kieltäydyin nauttimasta heidän parhaita juhlaherkkujaan: muurahaisia, palmukovakuoriaisia ja muuatta lihavaa matoa.

Sensijaan olivat isäntäni sydämestään halukkaita nauttimaan terveydekseen sen vähäisen määrän suolaa ja herneitä, mikä minulla oli mukana. He pitivät niistä tavattomasti. Paleko ja minä ryhdyimme herneitä keittämään, kumpikin ensi kertaa eläessämme. Minä tein tulen ja hän toi risuja avuksi, me panimme saviruukun herneineen kolmelle nuotiokivelle ja aloimme keittää. Paleko keittäessään lauloi ja polki tahtia jalallaan. Koetin tavottaa hänen sanojaan ja nuottiaan laulamalla kaikin voimin mukana. Valitettavasti en ymmärtänyt »tekstistä» vähääkään, ja vielä vähemmän sain selkoa »nuoteista»; sen vain voin vakuuttaa, että rytmiä tässä laulussa oli niin vahvasti että ukon siinä laulaessa saattoi kuvitella kokonaisen tanssijaparven karkeloivan hänen ympärillään ja polkevan jalkaa niin että maa tömisi.

Minä myöskin tahdoin näyttää laulutaitoani, ja suomalaiset kansanlaulumme saavuttivatkin melkoista menestystä. Kuitenkin huomasin selvästi, että meikäläinen sävelasteikko särki heidän korviaan, vaikka he olivat liian hienotunteisia sitä sanoakseen. Reippaat rallatukset sensijaan, jotka muistuttavat jossain määrin luonnonääniä, menivät heihin kuin häkä. Paleko ystävänäni niistä hurmaantui ja halusi oppia niitä välttämättä. Ja kun hänen lopulta osapuilleen onnistui

joikauttaa muuan »sunfarati-rallaa», niin hän suorastaan kieriskeli maassa — naurusta ja innostuksesta.

En ole vielä kajonnut bakaiirien vaatetukseen, eikä siihen ole ollut syytäkään, sillä ylipäänsä he eivät käytä sanottavasti vaatteita. Raakunkuorista koottu kaulakääty ja lanteille vyötetty kolmikulmainen nahankappale olivat heidän pääasiallisimpana verhonaan, niin miesten kuin naisten. Te luulette varmaankin, että tässä alastomuudessa tuntuisi olevan jotakin säädyttömyyttä. Niin luulin minäkin, ennenkuin jouduin luonnonkansain keskuuteen. Heidän luonnolliseen alastomuuteensa tottuu siinä määrässä, että vähän aikaa heidän parissaan oltuaan tulee siihen käsitykseen, että nämä ihmiset pikemmin näyttäisivät säädyttömiltä, jos heillä olisi vaatteet, sensijaan että he nyt ruskeine ihonväreineen ja luonnollisine notkeine liikkeineen mielestäni kokonaan sulaantuivat luontoon ja olivat yhtä puhtaita ja viattomia kuin se.

Onhan kyllä heilläkin vaatteita, vieläpä vallan koreita, palmunkuoresta punottuja, mutta niitä he käyttävät vain suurina juhlina, tanssipukuina. Niiden nimi on eeti = talo. Suurta huvia tarjosi varmaankin koko kylälle minun riisuuntumiseni ja pukeutumiseni, sillä näitä toimituksia kokoonnuttiin joukolla katsomaan. Minun vaatteeni: »päätalo», »selkätalo», »jalkatalo» j. n. e. kiersivät kädestä käteen.

Meidän vaatetuksemme suojelevaa tarkoitusta en saanut heitä käsittämään, sillä pohjoisten maiden kylmästä ilmanalasta heillä oli yhtä vähän aavistusta kuin muistakaan vieraista oloista. He leikittelivät kuin lapset minun vaatekappaleillani. Muuan oli tavattoman onnellinen saatuaan yllensä minun tak-

kini; hän lähti oitis herrastelemaan sen kanssa ympäri kylää ja herätti oikean riemumyrskyn kaikkialla mihin tuli.

Sensijaan huomasin heissä tavatonta hävyntunnetta aivan toisella alalla, nimittäin — syöäessä. Eräänä iltana sain kutsun tulla illalliselle torille, johon meille oli katettu yksinkertainen ateria. Suureksi riemukseni huomasin »pöydällä» kalaakin ja tahdoin heti hyökätä sen kimppuun. Kaikki kumartuivat silloin alas maata kohden eivätkä tienneet mihin olisivat silmänsä panneet, ja jokaisen kasvoilla oli kiusaantunut nolouden ja häpeän ilme. Lopuksi he kaikki kääntyivät minuun selin ja Paleko viittasi — selin hänkin — minua menemään majaani. Kummastuneena menin majaani ja söin kala-annokseni siellä. En ollut vielä lopettanut ateriaani, kun majaan astui muuan miehistä, jolle olin lahjoittanut ongen ja joka nyt tahtoi lähemmin perehtyä sen käyttämiseen. »Voi, tähän ette olekaan vielä syönyt!» luin hänen häpeävästä katseestaan. Hän kääntyi minuun selin ja istuutui nurkkaan odottamaan. Seuraavana iltana minä muutta mutkitta menin pimentoon syömään kalaani.

Naiset syövät eri joukossa; sitä ennen he kattavat miehille valmiin ruuan, kullekin eteen. Jokainen söi omalla paikallaan ja koetti välttää muiden huomiota.

Tätä ankaraa »etikettiä» eivät bakaiirit kuitenkaan aivan jyrkimmässä muodossa noudattaneet, sillä he osasivat pitää lystiä minun sopimattoman käytökseni kustannuksella, ja paljon minä lienen tehnytkin sellaista, mikä soti maan sopivaisuuslakeja vastaan. Minähän m. m. lauloin ääneen ja kutsuin miehiä

ja naisia heidän nimiltään, työnsin inholla luotani madot ja muurahaiset, ja monella muullakin tavoin osoitin mieltäni heidän laitoksilleen.

— — — — —

Vapaimpia ja luonnollisimpia olivat nämä ystäväni aina iltasin. Silloin me miehet aina kokoontuimme kylän torille juttelemaan ja polttelemaan. Ja hilpeä ja rattoisa oli silloin yhdessäolo. Piiput ja pape-rossit olivat täällä tuiki tuntemattomia; poltettiin omatekoisia sikaareja, jotka saattoivat olla jopa 25 cm pituisia. Pari kolme tuntia siinä istuttiin tumman tähtitaivaan alla. Pieninkin taivaalle nouseva pilvenhattara silloin huomattiin, ja lausuttiin arveluita sen matkasta: mistä? mihin? Jos vain metsästä kuului jonkun eläimen ääni, niin kaikki vaikenivat silmänräpäyksessä. Odotettiin toistuisiko ääni, ja kuiskailtiin toisilleen: tapiiri, vyötiäinen t. m. s., samalla kun joku koneellisesti jäljitteli eläimen ääntä.

Matkani varsinaista tarkoitusta, nim. Kulisehujoen maantiedettä, tutkittiin miehissä. Joki piirrettiin hiekkaan, lisäjoet laskettiin ja yhtymäpaikkoihin pantiin maissinjyvä. Vähitellen pääsinkin paikallisista suhteista ja eri heimoista selville. Bakaiirien mielestä kaikki ihmiset olivat joko hyviä, kuura, tai pahoja, kuraapa. Eroavaisuus riippuu pääasiassa, niinkuin hämmästykseni huomasin, siitä, kuinka vieraanvaraisia missäkin ollaan. Vieraiden heimojen kylät heille siis merkitsivät joko hyviä tai huonoja hotelleja.

Mutta mikä suunnaton eroavaisuus onkaan heiltä saamani matkaopastuksen ja meidän painettujen turistioppaittemme välillä! Mikä tavaton äänne- ja vivahdusrikkaus heidän selityksissään! Ei sanottu, että

meidän kylästämmme lähimpään naapuriin oli päivänmatka, siitä seuraavaan taas päivänmatka j. n. e. Tuolla tavoin ei olisi päästy mihinkään. Ensinnä istuudutaan kanoottiin, peepi, sitten soudetaan — peepi, peepi, peepi — soudetaan oikeaan ja vasempaan virran käänteiden mukaan. Sitten tullaan koskeen — bubu—: se pudottaa korkealta — käsi kulkee jokaisen »bubun» keralla koskipenkereeltä toiselle; naiset pelkäävät ja itkevät — pekooto äh, äh, äh, — silloin täytyy nousta maihin ja kantaa matkatavaroita ja kanoottia — raskasta jalkojen töminää — kunnes taas saadaan istua alas ja — peepi, peepi, peepi — kauas, kauas — ääni tulee yhä kimeämmäksi — hyvin kauas — i-i-h — ja pää nyökkää suuntaan, mihin kuljetaan. Sitten aurinko laskee ja käsi piirtää suuren kaaren länttä kohden ja näyttää lopuksi kohdan, missä aurinko on silloin kuin vihdoin noustaan maihin. Silloin olemme bakaiirien luona: bakaiiri, bakaiiri, kuura, kuura, s. o. täällä meidät otetaan hyvin vastaan. Kenties vielä tavataan suuria kaloja matkalla ja ammutaan niitä nuolilla — tsök, tsök.

Muutamia toisia intiaaniheimoja bakaiirit pilkkasivat antamalla heidän tavoistaan ja laitoksistaan vilkkaita pantomiimiesityksiä. Nahukvat olivat naurettavia partansa vuoksi, shuijia matkittiin asettamalla alahuulen ja hampaiden väliin iso korkkipalanen, trumajit saivat osakseen yleistä inhoa senvuoksi, että heillä oli tapana viskata sotavankinsa jokeen, kädet selän taakse sidottuina.

Minäkin päätin antaa miimillisiä esityksiä. Minä rupesin esittämään heille meidän parhaimpia kotieläimiämme, ja sain minä yleisöni taholta niin runsaasti

harrastusta ja suosiota, että kaikilla eläinopin opettajilla olisi ollut täysi syy minua kadehtia. Ennen muita he ihastuivat lehmiin, lampaisiin ja koiriin, joiden ko'on ja muodon minä heille parhaani mukaan esitin ja joiden »kieli» herätti heissä tavattoman ilonpuus-kauksen.

Koko kylässä kaikui »ammuu-uh», »b ä-ä-ä-h», »hau-hau» ja »mjau» kaikissa mahdollisissa äänilajeissa. Erikoisen vaikutuksen teki heihin erotus vanhan emälampaan ja emoaan etsivän vuonan määkimisessä. Minä koetin heille myös esittää eri eläinten luonteenominaisuuksia, ja varmaankin olisitte saaneet hupaisen hetken, jos olisitte olleet näkemässä kuinka minä siinä keskellä riemuitsevaa joukkoa milloin näytin hampaita, milloin puskin, milloin laukkasin ja hirnuin! Ja oppilaani olivat lahjakkaita; lyhyessä ajassa he täydelleen hallitsivat oppiainetta.

Tämä ikimuistettava tupakka-kollegiomme istunto kesti myöhään yöhön, ja erotessamme toisistamme luin kaikkien kasvoista: se oli ihana ilta. Luhu haukkui mallikelpoisesti: hän juoksi »hauhautaan» päästellen taloihin, — joista kaikui vastaan kirkas nauru — ja sitten ympäri kylää kuin paras vahtikoira.

Minä jo makasin uinaillen riippumatossani; luulin, että kansa jo oli rauennut levolle, kun vielä kuului Eevan ääni jostain: b-ä-ä-ä-h! — B-ä-ä-ä-h, vastasin minä puolestani. Kuului vielä kerran kikatusta, kunnes lopulta tuli syvä hiljaisuus kaikkialle, kunnes — jo ennen auringonnousua kirkas »b-ä-ä-ä-h» minut herätti unestani, juuri kun olin liikkuvinani vanhan isäntöni tallin ja navetan vaiheilla kaukana Suomessa.

Aina loppuun saakka säilyivät välini bakaiirien

kanssa sydämellisinä. Ensimmäiset vaikutelmani heidän rehellisyydestään, avomielisyydestään ja ystävällisyydestään jäivät pysyviksi. Lyhyesti: Bakaiiri kuura!

Ukko Pekander lopetti kertomuksensa. Pojat tarkastelivat bakaiireilta saatuja muistoesineitä: kiviä talttoja ja kirveitä sekä puisia tulineuvoja.

— Enpä olisi luullut saavani kuulla tämmöistä intiaanikertomusta, sanoi Ilmari.

— Etpä tietenkään, poikaseni, vastasi ukko. Mutta minusta on paikallaan, että kerran sait kuulla tämmöisenkin kuvauksen kansanrodusta, joka pian on hävinnyt sukupuuttoon ja joka vasta viime aikoina on alkanut saada oikeutta kirjailijain ja maan mahtavien taholta.

KURJUUTTA — KUNNIAA.

Vastustamattoman halunsa vetäminä Kotalahden pojat taas parin päivän kuluttua lähtivät kohti Venet-heittoa. Tälläkin kertaa suoritettiin matka suksin, ja turhaa on mainitakaan, että näin hyvällä kelillä hiihrettiin kilpaa. Kilpahiihtohan se tahtoo aina sukeutua, milloin veljeksiä sattuu olemaan lylyä lykkäämässä.

Heikki, keskimäinen veljeksistä, ei antanut vähääkään perää Pekalle, joka porhalti uljaana kuin etumainen mies Gallen-Kallelan »Helmikuun fantasia» taulussa. Rinnatusten saapuivat veljekset Venet-heiton rantaan ja jäivät siihen odottamaan Ilmaria, joka oli jäänyt kauas jälkeen ja suoritti nyt loppu-taivalta tahallaan kiusoittavan hitaasti, ikäänkuin oikein nauttiakseen siitä, että toiset toki nyt saivat odottaa häntä, sensijaan että äsken niin tunnottomasti jättivät hänet jälkeen huonompine suksineen ja heikommine voimineen.

Ikkunasta näkyivät ukko Pekanderin hymyilevät piirteet. Hän oli varmaankin nähnyt koko mieltömän kilpailun. Hän pui leikillään nyrkkiä vanhemmille veljeksille.

— Ette tehneet oikein kauniisti nuorempaanne kohtaan, sanoi hän veljesten tultua sisään, mutta

ymmärrän minä myöskin, m i n k ä v u o k s i siitä kilpahiihto syntyi ja minkävuoksi oli kunnianasiasi, Heikki, pysyä Pekan rinnalla. Samansuuntainen on ollut sekin kunnianhimo, joka kaikkina aikoina on synnyttänyt kilpailua m i e s t e n kesken, usein itsekkäin päämäärin, mutta myös usein aivan epäitsekkäässä, uhrautuvassa mielessä.

— Kun teidän kilpailunne nyt toi mieleeni kilpailun jäisellä aavikolla, niin enpä malta olla kertomatta teille tarinaa suuresta kilpailusta maailman suurimmalla jääaavikolla. Ja rangaistakseni teitä, jotka jätitte heikompanne oman onnensa nojaan, esitän kappaleen kilpailua, jossa kaikilla kilpailijoilla on ollut jalot tarkoituserät.

Minun tullessani Amerikkaan olivat siellä vielä yleisenä puheenaiheena ne pelastusretkikunnat, jotka eri hallitusten ja yksityisten toimesta olivat lähetetyt etsimään sir John Frankliniä, joka v. 1845 oli lähtenyt luoteisväylä-naparetkelle laivoillaan »Erebus» ja »Terror».

Matka matkan jälkeen tehtiin onnettoman retkikunnan jäljille, mutta aina samoilla tuloksilla: Franklinista ja hänen laivoistaan ei nähty jälkeäkään. Lopulta amiraliteetti tuli siihen johtopäätökseen että useampien retkikuntain lähettämällä vain pantaisiin kalliita ihmishenkiä alttiiksi, pääsemättä minkäänlaisiin tuloksiin. Mutta nyt alkoivat yksityiset ritarilliset seikkailijat etsiä retkikuntaa, kunnes vihdoin sir Leopold M'Clintock neljäntoista vuoden kuluttua Franklinin lähdöstä sai tiedot, jotka todistivat, että Franklin itse oli kuollut jo ennenkuin hänen retkikunnalleen alkoi kovin aika ja että hänen miehistönsä

oli hitaasti nääntynyt nälkään ja viluun jäävuorien kamalassa syleilyssä.

Kuinka urheita ja karaistuneita nämä etsijäretkikunnat lienevätkään olleet, niin ansaitsee etsijäin joukossa kaksi miestä erikoista huomiota, koska he eivät kuuluneet edes samaan kansallisuuteen kuin Franklin, joten he siis puhtaasti ihmisorakkauden johtamina ryhtyivät vaarallisiin yrityksiinsä. Toinen näistä oli ranskalainen luutnantti Bellot, joka oli Albert laivan päällikkönä ja hukkuu kunniakkaalla etsimisretkellään jäättenlähdön aikana Wellington salmeen. Toinen oli tohtori Edvard Kane, amerikkalainen lääkäri ja merenkulkija, joka vuonna 1853 tarjoutui sen amerikkalaisen retkikunnan johtajaksi, joka silloin lähetettiin etsimään Frankliniä. Monet tähän aikaan luulivat, että Franklin laivoineen oli joutunut siihen jäitten joka puolelta ympäröimään avomereen, jonka luultiin ympäröivän pohjoisnapaa ja johon luultiin voitavan sattumalta päästä, jääsuhteiden salliessa.

Kanen priki oli nimeltään *Advance*, ja matka suunnattiin Davisin salmeen. Matkallaan tanskalaisen siirtokuntien ohitse hänen onnistui saada metsästäjäksi laivalle mukaan eräs nuori puoleksi sivistynyt eskimo. Tällä oli hyvä koiravaljakko, jota aijottiin käyttää tehdessä tutkimuksia suurilla jääkentillä.

Koko tämä retki oli kuin yhtä ainoata suurtekoa alusta alkaen. Laiva joutui kiinteään jäähän Smithin salmen länsipuolella 79 ja 80 leveysasteiden välillä. Jäät sulkivat laivalta tien eteenpäin jo syyskuun alulla; ei päästy enää ei eteen- eikä taaksepäin. Marraskuun 7 päivänä näki retkikunta viimeisen kerran

auringon, ja senjälkeen jatkui napaseudun yötä yhtämittaa 141 vuorokautta, pimeyttä, joka vaivasi yksinpä tällaisiin oloihin tottuneita koiriakkin. Ne tappelevat alinomaa keskenänsä siitä paikasta laivankannella, johon kajuutasta heijastui valonläikkä.

Jo hyvissä ajoin ennen tämän pitkän yön tuloa oli tohtori Kane lähettänyt tuontuostakin osan miehistöstä kaivamaan jälle kuoppia elintarpeitten säilyttämistä varten. Nämä elintarpeet varattiin niitä retkikuntia varten, joiden piti lähteä eri kohdilta ennen jättien lähtöä pyrkimään tuolle napaseudun avoimelle merelle, josta luultiin Franklinin turhaan etsivän pois-pääsyä. Samaa työtä jatkettiin vielä ensimmäisten päivänsäteitten saapuessa aikaisin keväällä, ja niinpä maaliskuun 18 päivänä lähetettiin kahdeksan miestä reen kera järjestämään tämmöistä varastoa. Päivälisen aikoina 20 päivänä oli tohtori Kane jäljelle jääneen miehistön kanssa juuri ompelemassa mokkasiineja lämpimässä kajuutassa, kun kuului askeleita heidän yläpuoleltaan. Rappusista laskeutui kolme noista matkalle lähetetyistä miehistä. He horjuivat kuin juopuneet, näyttivät perinpohjin paleltuneilta ja riutuneilta ja saivat tuskin sanaakaan suustaan. Neljä heidän tovereistaan makasi paleltuneina ja liikkumaan kykenemättöminä teltassa — jonka he olivat vieleet mukanaan — jossain jättien keskellä pohjoiseen päin laivalta. Ketterä irlantilainen Thomas Hickey oli henkensä uhalla jäänyt heidän luokseen antaakseen heille ruokaa ja muutenkin heistä huolehtiakseen, ja nämä kolme olivat lähteneet apua hakemaan. He olivat niin menehtyneitä, että he tuskin saattoivat esittää asiaansa.

Tohtori Kanen ensimmäinen ajatus oli tietysti kiiruhtaa hätäänjoutuneitten avuksi mitä nopeimmin. Ja niin pian kuin osapuilleen saatiin selkoa, mistäpäin onnettomat olivat löydettävissä, käytiin rekeen, otettiin mukaan telttä sekä vähän kuivattua savustettua lihaa ja lähdettiin taipaleelle. Virkein miehistä, Ohlsen, käärittiin vällyihin: hänen jalkojensa ympärille kiidettiin koirannahkoja ja haahkanuntuvapeitteitä ja hänet sidottiin rekeen kiinni. Hänestä nimittäin toivottiin opasta matkalle. Yhdeksän miestä ja tohtori Kane läksivät nyt retkelle 78 asteen pakkasessa Fahrenheitin lämpömittarin mukaan.

Ohlsen, joka ei ollut nukkunut viiteenkymmeneen tuntiin, vaipui uneen heti kun reki joutui liikkeeseen ja nukkui yhtä mittaa kuusitoista tuntia, jolla aikaa toiset kulkivat reippaasti ja jokseenkin tarkasti oikeata päämaalia kohti. He nimittäin käyttivät tienviittanaan suuria jäävuoria, jotka »suurena helminauhana» reunustivat merenlahtea. Mutta juuri kun he olivat päässeet niin pitkälle, että tiesivät toveriensa olevan jollain suunnalla kahdeksan kilometrin laajuisella alueella, heräsi Ohlsen aivan sekapäisenä ja mahdolltomana antamaan minkäänlaista opastusta. Jonkun ajan kuluttua he saapuivat laajalle jääkentälle, ja tohtori Kane otaksui nyt, että kenttä varmaankin oli houkutellettu luokseen lopen väsyneet miehet, jotka olivat saaneet taivaltaa pitkin röykkiöisiä, äärimmäisen vaivaloisesti kuljettavia jäävuoria. Hän päätti tutkia aavikon läpikotaisin. Hän antoi pystyttää tel-
tan, kaivoi lihan lumeen ja irroitti Ohlsen paran, joka töin tuskin saattoi pysyä jaloillaan, kääreistä. Mutta lämpömittari oli sillävälillä laskenut kolme astetta,

niin että oli varma kuolema tarjolla, jos hetkeksikään pysähdyttiin yhteen kohti. Miehistöä kiusasi sietämätön jano, sillä nyt ei saatettu pysähtyä lunta sulattamaan, mikä on välttämätöntä, koska lumi tämmöisellä tulipalopakkasella polttaa kuin tuli ja syö nahkan sekä kielestä että huulista, jollei sitä ensin sulateta vedeksi. Miehistö määrättiin nyt hajaantumaan ympäri jääkenttää ja tarkoin tutkimaan sen. Tämän työn pari tuntia kestänyttä useat, ja niiden joukossa tohtori Kane, vaipuivat tiedottomina ja pakkasen turruttamina hangelle. He olivat olleet lähemmä kahdeksantoista tuntia ilman vettä, kun Hans, heidän metsästäjänsä, oli huomaavinaan jalaksen jäljet lumessa, ja vaikkei asiasta päästyäkään varmuuteen, seurattiin jälkiä puolisen tuntia. Vihdoin viimein nähtiin Amerikan tähtilippu liehumassa erään korkean jäävuoren huipulla ja aivan sen läheltä löydettiin kadoksissa olleiden teltta.

Tohtori Kane oli viimeisiä teltalle saapuneita. Hänen miehensä seisoivat rivissä teltan edustalla, huolestuneina odottaen hänen saapumistaan; he halusivat, että hän ensinnä menisi katsomaan, olivatko sisälläolijat hengissä. Hän ryömi varovaisesti sisään, ja samalla kuului teltasta riemunhuuto. Avuttomat, lumessa makaavat miehet siellä tervehtivät päällikköä pelastajanaan. »Me odotimme teitä» sanoivat he, »ja me olimme varmat siitä, että te tulisitte!» Ulkopuolella kajahti hurraa-huuto, ja riemu, jota tohtori tällä hetkellä tunsi, saatuaan takaisin hänen vastuulleen uskotut ihmishenget, oli vähältä saattaa hänet pois suunniltaan.

Heitä oli nyt kaikkiaan viisitoista miestä matkalla

takaisin laivalle. Äskensaapuneet olivat kävelleet kaksikymmentä tuntia lepäämättä, ja telttaan mahtui vain kahdeksan miestä ja ulkona oli niin kylmä, että vain yhtämittäinen liikkeessä-olo esti verta jähmettyvästä suonissa. Pelastusmiehistö vietti yön nukkumalla vuorotellen aina kaksi tuntia kerrallaan, ja ne, jotka kulloinkin olivat ulkona, juoksivat nopeassa tahdissa edes takaisin. Sittenkun oli jotenkuten leväty ja nautittu ruokaa virkistykseksi, ja kun lopuksi sairaita oli hierottu lumella yli koko ruumiin, alettiin »kotimatka». Sairaat käärittiin puhvelinnahkoihin, sijoitettiin omaan rekeensä ja peitettiin niin tarkoin vällyihin, että jäi vain aivan pieni aukko hengittämistä varten. Neljä tuntia nämä valmistelut kestivät, ennenkuin matkalle päästiin. Luettiin lyhyt rukous ja sen jälkeen läksivät nuo kymmenen kuljettamaan neljää avutonta toveriaan kautta maiseman niin kolkon ja hyisen kuin ikinä saatamme aavistaa. Ohlsen oli nyt siinä määrin virkistynyt että saattoi kävellä, ja kuusi tuntia tehtiin taivalta reippain mielin. Mutta sitten alkoi kukin kohdastaan huomata, että voimat herpaantuivat.

Tohtori Kane kertoo: »Bonsall ja Morton, voimakkaimmat mieheni, tulivat luokseni ja pyysivät lupaa saada heittäytyä hangelle hetkeksi nukahtamaan. He väittivät, ettei heitä lainkaan paleltanut ja että heidän tarvitsi vain siunaaman aikaa levähtää, jaksakseen taas jatkaa matkaa. Pian senjälkeen löydettiin Hans kinoksesta, ja Thomaksen silmissä maailma musteni eikä hän tahtonut saattaa enää hengittää. Vihdoin John Blake heittäytyi hankeen ja suorastaan kieltäytyi enää nousemasta jaloilleen. Kukaan heistä ei sanonut

tuntevansa kylmää, ja turhaan minä koetin sekä ivaten että nuhdellen, sekä käskien että uhaten saada heitä jatkamaan matkaa. Täytyi pakostakin pysähtyä.»

Teltta saatiin suurella vaivalla pystytetyksi; kaikkien kädet olivat niin kohmetuksissa, että kukaan ei voinut edes virittää tulta: oli niin kylmä, että yksin paloviinakin, jota oli pidetty reessä miesten jalkojen alla, oli jäänytynyt lekkerissään. Kaikki sairaat ja voipuneet sijoitettiin telttaan, ja muuan miehistä, James M'Gary, jätettiin heitä hoitamaan ja määrättiin heidät neljän tunnin kuluttua seuraamaan toisia. Tohtori Kane ja William Godfrey sensijaan läksivät astumaan edeltäkäsikin puolimatkaan jättämälleen teltalle lämmittämään vähän ruokaa järeistä tuleville.

Kaikeksi onneksi heidän matkansa piti pitkin avonaista jääkenttää; muuten he eivät olisikaan kestäneet tuota melkoisen pitkää taivalta teltalle. He eivät olleet täysin tajuissaan, mutta olivat toki kyllin sitkeitä mennäkseen eteenpäin ja puhellakseen keskenään lakkaamatta. Ajan kulkua he kuitenkin eivät saattaneet seurata, ja ainoa muisto, mikä heille tältä taipaleelta jäi, oli jääkarhu, jonka he olivat nähneet aivan rauhallisena kävelevän taljalle, joka heiltä oli menomatalla pudonnut tielle, ja pudistelevan sitä kypälissään. Peto kieritteli taljan palloksi, mutta ei piitannut miehistä vähääkään, ja he puolestaan menivät myös mistään välittämättä petoa kohti. He olivat niin »päissään pakkasesta», etteivät he ollenkaan ihmetelleet, kun karhu alkoi repiä myöskin telttaa, vaan menivät rohkeasti aseettomina karhua kohti. Mutta tämä toki säikähti heitä, jätti teltan repimisen kesken ja lähti hiljalleen juosta lönkkimään matkoihinsa.

Suurella vaivalla he saivat teltan nostetuksi jälleen pystyyn, ryömivät sen suojaan ja nukahtivat heti raskaaseen uneen. He nukkuivat kolme tuntia, ja kun he heräsivät, oli tohtori Kanen parta jäätynyt kiinni puhvelinnahkaan, joka hänellä oli peitteenä. Godfrey'n täytyi veitsellään leikata parta poikki. Mutta he olivat unesta kuitenkin virkistyneet melkoisesti ja he ennättivät tehdä tulen, sulattaa vähän lunta ja keittää lihalientä, ennenkuin toiset saapuivat.

Sitten kun tämä ateria oli nautittu, alkoi matkan viimeinen ja vaikein päivämärssi. Jää muuttui kaahean epätasaiseksi ja rytöiseksi, ja heidän voimansa olivat liikarasiuksesta aivan lopussa. Muutamat heistä eivät saattaneet olla syömättä lunta; heidän suunsa turposi ja he tulivat aivan sekapäisiksi tuskasta. Kaikki olivat niin turtuneita, että he tuontuostakin kaatuivat jäykkänä lumeen. Vaikka heidät parin minuutin kuluttua väkisin herätettiin, niin teki tämä lyhytkin uni heille hyvää, ja tohtori Kane antoikin heidän nyt vuorotellen istahtaa rekeen nukkumaan vähäksi aikaa. Päivä oli kaunis ja tyyni; muuten he olisivatkin kuolleet, sillä he kaikki olivat niin voipuneita, etteivät edes jälestäpäin saattaneet muistaa matkansa vaiheita. Mutta kaikesta huolimatta vetivät nämä nälkäiset, kangistuneet miehet raskasta rekeä, jossa heidän toverinsa makasivat, ja tottelivat sokeasti tohtori Kanea, joka ei menettänyt erinomaista tahdonvoimaansa. Yksi miehistä lähetettiin etukäteen laivalle. Jäljistä näkyi, että hän oli kaatunut vähäväliä, mutta onnellisesti hän kuitenkin saapui laivalle ja saattoi tohtori Kanen viestin laivan lääkärille.

Lääkäri, tohtori Hayes, lähti heti koiravaljakolla

ja virvokkeita mukanaan onnettomia pelastamaan. Hän kauhistui tavatessaan retkikunnan. Neljä miestä makasi turkiksiin käärittyinä reessä, jota toiset yhdeksän vetivät. Nämä, jotka kolme päivää tapakerin olivat lähteneet matkalle terveinä ja reippaina, olivat nyt lopen uupuneita, paleltuneita ja surkastuneita. He eivät näyttäneet tuntevan lääkäriä, vaan tuijottivat hurjan näköisinä eteensä ja samosivat tahdikkain askelin eteenpäin. Kello yhden aikaan kolmantena päivänä lähdöstään saapuivat he laivalle oltuaan matkalla kuusikymmentäkuusi tuntia, josta ajasta he olivat olleet liikkeessä verrattomasti suurimman osan. Ne heistä, jotka vielä saattoivat seistä jaloillaan, horjuivat eteenpäin mielettömän ja turtuneen näköisinä, kunnes saapuivat laivalle. Tohtori Kane komensi pysähtymään, he päästivät vetohihnat olaltaan, kompuroivat ylös laivaan ja kiiruhtivat hyttiinsä missä viskautuivat suinpäin jäätyneissä tamineissaan vuoteisiinsa ja heti vaipuivat raskaaseen uneen.

Sittenkun tohtori Kane oli pitänyt huolta, että kaikki pääsivät laivaan ja saivat hoitoa, meni hänkin hyttiinsä lepäämään. Hän nukkui heti, mutta heräsi kahden tunnin kuluttua täydessä kuumehoureessa. Samoin oli kaikkien muittenkin laita. He raivosivat ja hourivat herättyään jokainen, ja kaksi päivää oli laiva kuin hullujenhuone. Tohtori Kane ensiksi tuli tajuihinsa. Sairaista miehistä yksi parani, kaksi kuoli parin päivän kuluttua ja neljäs, samoin kuin useimmat mukanaolleista, sai koko elinikensä kärsiä tämän retken seurauksista.

En tahdo tässä kuvata retkikunnan vaiheita pitemmälle. Mainitsen vain, että laiva oli jäissä vielä

yhden kokonaisen talven, jona aikana sen miehistö sai kokea sanomattomia kärsimyksiä — muun muassa ruokatarpeiden puutetta. Lopuksi tohtori Kane päätti turvautua veneisiin. Näiden ja rekien avulla onnistui retkikunnan vihdoin päästä Grönlantiin. Laiva, jolla he olivat niin paljon kurjuutta kokeneet, jäi oman onnensa nojaan keskelle jääaavikkoa.

Tämän matkansa jälkeen ei tohtori Kane enää kauaa elänyt. Mutta kuitenkin hän ennätti kirjoittaa kertomuksen tästä onnettomasta retkestään, kertomuksen, joka on ihmeellisimpiä ja kauneimpia lehtiä inhimillisen epäitsekään uhrautuvaisuuden historiassa.

— — — — —

Sinä iltana eivät Kotalahden pojat tulleet hiihtäneeksi kilpaa kotiinsa. Päinvastoin Pekka ja Heikki alituisen tarkkasivat, että Ilmari vain pysyisi heidän rinnallaan.

JÄTTILÄIS-TÖITÄ.

Pyhäinen tapaninpäivän rauha vallitsi ulkona luonnossa ja sisällä Kotalahden puhtaassa pirtissä.

Koolla oli koko perhe vanhimmasta nuorimpaan, ja olipa saatu harvinaisia ja miellyttäviä vieraitakin.

Kun oli noin soma lauha talvipäivä, ja kun tuultakaan ei jäällä tuntunut, oli isä Kotalahti valjastanut parhaan ruunansa ja ajanut Venetheittoon. Isä oli kuullut ukko Pekanderin ystävällisyydestä poikiansa kohtaan, ja päätti nyt puolestaan tarjota Venetheiton vanhuksille pienen tapanin-ajelun.

Ajelun jälkeen saapui matkue sitten iltapäivää viettämään ja tapaninkestitystä nauttimaan Kotalahteen.

Suuri kattolamppu paloi kirkkaasti ja siitä huokuva lämmin ilmavirta pani lähellä olevan jouluhimmelin juhlallisesti kiertämään melkein täyden kieroksen ympäri ja sitten taas takaisin. Miten siinä puoleen ja toiseen haasteltiin, niin jopa jouduttiin lopulta vanhoihin tapanintapoihin: alettiin kertoa satuja.

Ja suomalaisten satujen komeat haamut manattiin esiin yksi toisensa jälkeen. Sattuipa talon Taavetti renki johtamaan puheen jättiläisiinkin, kertoen lopuksi että

jättiläisen kahden syllän päässä toisistaan olevia jälkiä olisi näkyvässä Kotavuoren kalliossa.

— Jälkiäkö ne sitten lienevät vai mitä, lopetti Taavetti.

Ukko Pekander innostui heti asiaan.

— Useissa paikoin meidänkin maassamme on kallioissa tavattu omituisia muodostumia, joita tiede selittää muodostuneen jääkauden aikana. Silloin saattoi jään liikkeen aikana pienempi kovaa ainesta oleva kivennäinen joutua liikkeen pakoituksesta hitaasti hankaamaan allansa olevaa pehmeämpää kivennäistä, josta hankauksesta sitten olisivat vähitellen muodostuneet tämmöiset milloin mitäkin muistuttavat jäljet kiinteään vuoriperään. Olen omasta puolestani halukas uskomaan tiedemiehiämme tässä asiassa. Mutta sensijaan tuovat nämä jäljet mieleeni kysymyksen, joka muutamia vuosia on ollut hyvin vilkkaan ajatustenvaihdon alaisena ulkomaiden tiedemiespiireissä.

Jos sallitte, niin minä tässä ajan kuluksi kerron asioita, jotka hyvin läheltä koskevat kysymystä, onko todella ammoisina aikoina ollut olemassa jättiläisiä, vai eikö.

Muuan pieni saari Isossa Valtameressä kuuluu varmaankin kaikkein mielenkiintoisimpiin merkillisyyksiin mitä maapallolla on näytettävänä. Tarkoiton pientä Pääsiäissaarta, joka sijaitsee yksinäisenä keskellä valtameren kaukana Etelä-Amerikan länsipuolella. Sen länsipuoleisina naapureina ovat Pitcairn ja Ducie saaret, joita jo pidetään Ison valtameren länsipuoliseen saaristoon kuuluvina.

Saari on muodoltaan kolmikulmainen, 120 neliökilometrin laajuinen ja todistavat sen monet sammu-

neet kraaterit vulkaanista alkuperää. Saari kyllä asukkailleen tuottaa välttämättömän ravinnon, mutta usein nämä saavat kuitenkin tuntea varsinkin puun ja veden puutetta. Ja sittenkun Chilen valtio v. 1888 otti saaren haltuunsa, onkin sitä käytetty etupäässä rangaistussiirtolana, ja on sen alkuasukkaat vähin erin siirretty muihin saariin.

Vaikka saari tuliperäisyytensä vuoksi onkin sangen mielenkiintoinen, niin on se kuuluisuutensa saavuttanut kuitenkin aivan toisesta syystä.

Kuvitelkaa eteenne vuoristoinen kolmikulmainen saari keskellä viheriänkirkasta suunnatonta valtamerta ja saaren rannalle suuri joukko — alkuaan 555 — mahtavaa, aina 20 metrin korkuista ihmisen piirteitä esittävää kuvapatsasta, joiden jokaisen synkkä katse suuntautuu pitkin meren ulappaa, kuvitelkaa näkevänne nämä julmat jättiläiskasvot keskellä kirkkainta auringonpaistetta, lähestyessänne saarta jollain suurella purjelaiivalla! Aurinko valaisee kirkkaasti niiden kammottavia piirteitä; te huomaatte, että jättiläisillä on kaikilla samat piirteet: pää ruumiiseen verrattuna liian suuri, otsa leveä ja matala, syvällä olevat julmat silmät tuuheain kulmakarvojen peitossa, leuat kammottavan suuret ja suu niin leveä, että sitä norsunkorvia muistuttavista suurista luppakorvista erottaa vain mitättömän pieni välimatka. Veistosten kiviaines hohtaa paisteessa kirkkaan tummana ja uhkaavana, kuvain varjot suippenevat tummina juomuina vaalealla hiekalla, ja itse kuvissa tuntuu olevan elävä henki: näyttää niinkuin niiden avonaiset sieraimet värähtelisivät sammumatonta uhmaa ja synkkää vihamieltä kohtanne. Olen varma, että te hetkisen epä-

röisitte, ennenkuin laskisitte veneen vesille käydäkseenne saarta lähemmin tutkimassa.

Mitä sitten ovat nämä kaameat rannikonvartijat, nämä määrättömälle ulapalle tuijottajat, ja kuka tahi kutka ne ovat tehneet ja milloin?

Näitä kysymyksiä tahtoisin nyt vähän selvitellä, sillä otaksun että teidän kärsivällisyyttänne riittää tälle aineelle; tässähän tulemme kysymyksiin, jotka läheltä koskettelevat ihmissuvun kaukaisinta muinaisuutta, ja — sanottakoon se myös — jättiläisiä.

Kukin näistä veistoksista esittää vain ihmisen yläruumista lanteille saakka, ja täytyy kaikesta päätäen tulla siihen tulokseen, että kuvat ovat sangen suurella taidolla tehdyt — sitäkin suuremmalla syyllä, kun aines on kovuudestaan tunnettua trakiitti-kiveä.

Vielä tänäkin päivänä saattaa saarella nähdä louhokset, joista aines näihin kuvapatsaisiin on otettu, ja selvästi näkyy vielä louhoksissa lohkaisun jälkiä.

Alkuaan lienee jokainen näistä kuvapatsaista ollut asetettu mahtaville paasille, jotka seisovivat erikoisilla jalustoilla. Ja silloin on näky varmaankin ollut mereltäpäin mitä suurenmoisin. Nykyään ovat veistokset hajallaan maassa, ja siihen otaksutaan vulkaanisten purkausten olevan syynä. Tuollaisia jalustoita, tahi paremmin oikeita jalustarakennuksia oli alkuaan yli sata, ja niiden joukossa moni oli yli 150 metriä pitkä ja 8—10 metriä korkea. Ne olivat tehdyt valtavan suurista paasista, eikä niissä näkynyt muurisaven eikä muurauslapion merkkejä. Mutta sensijaan niissä on ollut hyvin kauniit otsikot. Aivan säännöttöminä riveinä nämä jalustarakennukset ovat seisoneet pitkin rannikkoa, aivan lähellä rantaa enimmäkseen. Ja niiden

varaan kohotetun muistomerkin huipulla ovat seisoneet arvoitukselliset kuvapatsaat, synkän-majesteetilliset, peloittavan julmat kasvot merta kohti käännettyinä.

Mutta jalustarakennus ei sittenkään ole oikein sopiva nimitys noille mahtaville muureille. Sillä todellisuudessa ne lienevät olleet hautamonumentteja, joiden merelle päin antavat etuseinät ovat olleet tasaiseksi hakattua kiveä. Monet seinämäkivistä painoivat yli viisituhatta kiloa ja niissä oli kauniita koristuksia. Niiden vieressä oli pienempiä paasia, jotka näyttivät soveltuvan isompien päälle.

Tämän etuseinän takaa on löydetty suuri joukko pienempiä kammioita, joissa tavattiin ihmisenjännöksiä. Mutta kun ei missään tavattu minkäänlaista sisäänkäytävää näihin kammioihin, niin tultiin siihen luuloon, että Pääsiäissaaren hautoja ei ole rakennettu sitä varten että niitä koskaan avattaisiin. Hautaa sulkemassa oli ylinnä kivipaasi, ja sen päälle asetettiin sitten tuommoinen veistokuva. Tämähän ei itsessään olisi niinkään merkillistä, mutta se tulee merkilliseksi sen vuoksi, että veistokuvat, huolimatta tavattomasta painostaan — muuan niistä painoi 250,000 kiloa — on sijoitettu matemaattisen tarkasti keskelle jalustarakennuksia.

Vaikkakin näitä merkillisiä jäännöksiä on jo melkoisen kauan tutkittu, on niiden alkuperä kuitenkin yhä vielä olettamusten varassa. Kaksi veistosta toi englantilainen sotalaiva »Topaze» British Museumiin. Ja näiden samoin kuin kaikkien saarella olevien pat-saiden erikoisuutena on syvällä kuopissaan olevat silmät, tuuheat kulmakarvat, isot leuat ja majesteetillinen, mutta samalla synkänuhkaava katsanto.

Laivan kapteeni oli suuressa määrin innostunut saamaan selville näiden merkillisten patsaitten alkuperää, ja hänen tutkimustensa mukaan koko Pääsiäissaari on suuri hautausmaa, jonka multiin joku hämmärimmässä muinaisuudessa elänyt kansa on kätkenyt kuuluisimpain jäsentensä tomun.

Mikäli hautojen kehyksiä eli juuri noita jalustarakennuksia on tutkittu, on huomattu, että ne ovat kolmi- tahi nelitahoisten pyramiidien jätteitä. Vanhimmissa muinaisuskonnoissa kuuluukin kolmio kaikkein pyhimpiin merkkeihin. Missä ikinä onkaan tutkittu vanhimpia kulttuurikansoja, niin kaikkialla on huomattu tasasivuisen kolmion esittävän ikuisuutta, loputtomuutta. Sekä Babylonissa että Hindostanissa (Etu-Intiassa), sekä Kiinassa että Egyptissä, sekä Yuktanissa, jossa on löydetty yli neljäsataa pyramiidia, että Perussa kuvaa kolmikulmainen pyramiidi jumaluutta.

Tässä olisi siis salaisuuden avain. Ja tästä pääsemme, käyttäen hyväksemme tieteen olettamusten tietä, johtopäätöksiin, jotka rohkeudessaan ja tavattomassa laajakantoisuudessaan ovat hämmästyttäviä.

Tutkimusten ja otaksumain mukaan on sen kansan, joka on Pääsiäissaarta käyttänyt hautuumaanaan, täytynyt olla jonkunmoisisissa suhteissa toisten samantlaisia jumaluuksia palvelevain kansojen kanssa. Ja on myös hyvin luultavaa, että jo saaremme kolmikulmainen muoto antoi tuolle kansalle aihetta uskoon, että se oli erittäin pyhä paikka, ja siis mitä sopivin suurten vainajain leposijaksi.

Vielä eräs toinenkin yhteinen uskonnollinen tunnusmerkki esiintyy näissä arvoituksellisissa kuvapatsaissa. Jos nimittäin tarkastaa suurempien veistosten

selkää, niin huomaa siinä olevien kuvioitten joukossa m. m. isomman ympyrän ja sen sisällä pienemmän ympyrän.

Ympyrä on luultavasti vanhin ja yleisin auringon tunnuskuva esihistoriallisilla kansoilla. Sisempi ympyröistä on esittänyt suurta »alkusyytä», suurta luomisvoimaa, rajatonta jumaluutta, jonka voimasta kaikki syntyy, kehittyy, kukoistaa ja kuihtuu. Ulompi ympyrä taasen esittäisi rajaa, horisonttia, maailman rajaa, joka joka päivä ottaa auringon helmaansa.

Tulemme auringonpalvontaan, josta on huomattu jälkiä kaikissa maanosissa, mutta selvimmin Amerikassa, ja nimenomaan Perussa. Ja muutamissa perulaisissa ikivanhoissa raunioissa on tavattu muistomerkkejä, jotka viittaavat läheiseen vuorovaikutukseen Pääsiäissaarta hautausmaanaan käyttäneen kansan kanssa. Tällaisia raunioita ovat varsinkin suunnattomat muinaisjäännökset Tiahuanacossa, joka sijaitsee Titicaca järven, tuon merkillisen, 4000 metriä merenpinnan yläpuolella olevan sisäveden rannalla. Tiahuanacossa on paitsi suunnattomia raunioita myös kuvapatsaita, jotka ovat suuressa määrin samanlaisia kuin Pääsiäissaarella tavatut. Ja niissä myös, samoin kuin rakennusmuistomerkeissä, esiintyvät samanlaiset jumaluusympyrät.

Kun olemme päässeet näin pitkälle näiden esineitten merkitystä tutkiessamme, on meidän aika siirtyä tarkastelemaan, mitä on lausuttu tämän arvoituksen teknillisestä suorituksesta. Miten saattoivat nuo esihistorialliset ihmiset ilman monimutkaista koneistoa kuljettaa suunnattomat kivenjätkäleet louhimoista ja nostaa ne paikoilleen pyramiidien huipulle. Sillä kun

useat noista patsaista painavat aina 250,000 kiloa, niin on todellakin vaikea kuvitella miten tämä on käynyt päinsä. 30,000 kilon painoisen kappaleen nostaminen tuottaisi nykyajankin insinööreille sangen suuria vaikeuksia — mitä sitten 250,000 kilon. Mitä apu neuvoja on noilla ihmisillä ollut työssään?

Meidän täytyy jälleen luoda katseemme Peruun.

Jo paljon ennenkuin Peru joutui Inka kansan käsiin (jonka kansan viimeiset jäännökset hallitsivat tätä maata suurten löytöretkien aikana), oli maassa rakennuksia, jotka herättivät löytöretkeilijöissä mitä suurinta ihmettelyä. Merkillisimpiä näistä olivat »villien» rakentamat suunnattomat vesisäiliöt, joihin kansan tarpeiksi juoksutettiin vettä korkeilta vuorilta. Kuivan vuodenajan aikana nämä olivat ihmisten elämälle aivan välttämättömiä.

Muuan näistä vesisäiliöistä Nepena-joen laaksossa on puolitoista kilometriä pitkä, ja patoseinämä, joka estää sen vettä virtaamasta alemmas laaksoon, on 25 metriä paksu. Tämän jättiläistyön kelpoisuudesta ei ole olemassa parempaa todistusta kuin että se on tänäkin päivänä käytännössä, rakentajainsa maattua haudoissaan kivipaasien alla jo tuhansia vuosia.

Yhtä lujaa työtä ovat niinikään olleet Tiahuanacon kivityöt. Ja vielä suuremman merkityksen saa asia kun otamme huomioon, että vaikka rakennustyössä on käytetty kaikenmoisia kiviä, ovat muurit niin yhtenäisiä, ettei pienintäkään aukkoa ole missään kohti huomattavissa, seikka, jolle löydämme myöhäis-aikaista vastaavaisuutta, vaikkakin aivan pienoiskoossa, omista vanhoista kivikirkkoistamme.

Kaikesta tästä on tultu siihen johtopäätökseen,

että tämmöisten muistomerkkien rakentajain on täytynyt olla ei ainoastaan kuvanveistäjiä, vaan myöskin mitä taitavimpia insinöörejä.

Sekä Perussa että Pääsiäissaarella on työ silminnähtävästi jäänyt keskeneräiseksi. Mikä on tähän ollut syynä? Ja miksi eivät myöhemmän ajan ihmiset ole tehneet työtä valmiiksi?

Näihin kysymyksiin antavat tiedemiehet vastauksen:

Koska valtavat luonnonmullistukset ovat samalla kertaa hävittäneet sekä rakennuspaikan että rakentajat. Suunnaton maanjäristys on tuhonnut samoihin aikoihin nerokkaat kansat sekä Perussa että Pääsiäissaarella ja jällellä on vain mitättömiä jätteitä, joista kuitenkin huomataan, että heidän valtava jättiläistyönsä on jäänyt keskeneräiseksi.

Keitä sitten olivat lopulta nämä ihmiset, nämä maailman nerokkaimmat rakentajat? Tulemme nyt arvoituksen merkillisimpään puoleen. Sillä selitystä tähän seikkaan on etsitty m. m. ensimmäisestä Mooseksen kirjasta. On arveltu että Tiahuanacon ja Pääsiäisaaren kuvapatsaat ovat rakennetut vähää ennen vedenpaisumusta. Meidän suomalaisessa raamatunkäännöksessämme puhutaan *sankareista* ja *valtiaista*, jotka elivät samoihin aikoihin kuin ihmisten pahuus ennen vedenpaisumusta lisääntyi. Katoliseen ja englanninkieliseen raamatunkäännökseen on sankareiden ja valtioiden sijalle pantu *jättiläiset*, joka ainakin muutamien mielestä vastaa heprealaista sanaa paremmin kuin Lutherin käyttämät sanat *tyranni* ja *väkivoimainen* (Gewaltig).

Raamatun kertomuksessa vedenpaisumuksesta on

kaksi kohtaa, jotka ovat meidän kysymyksellemme suurenarvoisia. Ensinnäkin että senmukaan on maan päällä elänyt tavallisista ihmisistä poikkeavia olen- toja (todennäköisesti tarkoitetaan juuri jättiläisiä), ja toiseksi että suuri tulva nämä hävitti samoin kuin muunkin ihmiskunnan.

Mutta nyt voidaan kysyä, mitä noilla jättiläisillä on tekemistä Mooseksen, Israelin kansan historioitsi- jan kanssa. Eihän tuolla Mesopotamiasta lähteneellä pienellä kansalla ole voinut toki olla mitään tietoa Amerikassa tapahtuneista suunnattomista luonnon- mullistuksista? Niin, mutta viime aikoina on tiede saanut käsiinsä ainehistoa, jonka nojalla on alettu otaksua, että seemiläiset kansat aikojen alussa olisi- vatkin vaeltaneet Amerikasta Aasiaan. Merkil- listä joka tapauksessa on, että noiden »Nephelim» nimisten valtaviin olentojen, joista Genesis puhuu, jäljet viittaisivat löydöistä päättäen Amerikkaan ja että amerikkalaistenkin mytologisten lähteiden mu- kaan ne pahuutensa vuoksi hävisivät maan päältä.

Näin olemme joutuneet etsiskelyissämme ihmisen historian alkulähteille. Emme uskalla varmuudella päätellä mitään, mutta ainehistot ovat niin hämmäs- tyttävät, että tuntuu kuin seisoisimme jättiläiskuilun partaalla, jonka pohjalta katseemme ehkä kerran on selvittävä kaikkien uskontojen ja kansojen yhteis- perustan.

Mutta katselkaamme asiaa vielä hetkinen.

Azteekkien muinainen oppinut pappisluokka on pannut talteen pyhiä kertomuksia, joiden mukaan maan alkuasukkaat ovat olleet jättiläiskokoisia. Ja huoli- matta näiden meksikolaisten muinaistietojen hämä-

ryydestä käy kumminkin selville, että nuo jättiläiset ovat olleet pitkälle kehittynyttä sivistyskansaa. Samat lähteet kertovat niinkään, että nämä jättiläiset ovat jättäneet jälkeensä joukon valmistumattomia rakennuksia. Kaikki kertomukset yksimielisesti esittävät jättiläiset tosin urhoollisiksi, mutta ahneiksi ja julmiksi ihmisiksi. Muinaisen Quiches heimon aikakirja »Popolo Vuh» muuten useissa muissakin kohdissa osoittaa merkillistä yhtäpitävyyttä Mooseksen ensimmäisen kirjan kanssa, ja siinä nimenomaan mainitaan näitten jättiläisten tavattomasta rakennustaidosta. Esihistoriallinen Nahua-heimo lienee intiaanien lähteitten mukaan ollut jättiläisten seuraajakansa, ja olisi tämän heimon onnistunut samojen lähteitten mukaan päästä valtaan juuri siitä syystä, että valtavat maanjäristykset olivat tuhonneet jättiläiset. Meksikolaisten lähteitten mukaan myöskin nahuat myöhemmin hävisivät Amerikasta — ei sanota, läksivätkö he sieltä pois, vai tuhosiko uusi hallitsijakansa heidät.

Mahtavan Inka kansan jälkeen on säilynyt tieto, että heidän ottaessaan valtoihinsa jättiläisten maan olivat nykyiset rauniot veistokuvineen jo samanlaisina olemassa. Ensimmäisille eurooppalaisille löytöretkeilijöille vakuuttivat inkain jälkeläiset, että rauniot olivat rakentaneet jättiläiset, jotka elivät niin kauan takaperin, ettei heidän eläessään vielä edes aurinko taivaalla paistanut.

Chimalpoka, amerikan alkuasukkaitten merkillisimpiä muinaisia historiajulkaisuja, niinkään kertoo jättiläisistä ja mainitsee näiden tuhoutuneen valtavan luonnonmullistuksen kautta.

Ei ole olemassa todistuksia siitä, olivatko nämä

alkuaikain jättiläiset erikoisen paheellisia. Mutta jos katselemme Pääsiäissaaren veistokuvien synkkiä, julmia piirteitä, niin mielellämme olemme taipuvaiset luulemaan, että näin todella on ollut laita.

Olemme nyt saapuneet inhimillisen muinaistiedon äärimmäisille rajoille. Olemme luoneet varsin rohkean silmäyksen tieteen otaksujen salaperäiseen, selvitystä odottavaan maailmaan. On epävarmaa, tuleeko Mooseksen ensimmäisen kirjan ja amerikkalaisten vanhojen myyttien yhteinen alkuperä koskaan todistetuksi, ja vielä epävarmempaa on, saako tiede koskaan sitovasti osoitetuksi, minkäläisiä nämä jättiläisiksi otaksutut ihmiset todellisuudessa näöltään, voimiltaan ja hengenlahjoiltaan ovat olleet. Tämän kysymyksen ratkaisu tulee suunnattomassa määrässä avartamaan tietojamme elämän alkurakenteesta ja nimenomaan ihmissuvun kehityksestä. Ja jos kerran tulisi näytenä toteen kaikki mitä tässä olemme otaksuneet, niin tulisi myös ilmi, kuinka raamatun alkuhistoria sisältää merkillisiä viittauksia ihmiskunnan kaikkein varhaisimpiin oloihin.

Kotalahden isäntä nouti esille kuluneen perheraamatun ja alkoi hiljaisuudessa tutkia ensimmäistä Mooseksen kirjaa. Silmäiltyään sen kuudetta lukua sanoi hän:

— Niinpähän on kuin olette kertonut. Kun tarkalleen katsotaan, niin tokkopa me ihmiset vielä muuta tunnemme kuin aakkoset elämän suuresta kirjasta. Mutta minä puolestani uskon, että joka tapauksessa ihmistieto kehityksessään on matkalla ikuisen totuuden alkulähteitä kohti.

NELSON TRAFALGARISSA.

Suuren kansainsodan jättiläislaineet lakaisivat maailmaa. Elettiin aikoja, jommoisia ei tiedetty vielä koskaan ihmiskunnan historian aikana eletyn. Maalla vedessä, veden alla ja ilmassa käytiin sotaa konein ja ase-in, jotka olivat kahdenkymmenennen vuosisadan ensimmäisen kuudenneksen kuuluisimpia saavutuksia. Entisten kymmenien- tai satojentuhansien sijasta seisoi nyt miljoonia vastakkain, tuhokeinot olivat kauhistuttavassa määrässä kehittyneet entistään tehokkaammiksi ja jokainen sanomalehden numero tarjosi hermojännitystä, jolle ei tiedetty vertoja.

Kotalahdessakin seurattiin jättiläissodan kulkua yhtä suurella mielenkiinnolla kuin muualla maailmassa. Ja innostuneimpia tietysti olivat pojat. Historiasta he olivat lukeneet ja pöntänneet päähänsä tietoja kansojen entisistä kamppauksista. Ja niistä he tänäkin jouluna koettivat saada jonkunlaista opastusta arvaillessaan sotaikäyvien valtojen mahdollisuuksia puoleen tai toiseen, voittoon tai tappioon.

Tuli sodasta puhe heidän käydessään Venetheitossakin. Uteliaita olivat pojat kuulemaan ukko Pekanderin arveluita ja päätelmiä.

— Ennen vanhaan merkitsi persoonallinen kunto ja urhoollisuus tietysti koko joukon enemmän kuin

nykyään, sanoi hän, vaikka tietysti nytkin siveelliset voimat viime kädessä määräävät voiton — näyttäköönpä se vaikka tappiolta ja sanottakoonpa sitä vaikka tappioksi. Olen sitä mieltä, että siveellinen kunto on tärkein tekijä sodassa niinkuin rauhassakin, ja se, jolla sitä enimmäen on, varmasti toipuu ensinnä, sitenkun kansat ovat näännyksiin saakka vuodattaneet vertansa ja lepäävät huohottaen vaivoistaan, jaksamatta enää surmata.

Tapansa mukaan ukko innostui kehittämään ajatustaan pitemmälle.

— Kaikkien sivistyneiden kansojen historiassa me tapaamme yksilöitä, miehiä, joissa persoonallinen siveellinen kunto ilmenee niin suurena, että se ikäänkuin luo kirkasta valoa tuon miehen isänmaan historiaan siltä ajalta, jona hän eli. Jokaisella sotaa käyvistä suurvalloista on omat suuret sankarinsa, jokainen niistä voi ylpeydellä mainita nimen tahi nimiä, jotka saavat muukalaisenkin tuntemaan kunnioitusta ja ihailua tuon maan suuria muistoja kohtaan.

Te tiedätte, että minä olen liikkunut merillä melkoisen osan ijästäni. Rakkaus merielämää kohtaan lienee veressäni, sillä aina, näin »maakrapunakin» ollessani, minä innostun kuin nuori jahtikoira metsään lähdetessä, kun luen tahi kuulen puhuttavan merestä. Meritaistelutkin ovat minuun aina vaikuttaneet suuremmalla teholla kuin maataistelut, vaikka en luonnoltani olekaan sotilas enkä ihaile sotia. Mutta kun me nyt elämme sodan merkeissä, ja kun tätä talvista iltaa on kappale taaskin edessämme, niin kerronpa teille piirteitä Englannin suurimman merisankarin, Horatio Nelsonin, viimeisestä taistelusta. Te olette

siitä lukeneet historian oppikirjoistanne ja tiedätteen merkityksen Englannin maailmanvalta-asemalle. Luulen kuitenkin, että ette vielä ole tutustuneet siihen lähteeseen, josta minä olen tämän kuvauksen lukenut.

Saint Vincentin, Abukirin ja Kööpenhaminan merivoitot olivat tehneet Englannista Välimeren ja Atlantin valtiaan. Ei mikään merivalta kyennyt kilpailemaan Englannin kanssa herruudesta näillä vesillä eikä liioin muuallakaan, sillä jo aikaisemmin oli Englanti vakiinnuttanut asemansa kaikilla siirtomaavesilläkin. Voittamaton Napoleon sai kerta toisensa perästä tuta, mikä voittamaton vastustaja Englanti oli merillä. Abukirissä oli hänen laivastonsa saanut hirvittävällä tavalla tuntea Englannin verratonta etevämmyyttä, ja senjälkeen oli suuri korsikalainen alati miettinyt keinoja päästä antamaan tälle leppymättömimmälle vastustajalleen musertavan, ylivoimaisen iskun sekä merellä että maalla — Englannin omalla rannikolla. Vuoden 1805 paikkeilla voittoisa Euroopan valtiapäätös päätettiin ruveta toteuttamaan suurta suunnitelmaansa laskea Englantiin maihin suuren sotajoukon ja sen avulla tehdä maan alamaisekseen. 148,000 miestä piti lähetettävän Boulognesta Englantiin kurittamaan tätä perivihollista, mikäli ilmat ylimenoa sallivat. Varustettiin miltei 2000 laivaa käsittävä ylikulku-laivasto ja miehet ja aseet koottiin paikalle. Oli harjoitusten kautta päästy siihen tulokseen, että ylimeno kestäisi suotuisissa oloissa vain kaksi tuntia. Päämäärä, Englannin rannikko, oli vain 60 kilometrin päässä, mutta välillä oli meri, märkä elementti, jota englantilaiset fregatit vartioivat. Ranskan ja siihen

yhdistetyn Espanjan sotalaivasto oli kyllä suuri ja mahtava, mutta se oli hajaantuneena Välimeren ja Atlantin satamiin, ja satamain suulla risteilivät englantilaisten nopeat laivat. Napoleonin oli siis pakko ensin saada laivastonsa keinolla millä tahansa kootuksi, ja tässä suhteessa hän toivoi Toulonin satamaan suljetun amiraalinsa Latouche Trévillen hänet auttavaan pulasta. Trévillen piti muutamilla laivoillaan murtautua englantilaisten saarroksesta ja johtaa englantilaiset ajamaan häntä takaa johonkin turvalliseen seutuun. Kun sitten muitakin laivoja pääsisi vapaiksi, piti näiden yhdessä purjehtia Englannin vesille ja houkutella nämä pois Kanaalia vartioimasta. Napoleon olisi tätä tarkoitusta varten ollut valmis uhraamaan vaikkapa kokonaisen laivaston. Mutta silloin kuoli tämä hänen kyvykkäin amiraalinsa, ja amiraali Villeneuve tuli hänen sijaansa. Silloin tällöin onnistui muutamain ranskalaisten laivojen murtautua saarroksen läpi, ja englantilaiset ajoivat niitä takaa joskus aina Intiaan saakka. Mutta parhaat laivat, 20 suurta linjalaivaa, jäivät saarroksiin Brestin satamaan; niiden oli toivotonta edes yrittääkään murtautua saarroksista. Villeneuve'llä oli käsky kiiruhtaa niin nopeasti kuin suinkin Napoleonin avuksi, mutta kaikkialla, yksinpä Länsi-Intiankin vesillä ilmestyi englantilainen amiraali Nelson hänen vanaveteensä. Kesäkuun 9 p:nä 1805 palasi Villeneuve Länsi-Intiasta takaisin Eurooppaan ja otti kurssinsa Ferrolia kohti. Kolme päivää myöhemmin sai Nelson tästä tiedon ja läksi jälkeen, mutta ohjasi Gibraltaria kohti. Ranskan amiraalilla oli kaksitoista ranskalaista ja kuusi espanjalaista linjalaivaa komennossaan. Heinäkuun

19 p:nä saapui Nelson Gibraltarin edustalle. Villeneuve saapui vasta 28 p:nä Vigoon Espanjassa, missä laski maihin 1200 sairasta sotilasta. Mutta nyt sai hän Napoleonilta, jota tämä kuukausia kestänyt piilosilla-olo jo alkoi hermostuttaa, käskyn purjehtia laivoineen Kanaaliin. »Tehkää meidät 4—5 päivässä Doverin tien herraksi!» kuului Napoleonin lyhyt kirje amiraalille. Mutta tähän ei amiraalilla ollut minkäänlaisia mahdollisuuksia ja hänen toimintatarmonsakin petti viime hetkessä. Mutta Nelson purjehti suoraa päätä pohjoiseen, päästäkseen ranskalaiseen laivastoon käsiksi. Sillävälän Villeneuve taas kääntyi etelää kohti ja saapui Cadixiin. Tämmöistä sokkosilla-oloa oli silloisten liikeneuvojen aikana merisota. Vihdoin Napoleon kyllästyi amiraaliinsa ja määräsi tämän virastaan erotettavaksi. Kun Villeneuve sai kuulla tästä, päätti hän uskaltautua merelle ja lähti Cadixista. Nelsonin laivasto oli sillävälän palannut pohjoisesta ja saapunut KapTrafalgarin luokse, ja päivän koittaessa lokakuun 21 p:nä laivastot vihdoinkin tapasivat toisensa.

Nyt oli taistelu taisteltava.

Nelsonin aikomuksena on antaa laivainsa purjehtia vihollista vastaan kahtena osastona. Kahdeksan kaksikansilaivaa, jotka ovat hänen parhaat purjehtijansa, muodostavat erikoisen osastonsa. Niiden on oltava joka hetki valmiina hyökkäämään sen vihollisosaston kimppuun, joka niille osoitetaan. Tällä tavoin saadaan taistelulinjaan kaksikymmentäneljä laivaa. Koko tällä merivoimalla on kaksi erikoista otetta. Hyökkäävän osaston päällikkyyden Nelson antaa ala-amiraalilleen Collingwoodille, itse hän jää komentamaan laivaston puo-

lustavaa osastoa. Tämän ohella hän tahtoo erikoisesti kiinnittää huomionsa vihollisen keskustaan ja koettaa mikäli mahdollista saada ranskalaisten amiraaliluvan erotetuksi muusta laivastosta.

Kun Collingwood on Nelsonin luona saamassa määräystä taistelujärjestyksestä, sanoo Nelson hänelle lopuksi:

»Menkää siis laivallanne, Collingwood, ja toimikaa parhaanne mukaan, älkääkä hellittäkö ennenkuin olette hävittäneet tahi valloittaneet vihollisen laivat. Minä pidän huolta, etteivät vihollisen muut laivat teitä toimessanne häiritse. Jolleivät kapteenit taistelun aikana sattuisi ymmärtämään signaaleja, niin ei se tee mitään, sillä he eivät voi toimia väärin, sittenkun he kerran ovat joutuneet silmästä silmään vihollisen kanssa.»

Amiraali Villeneuve tuntee tärkeän hetken olevan tulossa. Lähestyvä taistelu on tehnyt hänen mielialansa synkäksi ja häneltä puuttuu reippautta ja hilpeyttä, jotka tämmöisessä taistelussa ovat välttämättömät. Hänen laivansa taistelulinjaan kuuluu neljäkymmentäkahdeksan linjalaivaa. Eräs hänen alapäälliköistään komentaa seitsemän fregattia ja kaksitoista linjalaivaa käsittävää osastoa. Tämän osaston piti muodostaa taistelun jälkijoukko, mutta olojen pakosta siitä tulikin etujoukko. Kaikkiaan oli ranskalaisen laivaston rintama viisi meripenikulmaa pitkä.

Nelson pääsi luovimalla tuulen yläpuolelle, joten hänellä oli myötäinen hyökätessään. Auringon noustessa hän näki ranskalais-espanjalaisen laivaston suuressa epäjärjestyksessä purjehtivan pitkin Andalusian rannikkoa ja koettavan järjestäytyä tuulen mukaan.

Liittoutuneet tekivät parhaansa parantaakseen asemaansa viime hetkellä, mutta englantilaiset eivät antaneet heille siihen aikaa. He nostivat kaikki purhjeensa ja ohjasivat suoraan vihollistaan kohti. Kun Villeneuve huomasi, että taistelu oli välttämätön, varustautui hän hyökkäämään.

Tuulee vain heikosti; englantilainen laivasto lähesyy hitaasti, ylevänä kuin järkähtämätön, varmasti tapaava kohtalo. Suuret laivat pikemmin ajautuvat kuin purjehtivat vihollista kohti, hidas ja määräperäinen on niiden kulku, ja ennen pitkää alkaa tuuli yhä enemmän tyyntyä. Tuossa hetkessä on kaameaa juhallisuutta. Kuvitelkaa hitaasti, mutta järkähtämättömästi lähentyvänne pitkää riviä kohotettuja, laukeamaan valmiita kiväärejä, jotka voivat minä hetkenä tahansa lähettää teitä kohti suunnattoman luotituiskun. Juuri tällaisessa asemassa ovat nyt Nelson ja Collingwood. Kumpikin purjehtii osastonsa etunenässä; lähinnä Nelsonin amiraalilaivaa »Victorya» ovat 98-kanuunaiset laivat »Temeraire», »Neptun», »Royal Sovereign», »Belle Isle» y. m.

Liittoutuneiden laivastoa komentaa kaikkiaan kuusi amiraalia. Yliamiraalin lippu liehuu »Bucentaurin» mastossa. Laivaston taistelu-rintama on nyt levinnyt kuudeksi meripenikulmaksi, ja korkeat mainingit estävät laivojen ohjaamista. Lisäksi on kymmenen laivaa joutunut niin kauaksi tuulen alapuolelle etteivät ne pääse taisteluun mukaan. Ne muodostavat toisten laivojen taakse oman rintamansa eivätkä voi ampua englantilaisia, sillä heidän kuulansa sattuisivat matkalla oman maan laivastoon.

Nelson jakaa käskynsä. Ensinnä on vihollisen yh-

teys Cadixin sataman kanssa katkaistava. Tätä varten täytyy hänen puhkaista Villeneuve'n taistelurintama, ja hän ryhtyy tehtävää suorittamaan. Määräyksensä annettuaan hän vetäytyy omaan hyttiinsä. Hän tuntee surullisen aavistuksen täyttävän sielunsa. Syvään huoahhtaen hän istuu kirjoituspöytänsä ääreen ja kirjoittaa päiväkirjaansa:

»Jumalaa kaikkivaltiasta rukoilen antamaan Englannille täydellisen ja mainehikkaan voiton Euroopan yhteiseksi parhaaksi. Suokoon Jumala, ettei kenenkään persoonallinen heikkous himmentäisi voiton kirkkautta ja ettei kukaan englantilainen voiton jälkeen unohtaisi inhimillisyyden vaatimuksia vihollista kohtaan. Mitä minuun tulee, niin kuuluu elämäni Kaikkivaltiaalle, joka sen on minulle antanutkin. Hän siunatkoon minun taisteluni isänmaan puolesta. Hänen käsiinsä jätän minä itseni ja oikean asian, jonka puolustaminen minulle on uskottu.»

Tämän vakavan hetken jälkeen Nelson jälleen ilmestyy kannelle. Kapteeni Blackwood, joka tällöin oli paikalla, on kertonut, että Nelsonin ilme tuona hetkenä oli rauhallinen ja päättäväinen ja että hänen olennossaan ilmeni harvinaista ylevää juhlallisuutta. Kello 11 aikaan astuu amiraali alas pattereille, tervehtii upseereja ja lausuu hilpeitä kehoitussanoja miehistölle, joka vastaa kohottamalla raikuvan eläköönhuudon. Nelson on jälleen entisensä ja hän käskee antaa Collingwoodille hyökkäyssignaalin. Se kuuluu: »Minä purjehdin viistoon vihollisen etumaisen osaston läpitse. Katkaiskaa te jälkiosasto kahdennestatoista linjalaivasta, takaa lukien.»

Nelson itse ohjaa laivansa »Sanctissima Trinida-

dia» kohti ja joutuu siten kahdella laivalla kahtakymmentä vastaan.

Nelson seisoo »Victoryn» komentosillalla. Hänen katseensa kohtaa riemuiten edessä olevan majesteehtillisen, suurenmoisen näytelmän; hänen sydämensä sykkii voimakkaasti. Hänen sielussaan välähtää ylevä aatos.

»Luutnantti Paskel!» hän huutaa. »Käskekää antaa signaali kaikille laivoille: Englanti odottaa, että joka mies tekee tehtävänsä!»

Upseeri kiiruhtaa käskyä täyttämään. Rajattoman riemun tervehtiminä lentävät siivekkäät sanat laivalta laivalle, luovat ylevää ihastusta, innostusta ja rohkeutta.

Nelson kuulee sen, ja ikäänkuin suuresta ponnistuksesta väsähtäneenä hän nojaa hetkisen uskollisen lippuupseerinsa olkapäähän:

»Enempää en enää voi tehdä. Nyt saamme luottaa taivaallisen ohjaajamme laupeuteen ja asiamme oikeuteen.»

Upseerit kiiruhtavat Nelsonin luokse ja koettavat taivuttaa häntä poistumaan vaaralliselta paikaltaan kannella, jossa hän on vihollisten suoranaisena maalitauluna. Mutta hän huudahtaa: »Ei, herrat! Ylipäällikön on kaikessa oltava esikuvana!»

Kello kahdentoista aikaan nostavat englantilaiset Pyhän Yrjön lipun. Huutaen: »Eläköön keisari!» kohtovat ranskalaiset trikolorin. Espanjalaisten mastoihin kohoo molempien Kastiliain loistava sotalippu ja sen alla riippuu pyhä risti. Villeneuve antaa hyökkäyskäsken, ja linjalaiva »Fangeux» ampuu ensimmäisen laukauksen, suunnaten kuulansa »Royal So-

vereigniä» kohti. Tällä laivalla juuri purjehtii Collingwood, mutta hän ei vastaa laukaukseen, vaan hyökkää »Santa Annan» kimpuun ja sanoo lippu-upseerilleen: »Mitäpä Nelson antaisikaan, jos nyt saisi olla meidän sijassamme!» Nelson on puolestaan kaiken aikaa seurannut ystävänsä purjehdusta ja sanoo upseereilleen: »Katsokaa, kuinka ihanasti Collingwood vie osastonsa tuleen!»

»Royal Sovereignin» laukaukset kylvävät hirvittävää hävitystä vihollislaivaan. 150 raskasta kanuunankuulaa on pyyhkäissyt »Santa Annan» kantta keulasta perään ja kaatanut mennessään 400 miestä. Tuskin on Collingwood näin tehnyt vihollisensa aseettomaksi, kun hän jo kiiruhtaa aivan sen kupeelle tehdäkseen siitä kerrassaan lopun. Mutta nyt kiiruhtaa kaksi muuta espanjalaista laivaa toverinsa avuksi, ja taistelu muuttuu yhä tuhoisammaksi.

Tuuli yhä heikkenee. Vasta kello puoli yhden tienoissa pääsee Nelsonin »Victory» vihollistaan kanuunankantaman päähän. Mutta korkeat mainingit tekevät ampumisen epävarmaksi ja »Victory» on päässyt »Bucentaurista» 500 askeleen päähän, ennenkuin sen onnistuu ampua ranskalaisen amiraalilaivan peräsin rikki.

Nyt saa »Victory» kestää 40 minuuttia kokonaisen laivasto-osaston hirvittävää tulta. Se menisi varmasti pieniksi pirstalaiksi, jos ranskalaisilla olisi parempia ampujia. Nyt se on menettänyt ainoastaan 60 miestä.

Liittoutuneitten laivat ovat ryhmittyneet aivan vieretysten. Amiraali Villeneuve tarttuu keisarilliseen kotkalippuun, pitää sitä korkealla koholla ja huutaa:

»Minä viskaan tämän Nelsonin laivaan. Joko me nouddamme sen takaisin tahi vaivumme pohjaan.»

»Victoryn» komentaja, kapteeni Hardy, käsittää, ettei vihollisen rintamaa saada murretuksi, jollei saada jotakin laivaa ammutuksi upoksiin. Nelsonin suostumuksella hän ohjaa »Redoutablea» kohti ja lähettää ennenpitkää laidantäydeltä kanuunankuulia ranskalaisen laivan kajuutanikkunoita kohti. Laivan takaosa murskaantuu kauttaaltaan ja sen patterit täyttyvät kuolleilla ja haavoittuneilla. Kun vihollisen rintama näin on murrettu, liukuvat molemmat taistelijat vieri vierekkäin pois linjalta. Nyt syntyy laivoilla vimmattu taistelu mies miestä vastaan. Voitto näyttää jo kallistuvan ranskalaisten puolelle.

Kirurgit eivät enää ennätä auttaa kuin pientä murto-osaa apua tarvitsevista. »Victoryn» pappi, joka on tullut alas välikannelle lohduttaakseen kuolevia, ei jaksa tätä näkyä kestää. »Kaikkivaltias Jumala! Tämä ei enää ole sairaala, vaan teurastuspöytä!» hän huutaa ja kiiruhtaa pois. Kannella hän näkee Nelsonin kävelevän edes takaisin lippu-upseerinsa seurassa. Lähellä heitä muutamit sotilaat ampuvat ranskalaisia, jotka ovat kiivenneet laivansa märssyraa'oilte. Äkkiä Nelson horjahtaa ja kaatuu sitten suulleen kannelle. Vihollislaivan raakapuulta ammuttu kuula on mennyt hänen rinnastaan sisään ja tunkeutunut selkärankaan. Pappi juoksee paikalle. Mutta eräs kersantti ja pari merimiestä on jo ehtinyt amiraalin luokse. Hätäntyneenä kumartuu lippu-upseeri haavoitetun puoleen ja kysyy: »Toivon, mylord, ettette ole vaarallisesti haavoittunut?»

»Minun taisteluni on lopussa», vastaa Nelson.

»Vihdoinkin se onnistui noille ranskalaisille. Minun selkärankani on murskaantunut.»

Merimiehet kantavat amiraalin välikannelle ja laskevat hänet makaamaan muiden haavoittuneiden joukkoon.

Tämän tapauksen aiheuttaman sekaannuksen aikana ranskalaiset ovat vähällä saada »Victoryn» valtoihinsa. He jo miehittävät sen kannen, kun saapuu apua, ja tulisen taistelun jälkeen »Redoutable» laskee lippunsa antautumisen merkiksi.

Kaamea, laivankappaleista ja katkenneista mastoista muodostunut silta yhdistää »Victoryn» »Redoutable'en» ja apuun tulleeseen »Temeraireen». Ne liukuvat yhdessä hiljalleen rintaman takapuolelle. Myös »Fangeux» valloitetaan, ja »Santa Anna» antautuu Collingwoodille.

Taistelu riehuu edelleen. Taistellaan yhä suuremmalla katkeruudella, mies miestä vastaan, laivankylki kiinni laivankyljessä. Vasta kello kolmen tienoissa, kun englantilaiset ovat vallanneet melkoisen joukon vihollisen laivoja, alkaa taistelu laantua. Osa vihollisen laivoista pakenee Cadixin satamaan. Ranskalaisten eturintamasta ajelehtii viisi linjalaivaa tuuliajolla. Englantilaiset valtaavat lähimmät niistä.

Nelson kuulee vuoteelleen miehistönsä riemuhuudot. Hän kutsuttaa kapteenin luokseen ja kysyy:

»Miten käy, Hardy? Voitammeko taistelussa?»

»Ehdottomasti, mylord!» vastaa kapteeni. »Me olemme jo vallanneet neljätoista linjalaivaa.»

»Minä toivon, Hardy», jatkaa amiraali heikkenevällä äänellä, »ettei yksikään meidän laivoistamme ole laskenut lippuaan.»

»Ei ainoakaan ole sitä tehnyt, mylord.»

»Sepä hyvä, Hardy. Vielä muutama minuutti, ja senjälkeen minä kuolen. Kuulkaahan...»

Kapteeni kumartuu lähemmäksi. Nelson kuiskaa hänelle muutamia sanoja ja sanoo sitten ääneen: »Älkää heittäkö minun ruumistani mereen.»

Syvästi järkyttynä kiiruhtaa kapteeni takaisin kannelle. Taistelu lähenee nyt loppuaan. Englannin laivaston voitto on täydellinen, ja Hardy kiiruhtaa saattamaan amiraalille riemusanomaa. Hän astuu Nelsonin kuolinvuoteen ääreen; sankari taistelee kuolinkamppaustaan. Hänen rintansa kohoilee viimeisiä kertoja. Mutta Hardyn sanat saattavat hänet täysin valveille ja hän unohtaa tuskansa. Hän antaa vielä viimeiset käskynsä ja vaipuu sitten jotakin mutisten takaisin vuoteellensa. Äkkiä hän kohottautuu vuoteessa ja huutaa kirkaalla äänellä: »Jumalalle olkoon kiitos! Minä olen täyttänyt velvollisuuteni!»

Muutamien minuuttien kuluttua sankarin elämä sammuu.

Englanti on voittaja. Mutta tämä voitto on sille maksanut sen suurimman merisankarin hengen. Se ottaa voitonsanomien riemuiten vastaan, mutta riemu muuttuu pian kansallissuruksi suuren sankarin kuoleman johdosta. Ei koskaan mainita Trafalgarin nimeä eikä Trafalgarin kunniakasta voittoa samalla tunteematta mielessä syvää surua: siellä sammui suuren Nelsonin elämä keskellä voittohuutoja.

Ei millään voitolla ole ollut Euroopan historiassa niin suurta merkitystä kuin Nelsonin voitolla Trafalgarin luona. Napoleon sai senjälkeen muutta mutkitta luopua tuumistaan nousta maihin Englannissa, ja siitä

alkaen on Englanti hallinnut maailman kaikkia meriä. Silloin laskettiin perusta Britannian maailmanvallalle, ja lause »Rule Britannia, rule the waves», »hallitse Englanti, hallitse aaltoja», ei ole pelkkää sanahelinää, vaan vakavaa todellisuutta. Lord Nelsonin voittoa saa Englanti suureksi osaksi kiittää nykyisestä mahtavuudestaan.

Kaikkien Nelsonin tekojen yhteispiirteenä on merkillinen kyky innostaa miehistöä sankaritekoihin, niin että se voitonvarmana meni taisteluun ja kuolemaan. Ja mitä hänen taktiikkaansa tulee, niin kaikissa olosuhteissa hän osasi merkillisellä tavalla suunnata ylivoimaisen hyökkäyksen yhteen ainoaan kohtaan vihollisen rintamassa. Vaikka hän tällä tavoin pani etumaiset laivansa alttiiksi vihollisen hävittäväille tulleille, niin kaikki kuitenkin tietävät, että hän tekee tämän itseänsä säästämättä, laivasto tietää, että missä ensimmäinen isku annetaan, siellä on Nelson. Senjälkeen, kun vihollisen rintama näin on saatu murretuksi, on helppo suorittaa taistelu voitollisesti loppuun.

Trafalgarin taistelun jälkeen Napoleon, käsittäen ettei hän merillä enää pystynyt vastustamaan Englantia, koetti nyt tukehduuttaa vihollisensa toisella keinolla, nimittäin mannermaansulkemis-säännöllään. Hän kielsi kaikkia alaisiaan kansoja käymästä minkäänlaista kauppaa Englannin kanssa. Englanti vastasi samalla mitalla. Sen sotalaivat saartoivat useimmat Euroopan satamista niin tarkoin, ettei minkäänlainen ulospääsy ollut mahdollinen, ja sen kaappaaajat hävittivät muun Euroopan merikaupan melkein kokonaan. Napoleonin tukehduuttamisyritys siis päinvastoin vain lujensi Englannin valtaa.

Nelsonin amiraalilaiva »Victory» — 150-vuotias kunnianarvoisa vanhus — makaa nykyään ankkuroituna Portsmouthin satamassa huolellisesti aina ennalleen saatettuna sitä mukaa kuin ajan hammas sitä on syönyt. Se on englantilaisten kansallispyhättö, jota katsomaan joka vuosi vealtavat tuhannet ja taas tuhannet saarivaltakunnan asukkaista. Laivassa on vakituisesti pieni miehistö, joka joka vuosi Trafalgarin päivänä antaa Nelsonin viimeisen kuuluisan signaalin: »England expects that every man do his duty». Yleisön mieltä kiinnittää laivalla enimmänsä se paikka, jossa Nelson ranskalaisen kuulan tapaamana kaatui. Sille kohdalle on pantu kulumisen varalle metallilevy ja paikkaa vartioi joku vanha meri-invaliidi, joka katselijoille selittää, että tuota levyä pitäisi jokaisen brittiläisen merimiehen suudella. Sille paikalle välikannella, jossa Nelson voittohuutojen kaikuessa heitti henkensä, on pantu pieni muistokivi, johon on hakattu yksinkertainen kirjoitus:

Here Nelson died — tässä kuoli Nelson.

AARTEITA SYVYYKSISSÄ.

Päätettyään kertomuksensa Trafalgarin taistelusta ukko Pekander meni kamariinsa ja toi sieltä kellahtavan paperikäärn. Hän kehitti sen auki ja sanoi:

— Tässä minulla on erään kuparipiirroksen mukaan tehty kuva Trafalgarin taistelusta; siitä saa melko hyvän käsityksen meritaistelusta sata vuotta takaperin.

Kuva kulki kädestä käteen.

— Kyllä se on ollut kovaa leikkiä silloinkin, sanoi Heikki.

— Niin, se voittaa nykyisen merisodan kauheuden siinä, että jos laiva taistelun aikana vahingoittui tai syttyi palamaan, niinkuin tavallisimmin kävi, niin oli sen ja siinä olevien ihmisten pelastus kokonaan riippuvainen tuulesta, sanoi ukko. Tässä kuvassa on kaameinta minun mielestäni tuo palava laiva, joka pääsemättä paikoiltaan hitaasti muuttuu hylyksi ja vähitellen vaipuu syvyyteen.

— Mutta kaiketi miehistö saattoi sentään pelastaa henkensä menemällä pelastusveneisiin, huomautti Pekka.

— Useimmiten oli pelastusveneiden lukumäärä riittämättömän pieni, ja silloisina aikoina ei ollut har-

vinaista, että vihollinen ampui tuommoisen veneenkin upoksiin. Mutta enimmäkseen veneet paloivat laivan mukana; niitä ei keritty taistelun tuoksinassa laskea edes vesille.

— Hirveä paljous tällöisiä syvyyden saaliiksi joutuneita laivoja mahtaa jo olla, arveli Heikki.

— Jos kuvittelisimme, että syvyys kerran voisi tuoda ilmoille kaiken, minkä se aikojen kuluessa on julmaan kitaansa niellyt, niin luulen, että sievonon sisämeri tulisi aivan täyteen mitä erilaatuisimpia aluksia vanhojen foiniikkialaisten soutuhaaksista nykypäivien suurpanssarilaivoihin saakka. Ja aarteet, jotka tämän »vedenalaisen» laivaston mukana kohoisivat ilmoille, tekisivät varmaankin kokonaisen suurvallan upporikkaaksi.

— Mutta eivätkö metalli- ja muunkinlaiset esineet verrattain pian turmellu merenpohjassa? kysyi Ilmari.

— Rauta kyllä hyvin pian ruostuu ja vähitellen sekoittuu veteen ja mutaan. Tietysti semmoinen kuin vaatetavara ja paperi on kaikkein lyhytaikaisinta ja peräti soveltumatonta vedessä säilymään. Mutta todisteita on olemassa, että esimerkiksi puu kuin myöskin kalliit metallit voivat säilyä merenpohjassa pitkiäkin aikoja. Nykyaikaisilla pelastusvälineillä on onnistuttu nostamaan varsin syvältäkin tietyille paikoille uponneista laivoista kaikenlaatuista tavaraa, ja hiljattain on nostettu pinnalle kokonaisia suuria laivojakin.

Mutta nämä työt ovat kehittyneet niistä etsimisyrityksistä, joita on eri aikoina tehty miltei umpimähkään, suupuheen tahi suunnattomista aarteista kertomien perintätietojen kiihottamina. Täm-

möisiin etsintäretkiin antoivat varsinkin aihetta kertomukset merirosvolaivojen keralla pohjaan menneistä suunnattomista ryöstetyistä rikkauksista. Mutta usein on myös historiallisten meritaistelujen tapahtumapaikkoja käyty tässä mielessä tutkimassa.

Niinpä on useita retkikuntia eri aikoina käynyt etsimässä suunnatonta hopea-aarretta, joka Vigo lahden luona espanjalaisilta joutui meren saaliiksi suurten löytöretkien jälkeisellä ajalla. Neljä vuotta ryöstelivät espanjalaiset säälimättömästi Meksikoa ja kokosivat kaikesta päättäen tavattoman paljon jaloa metallia, varsinkin hopeaa. Aarteen kotimaahan kuljettamiseksi varattiin useita muhkeita galleoneja, sen ajan suurimpia ja parhaiten varustettuja laivoja. Mutta mainitun lahden luona kyökkäsivät englantilaiset, jotka siihen aikaan kävivät sotaa espanjalaisten kanssa, aarrelaivaston kimppuun ja panivat sen ahtaalle. Jottei saalis joutuisi vihollisen käsiin, ajoivat espanjalaiset itse laivansa karille, ja aivan muutamassa hetkessä aarteet vaipuivat hienolle hietakentälle, joka kimalteli jossain syvällä aaltojen alla. Ja siellä ne ovat pysyneet tähän päivään asti. Monet kerrat on yritetty hapuilla näitä miljoonia meren pohjasta, mutta aina huonolla menestyksellä. Olen lukenut, että viime aikoina olisi oltu aikeissa lähettää paikalle oikein nykyaikainen meripelastus-laiva kaikkine nerokkaine koneineen. En ole kuitenkaan saanut tietooni, onko tuumasta tullut totta, vai eikö.

Onnellinen sensijaan oli englantilainen laivantimpermanni John Phipps. Hänen kerrotaan 1700-luvulla todella päässeen tällaiseen mereen haudattuun aarteeseen käsiksi. Phipps oli aivan varaton mies, joka

monien houkuttelujen jälkeen sai englantilaisen Albe-
marlen herttuan vihdoinkin varustamaan laivan, jolla
Phipps sai lähteä etsimään vanhaa espanjalaista aar-
retta Hispaniolan edustalta. Yritteliäs timperi sai
herttualta käytettäväkseen »Perigia»-nimisen laivan,
jolla hän vuoden kuluttua kuljetti merestä nostamansa
aarten Englantiin.

Eräs aikalainen, pappi, ja kaikesta päättäen luot-
tettava mies, kuvaa Phippsin yritystä seuraavasti:

»Phipps oli parhaillaan tähystelemässä haaksi-
rikkoutunutta laivaa, kun eräs miehistä, joka katseli
laivan reelingin ylitse syvälle tyyneen veteen, huomasi
»oljen», joka hänen luulonsa mukaan kasvoi esiin
vedenalaisesta kalliosta. Eräs mukanaolleista intiaa-
neista määrättiin sukeltamalla noutamaan olki ja tut-
kimaan missä se kasvoi. Sukeltaja toikin oljen, mutta
sen mukana hän toi hämmästyttävän tiedon, että
lähellä olkea oli syvyydessä useita suuria kanuunia.
Koko retkikunta joutui nyt kiihkeän kummastuksen
valtoihin. Heidän tähänastinen alakuloisuutensa hä-
visi heti, ja sijalle tuli luottamus yrityksen onnistumi-
seen ja tieto, että he nyt olivat osuneet oikealle paikalle.
Luottamus muuttui ehdottomaksi varmuudeksi, kun
intiaani toisen kerran sukeltettuaan toi ilmoille noin
kuudentuhannen markan arvoisen hopeaharkon. Nyt
ryhtyi koko miehistö työhön. Pantiin toimeen naaraus,
ja lyhyessä ajassa nostettiin nyt pinnalle kolme-
kymmentäkaksi tonnia hopeata. Tällä tavoin tuli
päivänvaloon aarre joka oli puolen sataa vuotta maan-
nut merenpohjassa. Lisäksi löysivät aartenkaivajat
melkoisen määrän kultaa ja jalokiviä sekä muutamia
pussillisia espanjalaisia taalereita. Phipps oli nyt

rikas mies. Hänet aluksi lyötiin ritariksi ja myöhemmin nimitettiin Massachusettsin kuvernööriksi.»

Löytäjäänsä odottaa vielä se aarre, joka lepää Navarinon lahden pohjassa. Suuressa meritaistelussa toiselta puolen turkkilaisten ja toiselta puolen Ranskan, Venäjän ja Englannin yhdistettyjen laivastojen välillä vuonna 1827 upposi kokonaista seitsemänkymmentä alusta merenpohjaan. Viidessä suurimmassa uponneessa laivassa sanotaan olleen rahaksi lyötyä ja lyömätöntä kultaa enemmän kuin 20 miljoonan markan arvosta yhteensä. — On hyvin luultavaa, etteivät suurvaltain laivastot nykyistä kamppaustaan suorittaessaan käy toisiaan vastaan tämmöisellä tavalla lastattuina.

Mutta parhaat »kentät» tällaista aartenkaivausta varten sittenkin lienevät Intian vesillä, jossa 1700-luvun kuuluisat merirossot suorittivat tuhoisimmat taistelunsa, ja joihin siis on enimmänsä uponnut ryöstettyjä kalleuksia sisältäviä laivoja. Niinpä kerrotaan, että ranskalainen merirosso La Fitte toisen Leeward-saaren luona olisi säilyttänyt vedenalaiseen kätköön noin viiden miljoonan suuruisen aarten. Tämä mies harjoitti merirossoutta »suureen tyyliin», hän ryöväsi ennenkaikkea espanjalaisia aluksia ja tuli niin kuuluisaksi ja mahtavaksi, että Englannin hallitus tarjosi hänelle erään 44 kanuunalla varustetun sotalaivansa päällikkyyttä. Englanti aikoi käyttää miestä vihollisia vastaan. La Fitte katsoi kuitenkin viisaammaksi pysyä omana herranaan. Lopuksi hän sai surmansa taistellessaan muuatta englantilaista korvetta vastaan.

Väitetään, että Leeward-saarten edustalla lakkaamatta risteilevät englantilaiset sotalaivat vaikuttivat läsnäolollaan, ettei La Fitte voinut tuoda aarrettaan

laivaansa. Myöhemmin on tätä aarretta paljon etsitty, mutta tietysti turhaan. Muuan kertomus asettaa erään pienen englantilaisen höyryaluksenkin matkan tämän aarteen yhteyteen. Laivan piti olla rakennettu Etelä-Amerikan rannikkoliikennettä varten. Myöhemmin kävi ilmi, että laivaan oli Portsmouthissa noussut kaksi sukeltajaa kaikkine varuksineen. Toiselta näistä saapui vuoden kuluttua tieto hänen äidilleen, että onni oli häntä hyvin suosinut, sekä muutamia tuhansia markkoja rahaa. Se onkin ainoa sanoma mitä tästä laivasta tahi sen miehistöstä on koskaan kuultu. Jää tietymättömäksi, onko se löytänyt etsimäänsä aarretta ja millä tavoin laiva on tuhoutunut; onko se kenties kärsinyt tavallisen haaksirikon, vai onko merellä näytelty rikollinen murhenäytelmä.

Muuan toinen merirosvo kahdeksanneltatoista vuosisadalta, nimeltä Teach, on kertomuksen mukaan haudannut aarteensa Jamaikan rannikolle. Tämän miehen äkillinen loppu pitkällisten menestyksellisten ryöstöretkien jälkeen viittaisi myös siihen, että hänellä todella on ollut hallussaan runsaasti varoja ja että hän on saanut ryövärin tavallisen lopun.

Kriminsodan ajoilta kerrotaan erään englantilaisen sotalaivan »Mustan prinssin» uponneen Sevastopolin edustalle rahalastissa. Laivassa piti olla satatuhatta puntaa, kun se lähetettiin Krimille, mutta heti perille saavuttuaan sen venäläisten kuulat upottivat, ja kertomuksista päättäen makaa se vieläkin lasteineen meren pohjassa.

Tämmöiset enemmän tahi vähemmän epäluotettavat kertomukset ovat tietysti antaneet aihetta yhtä moneen seikkauromaaniin kuin etsintäyrittäksiinkin.

Ja miten turhia useimmat tällaiset retket lienevätkin olleet, ovat ne kuitenkin renkaana inhimillisen tiedon kehityksessä. Nykyajan korkealle kehittynyt sukellus- ja laivanpelastustaito perustuu suurelta osalta niiden haaveilijoiden kokemuksiin, jotka eri aikoina ovat etsineet aarteita merenpohjasta. Sama voidaan sovittaa merenpohjan ja syvien vesien luonnontutkimukseen. Seikkailijain työ ei siis ole ollut niinkään turhaa.

Minun tietääkseni ei enää tehdä retkiä syvyyden aarteiden etsimiseksi, ei ainakaan samassa merkityksessä kuin entisinä aikoina. Ne aarteet, joita nykyään syvyyksistä nostetaan, käytetään tieteen palvelukseen. Etsivä ihminen — se pitäisi minun mielestäni olla ihmisen luonnontieteellinen nimitys — tyydyttää nykyään tälläkin alalla halujaan ja kaipuutaan jalompien viettien pakoituksesta kuin niinä aikoina, jolloin mentiin hengen kaupalla haromaan meren pohjalta hultaa ja hopeaa — useimmiten toivotta ja turhaan.

— — — — —

Ukko Pekander katsoi kelloaan.

— Huomaan, että olen laverteluhalussani mennyt pitemmälle kuin olisi ollut luvallista. Mutta kuka teidän käskikään johtaa puhetta meritaistelusta suoraan merenpohjaan!

—————

PARANGONIN KEISARI.

Kulttuurikuva tulpaanivillityksen loistoajoilta.

Heikki, keskimäinen Kotalahden pojista, oli suuresti innostunut kasvitieteeseen. Rakkaus kukkasiin ja kaikkeen kasvullisuuteen oli hänessä herännyt jo pienenä paitaressuna. Useasti olivat vanhemmat nauraneet makeasti pojalle, joka kaiket kesät kantoi kukkia ja »heiniä» kaikessa, mikä hänen vaatetuksessaan oli reikää, olipa se sitten ommeltua tai tapaturmaisesti syntynyttä. Erikoisesti oli iloittu muutamasta lihavasta voikukasta, joka törrötti pojan hatturisan reiästä kuin mikäkin suurvisiirin tyyhti.

Heikki oli puhunut ukko Pekanderille kauniita sanoja kahdenkesken, ja seurauksena tästä oli, että tällä kertaa saatiin Venetheitossa kuulla seuraava kertomus kasvimaailmasta, jonka ukko väitti luke-neensa mainion kirjoilijan R. H. Francén teoksista:

Ennen kertomuksen alkua ukko kuitenkin huomautti, ettei kysymyksessä ole mikään varsinaisesti kasviopillinen kuvaus — semmoisista kyllä opettajat pitävät kouluissa huolen — vaan pikemminkin historiallinen kertomus.

— Amsterdamissa soittivat lukemattomat kirkonkellot päivän yhdeksännen hetken tulleen. Suurkau-

pungin liikeaika oli sille päivälle nyt alkanut. Täällä, jonne oli siirtynyt koko hävitetyn Saksanmaan kauppa, oli jo aikoja sitten elämä puhjennut kukoistukseen, jommoista vanha, rikas Hollanti ei näihin saakka vielä koskaan ollut nähnyt. Neuvosherrat tosin pudistivat huolestuneina päätänsä, sillä juuri tänä vuonna, 1640, saapui yhä huolestuttavampia huhuja, että sekä keisari että protestanttiset vallat olivat lopen väsyneet ja ikävöivät rauhaa. Jos kauppa heräisi jälleen eloon Augsburgissa, Nürnbergissä ja Frankfurtissa, niin jäisipä silloin saapumatta tänne moni rahamies, joita nyt tungeksi Schreierportin ja Itä-Intian kauppakompanian talon edustalla, odotellen pörssin aukenemista.

Vanhahko mieshenkilö astui ulos kaupungintalosta. Hän oli puettu kaupunginpalvelijan virkapukuun ja kantoi kainalossaan salkkua, joka oli täynnä asiakirjoja. Muuan vanha eukko näytti odottaneen häntä ja lähestyi häntä nyt kasvoillaan rukoileva ilme.

»Herra Torenvliet», sanoi hän, »minä tiedän että te menette tänään van der Sandin luokse. Meitä ei lasketa sinne koskaan sisälle, mutta te voitte kyllä saada selon vieläkö hänellä on bybloemeja.¹ Rukoilen teitä, tehkää minulle tämä palvelus. Odotan teitä huomenaamulla täällä saadakseni kuulla asiasta. Meillä on niitä muutamia, mutta emme tiedä, onko jo aika ryhtyä niitä myymään.»

»Pyydän teiltä tätä mitä hartaimmin», jatkoi eukko huomattessaan miehen kieltäytyväisen kasvojen ilmeen, »pyydän teiltä tätä sydämestäni, sillä me olemme panneet kaikki säästövaramme tulpaaneihin, ja siitä

¹ Tulpaanilaji.

meillä on paljon huolta. Minä olen aina sanonut Janille, että narsissit olisivat parempia.»

Ja eukko seurasi mankuen kaupunginpalvelijaa, kunnes sai tämän lopulta pyyntöönsä taipumaan.

Vaivoin pääsi herra Torenvliet tunkeutumaan pörssiin lukemattomien merimiesten ja kauppiasten välitse, jotka olivat saapuneet sinne toisiaan tava-takseen, ottaakseen selkoa kurssista ja ollakseen saat-tamassa tahi vastaanottamassa laivoja, joiden mastot muodostivat sankan, miltei läpinäkymättömän metsän aina aavalle ulapalle saakka. Tänäpä oli meteli ja kielten sekoitus äänekkäämpää kuin koskaan ennen. Ihmisjoukko oli suuren kiihtymyksen vallassa, sillä oli saapunut levottomuutta herättävä pörssiutinen. Koko tuosta melusta erottui ylinnä kaiken sana P a p u k a i j a k u k k a. Sitä huusivat kiihtyneet pörssin välikauppiaat, sitä kiljui eri suunnilta kaupunkia kokoontunut ihmisjoukko, etupäässä kauppiaat, ja käsi-työläiset. Kaikkiällä kerrattiin tätä taikasanaa joko hymyilevin ja riemua loistavin, tahi ivallisin ja synkin kasvonilmein.

Torenvliet kuuli tänäpä ensikerran puhuttavan Papukaijakukasta, ollessaan menossa toimittamaan tämän päivän ensimmäistä tehtäväänsä tulpaanikunin-kaan van der Sandin luona. Hän oli silloin saapunut juuri taloa suojaavan ruusuaitauksen luo. Totisesti ylhäinen talo! Ulkoa katsottuna näytti se niin luotaan torjuvalta noine huolellisesti pestyine ikku-noineen, joiden takana kirjavissa porsliinimaljoissaan kukkivat tulpaanit, narsissit ja hyasintit. Niin ylhäisen levollisena seiso i talo tuossa hiljaisen kadun varrella, ettei kukaan olisi voinut aavistaakaan, että sen sisällä

istui sata kirjuria uutterasti rapsutellen hanhenkynillään koukeroita kukka-, puutarha-, lähetys- ja velkakirjoihin. Kaupunginpalvelija astui suureen konttoriin ja pyysi saada mieskohtaisesti tavata herra van der Sandia. »Mynheer ei ota ketään vastaan tänäpäivänä», sanoi vanha harmaantunut konttorikirjuri, jonka puoleen kaupunginpalvelija oli käännytynyt.

»Mutta minun täytyy saada puhutella häntä; asia koskee vain häntä yksinään. Se on virka-asia», lisäsi Torenvliet salaperäisesti hymyillen.

Tämä sana aukaisi hänelle tien kaikkein pyhimpään.

Se oli suurenmoisella loistolla sisustettu huone pohjakerroksessa ja siitä johti ovi puutarhaksi muutettuun pihaan. Seinät olivat kauttaaltaan koristellut raskailla tammisilla ornamenteilla, ja ylhäältä, painavalta hyllyltä katselivat jumalat, nymfit ja faunit komeata kirjoituspöytää, kalliita persialaisia mattoja, ja suurta joukkoa pitkin seinävieruksia sijoitettuja laatikoita, joissa oli pienempiä ja suurempia kukkasipuleita. Täällä hallitsi itse Thomas van der Sand, »Tulpaanipankin» perustaja, jolle pörssin pikkuväli kauppiaat olivat antaneet komean »Tulpaanikuninkaan» nimen. Hänpä se juuri oli aikoinaan tuonut kauppaan »Amiraali Liefkinin», ihmeen kaikkien tulpaanien seassa, jonka jokaisesta sipulista nykyään maksettiin 4700 hollantilaista guldenia. Ja kalleuksia mahtoi sisältää pieni puutarhakin, jossa kaupparuhtinas paraikaa keskusteli vieraansa kanssa, sillä puutarha oli kauttaaltaan katettu hienon hienolla verholla rakeiden varalta. Puutarhaan ei johtanut mitään muuta tietä kuin

päällikön huoneesta aukeava ovi, ja vieläpä tähän taikapuutarhaan aukenevat ikkunatkin olivat tukevasti raudoitettut.

Täällä saivat hemmotellut kukkaisprinsessat kasvatuksensa kaupparuhtinaan itsensä ja hänen lähimpien uskottujensa kädestä. Ajan maku vaati, että kaikki istutusmaat olivat jaettavat mittausopillisiin kuvioihin ja kukin kuvio ympäröitävä hohtavan puhtailla, valkeilla pikku kivillä. Eräässä kuviossa loimusivat tulipunaisten tulpaanien liekit, toisessa olivat lasin- ja porsiinihohtoiset hyasintit, kolmannessa nyökyttelivät päitään suunnattoman suuret valkopukuiset narsissit j. n. e. Siellä varmaankin oli käynnissä tärkeitä ristisiitos-kokeita, sillä joka ainoa kukka oli verhottu hienon hienolla silkkipaperilla ja muuan nainen paraikaa kaupparuhtinaan silmälläpidon alaisena otti ohuella, pienellä hopealusikalla siitepölyä kukkasesta ja vei sitä toiseen. Taka-alalla oli suuri lasikaappi, johon johti monimutkaisella varmuuslukolla varustettu ovi, ja tässä kaapissa seisoi alttarintapaisella jalustalla muutamia kukkaruukkuja. Kaikkialla yltympäri kaapin reunustoilla oli miltei satakunta muuta nimilipuilla varustettua ja ryhmiin järjestettyä kukkaruukkuja, ja jokainen ryhmä näytti edustavan määrättyä kehitysastetta. Siellä oli semmoisia, joissa jo oli pistänyt esiin kolme tahi neljä tulpaaninlehteä sipulista, ja taas toisia, joissa oli näkyvissä vain yksi ainoa lehti, ja myöskin semmoisia, joissa vain sipulin kärki pisti esiin mullasta. Mutta nuo alttarilla olevat tulpaaniprinsessat olivat ehtineet kehityksessään pitemmälle kuin muut. Ne näyttivät olvean aivan kukkaan puhkeamaisillaan, niin, kun

niitä tarkemmin katsoi, huomasi jo nupun, joka varmaankin aivan lähipäivinä puhkeaisi kukkaan.

Äreän näköisenä kääntyi tämän puutarhan omistaja sen palvelijan puoleen, joka tuli ilmoittamaan kaupunginpalvelijan pyyntöä päästä puheille.

Kaupunginpalvelija tuli sisään.

»Herra van der Sand», sanoi hän, »minulla on tässä 30,000 guldenin velkakirja, jonka meidän kaupunkimme Amsterdamin kukkaispörssin korkeasti ylis-tettava neuvosto pyytää asettaa teidän maksettavak-senne niistä 6000 bybloemista, jotka olette kolme kuukautta sitten ostanut Delftistä.»

»Hyvä on» sanoi kaupparuhtinas rauhallisesti, »tässä on rahat» — ja hän astui kirjoituspöytänsä ääreen, otti sieltä maksuosoituksen liikkeensä kassaan ja ojensi sen huolettoman näköisenä kaupanginpalvelijalle, joka syvään kumartaen otti sen vastaan.

Tuntia myöhemmin lensi pörssissä uusi iskusana suusta suuhun: Bybloemi! Se oli nyt sinfonian pääsävel. »Van der Sand on maksanut bybloemeista vähääkään tinkimättä 30,000 guldenia», huudettiin kaikkialla ja bybloemien kurssi nousi neljännestun-nissa 20 guldenia kappaleelta.

Mutta tuo äsköinen eukko rukoili taivaan siunausta kansan hyväntekijälle, jalolle herra van der Sandille, saatuaan sipulinsa hyvästä hinnasta kaupaksi.

Mutta tämän onnen perustaja palasi ärtyneellä mielellä vieraansa, oppineen kasvientutkijan signor Jacopo Zenardellin luokse. Tämä bybloemikauppa ei tosiaankaan ollut hänelle mikään hyvä kauppa, sillä kun hän täten hankki itselleen suuren määrän

valkeita kukkia, sinipunaisilla viiruilla, niin täytyi hänen luottaa siihen, että hän onnistuisi tekemään tästä laadusta muotikukan. Ja nyt hän näkikin tulleen sivuutetuksi sitten kun tuo haarlemilainen tuhertelija, mokoma Pieter de Ring oli tuonut markkinoille tuon kuvatuksen Papukaijatulpaanin ja saavuttanut sillä melkoisen, joskin toivottavasti vain lyhytaikaisen menestyksen. Sillä mitäpä häntä auttaisi, vaikka maku myöhemmin jälleen kääntyisikin hänen puolelleen. Tulpaani ei kuki pitkiä aikoja, ja se joka ei saa kukkiaan menemään makuun, joutuu koko myyntikaudeksi häviölle. Ja ensi vuosina on maun jumalattarella luultavasti jälleen uusia suosikkejä.

Juuri tänään kertoi hänelle tämä hänen oppinut ystävänsä, kuinka tulpaani vasta 70 vuotta takaperin oli sattumalta tullut tunnetuksi. Hollantilainen lähetyskunta ensin oli nähnyt tulpaanin Konstantinopolissa, ja silloin kun Mechelnissä tulpaanit ensimmäistä kertaa kasvoivat hollantilaisella maaperällä ei kukaan vielä osannut aavistaakaan, mitä onnea ja rikkautta tästä kasvista oli vielä koitua maalle, — maalle, joka paraikaa valmistautui viettämään tulpaanin 75:nnettä muistopäivää suurin kansallisjuhlin.

»Tehän ette ole koskaan pitäneet monströöseistä»,¹ sanoi Sand Zenardellille. »Ei ole ollut syytäkään», vastasi italialainen, »sillä tätä tulpaania vaivaa monenlaiset sipuliviat. Minä tiedän, että teitä harmittaa Stewaertsin saavuttama menestys näillä tulpaaneilla, mutta hänen onnensa on haurasta kuin lasi. Viisainta

¹ Tulpaanilaatu.

on pysyä niissä laaduissa, jotka joka vuosi muuntavat väriään. Minun tulpaanikokoelmassani — te tiedätte, että siihen kuuluu 500 eri laatua — ovat kauneimmat kukat juuri tällä tavoin saatuja, ja nykyiset kokeeni saada siemenistä uusia kirjavia laatuja luovat kokonaan uuden tulevaisuuden teille, eikä ainoastaan teille, vaan koko Hollannille, koko maanpiirille. Teidän ei tarvitse enää tuottaa Aasiasta mitään; sen rahan, minkä nyt panette karavaaneihin, saatte silloin käyttää täällä kotimaassa, saatte sen nopeasti kasvattaa satakertaiseksi. Jos seuraatte minua, saatte haltuunne kokonaisen kultakaivoksen . . .»

»Minä tiedän», vastasi van der Sand, »että te olette maailman suurimpia kukkaistieteilijöitä . . .» Mutta italialainen keskeytti: »Te tiedätte, että ilman minun neuvoani ette ikinä olisi saaneet kehitetyksi Parangonin keisaria.» Hollantilaisen kasvoille ilmestyi myrtynyt ilme, mutta tätä ei kiihkeä italialainen huomannut. »Mikä taivaallinen kukka siitä tuleekaan!» jatkoi tämä riemusta punastuen. »Te tiedätte, kuinka paljon on tehty pilaa minun kokeiluistani, mutta minä en siitä välitä, sillä Parangonin keisarini on oleva parhain puolustukseni kaikkia kadehtijoitani vastaan. Suonette anteeksi, että sanon »keisarini», mutta minä olen sen hyväksi käyttänyt kaikki tietoni, ja te saatte olla varma, että se vielä on tekevä meidät molemmat kuolemattomiksi.»

Mutta kaupparuhtinas oli kuunnellut tätä tieteellisen neuvonantajansa sanatulvaa aivan hajamielisenä. Hän sanoikin tälle jäähyväiset huomattessaan, että sisään astui hänen poikansa ja tuleva liikekumppaninsa.

»Onko totta, isä», kysyi nuorukainen kiihkeästi, »että olet maksanut mielettömiä hintoja bybloemeista, niinkuin kaupungilla kerrotaan? Sinä olet tehnyt hyvin ajattelemattomasti, sillä tottahan toki tiedät mitä Stewaerts nykyään toimii!»

»Tokihan minä sen tiedän», vastasi isä, »ja vapaaehtoisesti en olisi maksanutkaan. Mutta kun he kääntyivät pörssineuvoston puoleen, niin enhän muuta voinut . . . Luottomme olisi loppunut siihen paikkaan — No niin, nyt on kassa tyhjä», lisäsi hän hetken vaijettuaan.

Poika hypähti kauhistuneena pystyyn . . . »Tyhjä?» sammalti hän. »Sinä lasket leikkiä, isä!»

Mutta isä ei laskenut leikkiä. Asia selvisi nyt pojalle koko pelottavaisuudessaan heidän käyskellessään edes takaisin puutarhansa huumaavien tuoksu-
jen keskellä ja luodessaan silmäyksen kukkaispörssin rohkeihin keinotteluihin. Ne olivat kyllä joskus yhdellä iskulla tuottaneet satoja tuhansia, mutta semmoiset rahat luisuivat käsistä yhtä helposti kuin olivat tulleetkin — vielä suurempiin ja rohkeampiin keinotteluihin. Ja kaiken määräsi merkillinen, oikukas pikku hirviö: maku. Se saattoi tänään suosia valkoista, huomenna mustaa.

Mutta olihan vielä yksi lohdutus jäljellä. Heidän puutarha-alttarinsa jalo kaunistus, kallisarvoinen Parangonin keisari, kukkaistieteen mestariteos. Jo seitsemän vuotta oli se ollut talon toivona, jokaiselle vieraalle oli sitä näytetty, sittenkun siemen oli kylvetty ja ensimmäiset lehdet olivat puhjenneet. Seitsemän vuotta oli pitkä aika, mutta sen lyhyemmässä ajassa ei tuommoiselta kalliilta kasvilta sovi kukkaa odottaa-

kaan. Parangonin keisariin vetosivat kaikki keinottelijat silloin kun heitä moitittiin tulpaanien mielettömästä hinnoittelusta.

Heidän oli täytynyt haudata suuret summat rahaa seitsemäksi vuodeksi — multa, josta toivottiin ihmekukan nousevan. Seitsemän vuotta he saivat elää epätietoisuudessa, saavatko koskaan rahaansa takaisin. Tämä epävarmuushan oli tulpaanikuninkaan vakituisena syynä, kun hän kielsi velallisiltaan maksunlykkäyksen. Ja nyt hän oli siis itse jäänyt pelkäänsä tämän ainoan epävarman toiveen varaan! Tässä lasikaapissa siis oli nyt van der Sand suvun onni tahi onnettomuus haudattuna.

Mutta mikä onni onnettomuudessa! Nyt oli tulpaanien kuningatar viimeinkin valmistautunut kukkimaan. Ja italialainen tiedemies vakuutti, että se tulee saamaan kukkaispörssin korkeimman palkinnon: 13,000 guldenia.

Jos päivät pysyisivät yhtä aurinkoisina kuin nyt, niin puhkeaisi se täyteen kukkaan jo ehkä viikon kuluttua, ja silloin olisi huolten aika lopussa. Sadat kukkaruukut seisoiivat valmiina suuren puutarhijoukon vartioimina, jotta isäntä itse ensimmäisenä saisi nähdä niiden puhkeavan ja merkitä niiden rahallisen arvon.

Mutta isältä oli jo tämäkin pelastuksen toivo mennyt. Kolme päivää takaperin oli jo ensimmäinen kukka puhjennut, ja jo silloin hän näki että kaikki oli hukassa. Salaa oli hän itse ottanut viallisen kukan pois puutarhastaan, sillä liikkeen luotto ei kestäisi tätä iskuja. Kolmeen vuorokauteen ei hän enää ollut

silmäänsä ummistanut. Nyt oli loppu käsissä. Kuinka kaikki tulevatkaan ivaamaan kaatunutta suuruutta, tulpaanikuningasta. Kuinka vahingoniloisina he ottavatkaan vastaan pörssissä sanoman hänen kukistumisestaan, ja kuinka mahtaakaan riemuita Stewaerts, hänen pahin ja vanhin kilpailijansa! Kun hän ajatteli tätä ivan ja ylenkatseen tulvaa, niin syöksyi veri hänen päähänsä. Vielä viikon, korkeintaan kaksi hän saattoi jatkaa tätä petollista peliään. Tämänpäiväiseen mak-suun menivät tosin kaikki varat mitkä hän tällä haavaa saattoi saada kokoon, mutta lohdutettakoon yleisöä Parangonin keisarilla! Vielä ei hänen luottonsa järkkynyt, mutta ei tarvita kuin viikko, ja kaikki on mullin mallin. Mitäs silloin seuraa?

Eräänä viime öistä hän oli tarrautunut muutama-ajan ajatukseen. Se on vain heikko toive, mutta pakon vaatiessa täytyy sekin panna toimeen. Katkerasti vihatulla Stewaertsilla, joka juuri on saanut haltuunsa markkinat papukaijatulppaanillaan, on tytär. Alakuloisuutensa ja epätoivonsa hetkinä hän on sanonut itselleen että hänen kilpailijansa varmasti arvaisi hänen asiainsa tilan, jos hän lähettäisi poikansa kosi-maan tyttöä. Ja kuitenkin, sen täytyy tapahtua! Tämä oli toivon oljenkorsi hänen surujensa meressä. Jos hänen poikansa toisi miniäksi Stewaertsin tyttären, niin voisi kaikki vielä kääntyä parhain päin.

Ja poika toki huomaa, että liikkeen kunnia on tärkeämpi kuin persoonalliset tunteet. Heidän liik-keensä palkatut vakoojat ovat saaneet selville, että Stewaerts suunnittelee uutta, ratkaisevaa iskua. Hän-hän on sitäpaitsi jo pörssissäkin ilmoittanut laskevansa pian liikkeeseen uuden tulpaanilajin. Kuinka varma

hänen täytyykään olla; hänellä on varmaankin kaikki valmiina; hän varmaankin par'aikaa salaisesti kasvattaa satoja, ehkäpä tuhansia sipuleja, vallatakseen äkkiä markkinat kokonaan. Ja johan he ovat tälle syntymättömälle lapselle nimenkin antaneet. Niinpä kyllä, he eivät turhaan kehuneet polveutuvansa tuosta amiraali Stewaertsista, jonka mukaan he nyt olivat ristineet uuden tulpaaninsakin. Amiraalihan kuuluu tuoneen Indiasta kokonaisia kanelipuumetsikköjä, jottei Amsterdamin kurssi laskisi.

»Sinne sinun nyt on mentävä», sanoi van der Sand, »ja jos et tyttären myötäjäisinä tuo Amiraali Stewaertsin emo-sipulia, niin lyömme tänä vuonna kintaat pöytään.

— — — — —
Auringonlaskun ruskotus lepää Haarlemin yllä tänä iltana hehkuvampana kuin tavallisesti. Ihmiset sanovat että se johtuu kukkaistuoksusta. Kymmeniätuhansia tulpaaneja, vielä enemmän hyasintteja ja kokonaisia niityllisiä narsisseja lähettää huumaavan tuoksunsa ilmoihin. Ihmiset kaduilla kulkevat tuoksun vaikutuksesta kuin unissakävijät ja koko elämä näyttää uinailevan.

Mutta jos kysytään kuka tämän kaiken kukkaisuuden omistaa, niin saadaan tietää, että Haarlemilla on toiset ja vielä mahtavammat kukkaisuunkaikat kuin Amsterdamilla. Van der Sand on vain kuin tämän suuren kukkaisuvaltakunnan vähäisen va-sallivallan kuingas.

Tähän tuoksujen ja värien maahan on taidekin pystyttänyt paalunsa. Keskellä puutarhoja, vihantain lehtipuiden varjossa oli pieniä taloja, joissa 35,000

laivan hallitsijat, Hollannin tasavallan päämiehet, tavallisesti viettivät elämänsä ehtoopuolta. Täällä asui myöskin Pietar de Ring, tämänpäiväisen tulpaani-taistelun voittaja. Tuossa hän istui mitättömän maalaustelineensä ääressä kokonaan kukkamaljakoiden ja ruukkukasvien ympäröimänä. Ja hän sai nuo kasvit semmoisella uskollisuudella ja hienoudella siirrettyiksi palttinalle, että asiantuntijat, joita täällä kuhisi kuin mehiläisiä kukkaisniityllä, toivat mukanaan suuren laseja, päästäkseen häneen taiteensa koko herkullisuuden perille.

Syvää aamupäivän rauhaa ei häirinyt mikään hiljaisessa puutarhassa, josta auki olevan ikkunan kautta kuului mehiläisten monisävelinen surina. Viereisestä huoneesta vain kuului hiljasta särinää. Värinsurvojat siellä istuivat pikku huumareittensa ääressä. Mestari käveli tyynellä mielin edes takaisin ja kävi silloin tällöin tarkastelemassa oppilaittensa töitä. Kiitti ja laitti, miten kulloinkin tarvittiin. Ja aamupäivä levisi yhä helteisempänä puutarhan ylle ja kehäsi sen ympärille hohtavan utukehän, kunnes läheisestä kaupungista unelmoivaa säveltä heläjävä kellonsoitto ilmaisi puolipäivän saapuneen.

Nyt oli luona-kävijöiden aika. Tuli rikkaita kauppiaita ja hallitusmiehiä ostamaan kukkaiskuvia huoneisiinsa tahi tilaamaan taiteellista liikekylttiä. Sillä Pieter de Ring ei ollut sen ylpeämpi kuin hänen opettajansaakaan, jota nykyään sanottiin jo suureksi David de Heem'iksi Utrechtista. Hän tunsi suurempaa mielihyvää siitä että hänen maalauksensa kyltteinä ilahduttivat kadulla-kulkijoita kuin siitä, että ahnas

keräilijä tahi itseksäs »tuntija» ne sulki kammionsa vain omain silmäinsä ruuaksi.

Kirjava joukkue maalareita ja ystäviä oli ryhmitynyt uuden tähden, Pieter de Ringin ympärille. Toiset saadakse selkoa hänen tieteellisestä uskontunnustuksestaan ja oppiakseen häneltä merkillisen kyvyn kiinnittää kankaalle kukkaislehtien äärettömän vaikeasti jäljennettävän tuoreuden ja väriloiston, aina kareilevaa kastepisaraa myöten. Toiset taas tulivat saadakse hiljaisuudessa tehdä pilaa hänen kuviensa elottomista taustoista. Mutta tuli rehellisiäkin ihailijoita, etupäässä nuoria alottelijoita, mutta myös kuuluisia ammattiveljiä, jotka suoraan ilmaisivat paheksuvansa sitä, että mestari käytti kykynsä kukkaismaalaukseen, »joka ei ollut mitään lehmää sekä maljakossa olevia sitroonanlohkoja esittävän maalaustaitteen rinnalla.»

Tässä meluavassa joukossa nähtiin tänään muuan vieras herra. Hän oli saapunut tänne tulpaaniasiamiehen opastamana; tämä kun halusi tutustuttaa vieraansa maalariin.

»Mestari Pieter», sanoi asiamies sopivana hetkenä, »tässä tuon luoksenne erään teidän taiteenne erikoistuntijoista. Hän voi antaa teille tulpaaneja, joiden rinnalla Amiraali Stewaerts on vain rikkaruohoa. Te näette edessänne Claes van der Sandin. — Heti kun kuuluisan tulpaanikuninkaan nimi mainittiin, ostettiin useita maalauksia, ja Ringin kuvain kurssi nousi huomattavasti.

Mestarillekin oli vieraan tulo enemmän kuin mieluisa, sillä hänellä ei ollut hartaampaa halua kuin päästä pääkaupunkiin, ja kukapa voisi sanoa, eikö juuri

tämä mahtava ja mainio tuttavuus voisi valmistaa hänelle maaperää siellä. Nuori van der Sand tuli hänen luokseen erään hänen kuuluisan kukkaismaalauksensa vetovoimasta, ja mikäpä oli luonnollisempaa kuin että hän tilasi kuvan, johon jonkun hänen isänsä kuuluisan puutarhan tuotteen piti olla mallina. Ei mikään tilaus olisi hänelle niin mieluisa kuin tämä. Eihän hänellä toki ollut mitään syytä pysyä uskollisena Stewaertsille, joka oli häntä usein häpeällisesti pettänyt. Hän ei voinut kenellekään tovereistaan ilmaista, minkä suunnan hän todellisuudessa oli saanut Stewaertsilta Amiraali Stewaertsin kuvasta, mutta kyllä hän ei vastakertana enää mene tuon vanhan ketun ansaan. Hän ei kajoa pensseliinsä, ennenkuin vaadittu palkkio on pöydällä hänen edessään. Mutta äkkiä juolahtaa hänen mieleensä: tuossahan juuri seisoo mies, joka varmaan tarjoaa hänelle koko kukkaismaalustaiteen valtikkaa, Parangonin keisarin muotokuvaa. Tuon ihmetulpaaninhan, josta maine hänelle oli jo kauan sitten kertonut, täytyy kukkia juuri näinä viikkoina. Nämä ajatukset risteilivät maalarin aivoissa, ja hänen sydämessään syttyi suloinen toivo. Tämä olisi hänen onnellisin päivänsä, jos nuori van der Sand todella tahtoi teettää kuuluisan tulpaaninsa kuvan.

Mutta vieras ei kiinnittänyt häneen paljoakaan huomiota. Välinpitämättömin ja harhailevin silmäyksin hän katseli tauluja ja ajatteli kokonaan muita asioita. Hän ei vielä ollut löytänyt mitään keinoa päästä Stewaertsin perheeseen. Yhä selvemmin hän tunsi että tehtävä, johon hän oli ryhtynyt, oli mahdoton suorittaa ja että uhkaava vararikko oli houkutellut hänet ja hänen isänsä yrittämään tätä temppua, joka

varmaankin saattaisi heidän onnettomuutensa vielä suuremman pilkan alaiseksi.

Ikävystyneenä ja kärsimättömänä hän kuunteli pientä kitukasvuista miestä, joka hartaasti pyysi häntä käymään työpajassaan, selittäen myyvänsä taulunsa uskomattoman huokeasta hinnasta, koskapa hän ei ollut ammattimies, vaan taiteen harrastaja.

Mitä tahtoi tämä mies? Ring tiesi sen tarkoin. Mies tahtoi varastaa häneltä van der Sandin. Tuo kunnoton heittiö Hendrik Dubbels, jonka hän varmasti tiesi väärentäneen muun muassa mainion van Neerin nimikirjoituksen . . .

Päivät kuluivat ilman että nuori van der Sand oli saanut vähääkään jalansijaa Stewaertsin talossa. Vain saadakseen tekosyyyn pidennettyyn täällä oloonsa hän usein kävi maalarin luona ja lopuksi tarjosi tälle tehtäväksi Parangonin keisarin muotokuvan.

Pieter de Ring oli ylen onnellinen. Tässä hän nyt sai tilaisuuden kostaa Stewaertsille. Eikä hän levännyt ennenkuin sai annetuksi tiedon Stewaertsille tästä van der Sandin tilauksesta. Ja nyt tuli onnellinen käänne nuoren van der Sandinkin asiaan, sillä heti ilmestyi Stewaertsinkin päivittäin Ringin työpajaan, ja nyt vihdoinkin pääsi van der Sand hänen tuttavuu-teensa.

»Kuulkaahan, Pieter mestari», oli Stewaerts sanonut maalarelle, »jos vielä voitte peruuttaa tuon amsterdamilaisen tilauksen, niin saatte maalata minun Amiraali Stewaertsini sitten kun se kukkii. Mutta maalari joka tarkoin tiesi, että tähän kuluu vielä kolme vuotta, käytti nyt tilaisuutta kostaakseen.

»En voi peruuttaa mitään», hymyili hän riemukkaasti, »sillä Parangonin keisari kukkii jo. Nuori van der Sand on tuonut sen minulle, ja te tietysti ymmärrätte että en voi näyttää sitä teille.»

Stewaerts raivosi. Tämä siis oli tuon kirokun kilpailijan salaisuus! Tuo tyhmä maalari oli sen heti juorunnut. Ensin he tietysti maalauttavat tulpaanin kuvan ja sitten he ilmoittavat yleisölle, että heiltä on saatavissa tuon kuvan kuuluisia malleja loppumattomiin. Ja hänenkö piti avuttomana katsella tätä kaikkea! Ei, nyt täytyi heti ryhtyä toimeen, maksoi mitä maksoi.

Ja ylpeä kaupparuhtinas piti myöhäisen yön hetkellä neuvottelun vaimonsa Mintjen kanssa. Mutta tulokset olivat surulliset.

Vaimo oli hypännyt pystyyn kuin raivoava eläin vain jo kuullessaan, että miehen olisi pakko kutsua vihatun kilpailijan poika taloonsa. »En tule ikinä sallimaan», huusi hän kiukkuisesti, »että tarjoat tyttäremme siihen sukuun!»

Mutta nyt täytyi miehen tehdä surkea tunnustus. Amiraali Stewaerts, josta kaikki odottivat suuria, oli aivan tavallinen tulpaani, jota hän vain kilpailijansa asemaa huonontaakseen oli niin kauan huolellisesti vartioinut. Mutta van der Sandilla puolestaan on oikea todellinen harvinaisuus juuri kukkaan puhkeamassa. Sand ottaa markkinat häneltä ehdottomasti, eikä hän enää sen koommin saa niitä haltuunsa. Nyt ei enää jakseta kilpailla; nyt täytyi käyttää viekkautta. Nyt oli aika molempien liikkeiden yhdistyä. Olisi anteeksiantamaton tyhmyys, jos nyt hylkäisi ojennetun käden.

Tällä oli vaimoon musertava vaikutus. Kyllä hän ensin ajatteli tiedustella tyttärensäkin mieltä asiassa, mutta mitäpä tuolla hyvin kasvatetulla lapsella voisi olla sanottavaa, kun tällaiset edut ovat kysymyksessä.

Ei kulunut viikkoakaan, kun ratsastava sanansaattaja toi voitonsanomien vanhalle van der Sandille: »Kaikki selvää! Minä järjestin kaikki erinomaisen ovelasti. Tietysti ukko teki kaikenmoisia esteitä Amiraali Stewaertsinsa vuoksi, mikä on sen merkki, että tämä tulpaani on harvinaisen arvokas. Mutta äidin rukousten jälkeen hänen lopulta täytyi taipua. Minulla on sanomattoman paljon kerrottavaa teille, isä. En käsitä itsekään, kuinka kaikki selvisi näin tavattoman nopeasti.»

Kevätkesän iltapäivä helotti täytenään Amsterdamin vanhan raatihuoneen lyijyputteisista ikkunoista sisälle. Mutta ei kukaan raadin jäsenistä kiinnittänyt tähän huomiotaan, sillä nyt oltiin kokoonnuttu vakavaan salaiseen istuntoon pitkän viheriän pöydän ja neuvospensionäärin valtaistuintuolin ympärille. Ulkoa kaikui huumaava meteli kadulta, mutta sisällä odotettiin henkeä pidätellen prokuraattorin puhetta.

»Ja senvuoksi minä neuvon ja vaadin maakuntain hyvinvoinnin nimessä että tästä hullutuksesta tehdään loppu. Eikö juuri kunnianarvoisa ja jalo mynheer Dirksz van Geldern äskettäin tehnyt itsemurhaa sen vuoksi, että hän oli erehtynyt tulpaanilaskuissaan? Joka ainoa päivä me näemme kelpo porvarien menettävän omaisuutensa ja joutuvan köy-

hyyteen, ja orpojen ja hyljättyjen lasten lukumäärä on Hollannissa tavattomasti lisääntynyt.

Ja minkävuoksi? Minkäs muun kuin tuon kirotun hulluttelun vuoksi, jonka paholaisen viekkaus on meille lähettänyt! Minä tulen korkeasti ylistettävälle raadille näyttämään tuomiokirjain todisteita, jotta me mahtaisimme käsittää, millä keinoin tämä pahe ja turmelus, jota Euroopassa jo nimitetään »hollantilaiseksi paheeksi», on hillittävässä.

Eikö ole nähty vaimon tulevan oikeuteen valittamaan, että Tulpomanian villitsemä mies on vaihtanut hyvän myllynsä kaikkine tarpeineen joutuvaan sipuliin.

Tulipa Semper Augustin¹ nupusta ovat hullut ihmiset maksaneet 13,000 guldenia — kaiken tämän he ovat maksaneet kukasta, joka hyödyttömästi levittää ilmaan tuoksuaan. Eikö tämä ole vastoin kristillistä yksinkertaisuutta ja evankelisia tapoja?

Tämän vuoksi minä alamaisimmasti esitän, että korkea raati määräisi, että bulbus tulipae,² olipa se mitä laatua tahansa, ei saisi maksaa enempää kuin 50 guldenia Hollannin rahaa ja että niitä, jotka tätä määräystä vastaan rikkovat, rangaistaan samoin kuin teurastajia ja muita kauppiaita väärrien punnuk-sien käyttämisestä.»

Puhuja oli kohonnut vanhurskaaseen kiihtymykseen, ja suuresti kiihtynyt oli myöskin korkea raati, joka hänen sanojaan oli kuunnellut.

¹ tulpaanilaatu.

² tulpaanisipuli.

Heti syntyi kiihkeä taistelu kahden puolueen välillä. Toiseen puolueeseen kuuluivat ne, jotka itse viljelivät tulpaaneja, ja toiseen taas ne, jotka tulpaa-neja viljellessään olivat kärsineet suuria tappioita. Voitto oli jo kallistumisillaan tulpaaninviljelijäin puolelle, esitys oli tulemaisillaan jo hyljätynksi, kun sattui odottamaton välikohtaus, joka keskeytti istunnon. Jo pitemmän aikaa oli torilta kuulunut tavallista äänekkään-pää melua. Mutta nyt muuttui meteli mielettömäksi ulvonnaksi ja kirkunaksi.

Paikalle kutsutut oikeudenpalvelijat antoivat metelistä sekavia ja epämääräisiä tietoja. Kadulla muka myytiin tulpaanin sipuleja huutokaupalla uskottoman huokeasta hinnasta, sillä liikkeeseen oli päässyt huhu, että hallitus aikoi määrätä tulpaaneille kiinteän hinnan.

Korkea raati kauhistui. Kuka oli kavaltanut heidät? Tämmöistä tapahtui ensikerran kenraalistaatien olemassaolon aikana. Heti lähetettiin kaupunginpalvelijoita ottamaan selkoa huhun levittäjästä, jotta tämä voitaisiin saattaa hyvin ansaittuun rangaistukseensa. Istunto keskeytettiin siihen saakka.

Mutta alhaalla Amsterdamin kaduilla vuoti miljoonia hietaan. Siellä tapahtui täydellinen vallankumous. Tulpaanin maailmanvalta, johon kansa jo alkoi kyllästyä, kukistettiin perin pohjin. Kadulla syntyi verisiäkin näytelmiä velallisten ja velkojain kesken, joiden suhteet olivat hämmentyneet, ja tulpaanien myyjät tappelivat jokaisesta asiakkaasta, joka oli niin tyhmiä että halusi ostaa kallisarvoisia sipuleja polkuhinnasta.

Iltapäivällä saapuivat vakoojat takaisin raadin

kokoushuoneeseen ja kertoivat, että vain van der Sandin liike pysyi horjumatta pystyssä, että vanha tulpaanikuningas ei jätä ystäviään pulaan.

Prokuraattorin ehdotus hyväksyttiin siinä paikassa.

Seuraavana päivänä oli Hollanti vapautunut tulpaanipainajaisesta.

— — — — —

Van der Sandin pienessä tulpaanipuutarhassa oli vielä hiljaisenpaa kuin tavallisesti. Koko talo tuntui olevan autioksi jäänyt: poissa olivat kirjurit, poissa olivat ostajat ja ystävät, ja kaikkiin ilman suuntiin olivat menneet puutarhurit, joiden taitoa ei kukaan enää kaivannut.

Vanha van der Sand ja hänen poikansa istuivat puutarhassa pienellä penkillä suuren lasikaapin edessä, jota ei oltu enää moniin aikoihin avattu. Mutta tulpaanit näyttivät siitä huolimatta yhtä virkeiltä ja ylpeiltä kuin ennenkin.

Sandien silmissä ne olivat kuin heidän kauneimman toivonsa hautajaissoihtuja.

Mutta he eivät menettäneet malttiaan. Tosin oli heidän liikkeensä mennyt kumoon, mutta häviö ei ollut läheskään täydellinen. Ei ainakaan niin täydellinen kuin Stewaertsin. Sitäpaitsi eivät Hollantilaiset vielä kokonaan hyljänneetkään lempikukkaansa, vaan maksoivat siitä levottomuuksien aseuttua kolmeen guldeniin sipulilta.

Pahemmin kävi Stewaertsille. Hän ensi hädässään möi polkuhinnasta kaikki sipulinsa. Nyt tietysti ei naimiskaupastakaan enää tullut mitään, ja perheiden välinen viha leimahti uudelleen liekkiin.

»Mutta tietäkääpäs isä», sanoi nuori van der Sand, »että minä se lopultakin hyödyin tuosta matkastani eikä Stewaerts, sillä minä toin sieltä mukanani jotakin, joka on monin verroin arvokkaampaa kuin Parangonin keisari ja Amiraali Stewaerts yhteensä. Tietäkääpäs että Utrechtissa kuvakauppias Sixt maksaa 1200 guldenia hyvästä kukkaismaalauksesta ja että minä olen töytänyt Haarlemissa pensselinkäyttäjän, joka jäljittelee parhaiden mestarien tauluja 50 guldenista!»

Silloin isä kohotti päätään ja lausui leveään nauruun purskahtaen: »Ja tätä eivät Stewaertsit tule meiltä riistämään. Minä tunnen itseni onnelliseksi jo pelkäämään senvuoksi kun tiedän, etten enää tarvitse pelätä tuota kirottua kilpailua.»

He hypähtivät pystyyn. Kirjoitushuoneesta tuli heitä kohti liehuvaan matkaviittaan puettu pieni mies. Se oli signor Zenardelli.

»Olipa siunattu asia että tapasin teidät», huusi hän. »Tosin minä eroan hyvin vastenmielisesti noista mestarteoksistani tuolla lasikaapissa, mutta minun täytyy se kuitenkin tehdä. Tavaton onnenpotkaus on kohdannut minua. Minä matkustan nyt Utrechtiin. Teidän ystävänne Stewaerts on palkannut minut suuren maalarin David de Heemin kukkaistieteilijäksi Stewaertsin tilaamia kukkaiskuvia varten.»

Molemmat vastaleivotut taidekauppiaat hätkähtivät, mutta pieni mies lisäsi:

»Nähkääs, Stewaerts ei enää myy tulpaaneja, vaan tulpaanin kuvia . . .»

MERTEN SALAPERÄISIN ARVOITUS.

— Tällä kertaa tahtoisin kertoa teille tapahtumasta, jota pidän merkillisimpänä, mitä valtamerillä on tunnetusti tapahtunut, — alkoi ukko Pekander poikain taas tultua hänen luokseen. Kysymyksessä on tällä kertaa »Marie Celesten» laivaväen kummallinen katoaminen, jolle on selitystä etsitty jo yli neljänkymmenen vuoden aikana.

Mikä on merten salaperäisin arvoitus? Kysykää keneltä valtameren purjehtijalta hyvänsä, niin useimmissa tapauksissa saatte vastauksen: Marie Celeste. Mistä syystä miehistö sen hylkäsi, ja mikä tuli heidän kohtalokseen? Näitä kysymyksiä ovat maailman merimiehet kauan tuloksetta pohtineet mutta turhaan saa etsiä vihjaustakaan tämän murhenäytelmän luonnolliseksi tai yliluonnolliseksi selitykseksi.

Tämän laivan tila, kun se löydettiin hyljättynä keskeltä valtamerä, sekä olosuhteet sillä ovat kyllä yleisesti tunnetut, mutta sen enempiä ei tiedetäkään. Ei koskaan ole löydetty jälkeäkään sen kolmestatoista laivamiehestä. Kolmetoista — onneton luku! »Eihän sillä vain liene jotain yhteyttä katoamisen kanssa?» arvelee taikauskoisuuteen taipuvainen merimies.

Tänään, vuosia onnettomuuden jälkeen, emme tiedä tapauksesta enempää kuin laivuri, joka löysi hyljätyn aluksen. Tässä on siis kyllin tilaa mielikuvitukselle, sillä tunnetuista tosiasioista ei vielä kukaan ole kyennyt muodostamaan edes tyydyttävää selitystä tämän murhenäytelmän kulusta.

Minkä tähden Marie Celesten miehistö hylkäsi laivan? Ei yksikään niistä kolmestatoista hengestä, jotka tällä prikillä lähtivät New-Yorkista, ole koskaan palannut kertomaan, mistä syystä he niin äkkiä pakenivat laivasta. Sillä laiva löydettiin purjehtimasta Atlantilla veneet koskemattomina sekä ruokavaroilla hyvin varustettuna päivä sen jälkeen kun miehistö oli sen jättänyt. —

Aikaisin syyskuussa 1872 viidensadan rekisteritonin kantoinen priki, Marie Celeste lähti New-Yorkin satamasta matkalleen Genovaan. Paitsi kapteenia, nimeltään Ben Griggs, oli laivalla mukana hänen vaimonsa sekä seitsenvuotias tyttärensä, joten laivan koko väestö nousi 13 henkeen. Kului viikkoja, kului kuuksia kaksi, kului enemmänkin, kun laivan omistaja vihdoinkin aivan aavistamatta sai seuraavan sähkösanoman Yhdysvaltian konsulilta Gibraltarista:

Gibraltar, tammikuun 2. 1873.

Amerikkalaisen prikin Marie Celesten, kohtoisin Yorkista, hinasi tänne satamaan englantilainen parkkilaiwa Dei Gratia. Marie Celeste tavattu autiona aavalta mereltä joulukuun 5:ntenä. Priki erinomaisessa kunnossa, mutta isännättömänä ollen amiraalivirasto ottanut sen haltuunsa.

Iltapuolella joulukuun 5:ntenä 1872 noin kolmesataa meripenikulmaa¹ Gibraltarista länteenpäin oli kirkkaan tyvenellä valtamerellä kolme laivaa toistensa näkyvissä. Eräs niistä oli saksalainen höyrylaiva, joka näytti suuntavan matkansa Länsi-Intiaan; se kulki prikin keulan editse noin viiden kilmetrin päästä. Höyrylaiva antoi vihellysmerkin, odottaen prikestä vastausta, mutta sitä ei kuulunut. Kaikki oli aluksella hiljaista. Silloin höyrylaiva ikäänkuin ajatellen: 'koska et vastaa, ole vastaamatta', jatkoi matkaansa etelää kohti ja vihdoin hävisi näköpiirin taa.

Kolmas laiva oli englantilainen parkki *Dei Gratia*, matkalla Gibraltariin. Kapteeni Boyce oli kaukoputkellaan nähnyt höyrylaivan antaman merkin prikkille ja turhaan tähystellyt merkkilippua kohoavaksi *Marie Celestella*, joka vastaus on yleisen sopimuksen mukaan kaikkien valtamerellä purjehtivien laivojen annettava.

»Kummallista ettei jolla-tökerö anna merkkiä», tuumi englantilainen laivuri ja päätti lähemmin tarkata prikiä. »Kirotn kopea moukka merikarhuksi, kun kieltäytyy keskustelemasta merellä», sillä englantilainen ei ollut yhtä väliäpitämätön tavallisuudesta poikkeavalle asiantilalle, mikä höyrylaivassa näytti valitsevan. Käyttäen hyväkseen jokaista etelästä päin käyvää hiljaista tuulahdusta hän laski aluksensa huutomatkan päähän prikestä.

»Tuon aluksen laita näyttää olevan jollain lailla hullusti», huomautti Adams, perämies. »Sillähän on jok'ikinen purjeenriepu levitettyinä. Ja miten se keik-

¹ Meripenikulma = 1855 metriä.

kuu. Näyttää siltä kuin sen koko miehistö olisi hukunut.»

He olivat noin kilometrin päässä Marie Celestestä, ja sekä kapteeni että perämies tähystivät kumpainkin tarkoin kiikarillaan prikin kummallista heilumista. Sanassa he aivan yhtäikaa huudahtivat: »Ei ristinsieluakaan kannella!»

»Eiköpä liene vika meidän silmissämme; kyllä ne siellä jossain ovat, vaikka emme voikaan heitä huomata,» arveli laivuri.

Vieläkään ei näkynyt elon merkkiäkään laivasta.

»Vedä merkinantolippu ylös, Adams; sen kai he ainakin näkevät.»

Heti kohosi merkkilippu mastoon. Ei sittenkään vastausta.

Prikin heilahdukset näyttivät yhäti kummallisilta, ja hiljainen tuulihenki sai sen velttoina riippuvat purjeet hiljaa lepattamaan.

»Senkin tyhmyrit», huudahti englantisen laivan kapteeni. »Ihmeellistä, ettemme näe heitä. Mitä he piileksivät? Mutta kyllä he siellä varmasti ovat, koska laiva kulkee pois päin. Hirttäkööt minut, elleivät he koe päästä meitä pakoon!» Kapteeni Boyce asetti nyt kouransa torveksi ja hoilasi: »Priki, choi!» Perämies yhtyi huutoon, sillä he olivat jo hyvin kuulomatkan päässä. Mutta salaperäisestä laivasta ei kuulunut mitään vastausta, ja vaikka englantilaisen laivan koko miehistö oli kokoontunut kannelle katselemaan ihmeellistä alusta, ei heistä kukaan voinut huomata elon merkkiäkään laivalla.

»Laskekaa vene!» komensi kapteeni Boyce. »Adams, meidän täytyy tarkastaa tuo laiva. Sen miehistö on

joko hukkunut tai murhattu taikka kuollut kuumeeeseen tai mahdollisesti nälkään, tai — — —» Hän käännähti katsahtaen perämiestä merkitsevästi silmiin.

— — »tai ovat he jättäneet laivan», jatkoi perämies kapteenin katseen käsittäen. »Mitä vielä; sitä en usko. Mistä syystä he olisivat sen jättäneet? Eihän siinä näy pienintäkään haaksirikon merkkiä.»

Tyynessä meressä kulki vene hiljalleen salaperäistä alusta kohti kahden laivamiehen soutamana, kapteenin ja perämiehen lakkaamatta tähytellessä kuolleelta näyttävää laivaa. Lähemmäksi tultuaan he voivat laivan perästä lukea nimen »Marie Celeste, New-York.»

»Celeste, ohoi, Hoi, te kannella siellä!» huusi Boyce heidän lasiessaan laivan kylkeen hiukan keulan puolelle. Ainoana vastuksena oli uneliaina riippuvien purjeiden lepatus vienossa tuulessa.

»Varjelkoon, sillähän on purjeet melkein kuin olla pitääkin», sanoi laivuri. »Siis kannen alla on jotain tapahtunut.»

Hän käski soutajien jäädä paikoilleen laivan kylkeen, kunnes hän ja perämies kävisivät laivassa. Sen jälkeen he nousivat kannelle laivan syrjäkiskoä astuimenaan käyttäen.

Heitettyään pikaisen silmäyksen pitkin kanta kapteeni sanoi: »He ovat alhaalla joka kynsi, sillä täällä ei näy olevan ketään, ei edes peräsinrattaassa.»

Molemmat englantilaiset kulkivat sitten laivan perään, käyttäen silmiään niin hyvin kuin taisivat. Mutta kaikki näytti olevan parhaassa kunnossa. Ei puuttunut mitään, mitä hyvin varustettu laiva tarvitsee valtamerimatallaan. Kaikesta päättäen se näytti

olevan ensi luokan alus; äsken tilkitty, vasta maalattu ja kaikin puolin uuden uutukainen.

Mutta salaperäinen hiljaisuus niin erinomaisessa kunnossa olevalla laivalla oli hieman kammottavaa. Molemmat miehet tunsivat kylmiä väreitä ruumiissaan. Oliko laiva hyljätty? Heistä näytti priki vedessä kelluvalta hautausmaalta, kummituslaivalta, sellaiselta aave-laivalta, jollaisesta he kyllä olivat kuulleet puhuttavan. Keulasta perään, kajuutasta ja miehistön hytistä he etsivät, mutta ihmisolentoa, elävää tahi kuollutta ei näkynyt missään.

»Kapina!» huudahti laivuri. »Kapteeni ja perämies heitetty yli laidan. Mutta missä ovat kapinalliset? Miksi tällainen piilosilla-olo?»

Toiseen kertaan etsittyään tämän salaperäisen laivan kaikki mahdolliset loukot ja lokerot molemmat miehet palasivat kajuuttaan.

»Niin, se ei ollut kapinaa», huomautti perämies. »Eihän täällä missään näy pienintäkään merkkiä taistelusta tai vastarinnasta».

»Ei se ole laivan ryöstöäkään ollut», vastasi kapteeni. »Rahalipas on koskematonna, lasti on kallisarvoinen, mutta täysin säilynyt, eikä täällä näy pienintäkään väkivallan merkkiä.»

»Ei se myöskään ole ollut nälkä, josta olisi ollut seurauksena kuume, jonka vallassa joka kynsi olisi hourupäisenä hypännyt yli laidan, sillä laivassa on ruokatavaraa tonneittain, ja lääkelaatikkoa ei ole vähääkään käytetty!»

»Ei ole ollut mitään myrskyä, Adams, ei pilvenkirnua eikä vuoksiaaltoa, jotka olisivat voineet heidät pyyhkäistä laidan yli. Lokikirjassa ei ole mi-

tään erikoisempaa sen jälkeen kun laiva on jättänyt Sandy Hookin¹».

»No siis, jos ei ole ollut kapinaa, ei merirosvoja, ei myrskyä, ei vuotoa, ei haaksirikkoa, ei nälkää eikä tautia, niin mitäs se sitten olisi voinut olla, — ellei merikäärme ole pistänyt päätänsä laivaan ja niellyt heidät toisen toisensa jälkeen.»

»He ovat jättäneet laivan, se on selvää», vastasi laivuri vähääkään välittämättä perämiehen merikäärmejutusta.

»Niin, he ovat jättäneet laivan; mutta mistä syystä?

»Mistäkö syystä? Sehän tässä kummallisinta onkin, kuten itsekin huomaatte, Adams. He eivät ole minkään väkivallan pakottamina lähteneet, sen huomaa helposti. He ovat lähteneet vapaaehtoisesti, mutta he eivät ole tehneet mitään valmistuksia laivalta lähtöänsä varten, se on varmaa se. He eivät ole ajatelleetkaan koko lähtöään ennenkuin vasta juuri lähdön hetkellä. He lähtivät mitä selittämättömimmän kiireisesti, koska he jättivät laivan aivan kesken aamiaistaan. Eivätkä he ottaneet vaateriepuukaan mukaansa paitsi sen, mikä oli heidän yllään. Hiisi vieköön, he eivät ole ottaneet muuta kuin laivan kronometrin. Miksi juuri kronometrin? Emmehän voi löytää kronometriä? Ja luulenpa että he ovat ottaneet laivan paperit myös mukaansa; ainakaan me emme ole niitä löytäneet, vaikka voisivathan ne olla lukittuina — johonkin laatikkoon, jota emme ole huomanneet aukaista.»

»Aivan oikein, kapteeni, he jättivät laivan ottamatta mukaansa mitään muuta kuin kronometrin

¹ New-Yorkin ulkosatama.

ja mahdollisesti laivan paperit. Mutta minkä takia he jättivät laivan, joka on yhtä hyvässä merikunnossa kuin telakalta laskettaessaankin? Olemmehan koettaneet pumppuja, eikä laiva ole vuotanut tippaakaan; se on kaikin puolin mitä parhaassa kunnossa. — Halloo! Täällä on verta!»

Perämies veti kajuutan seinällä riippuvasta tuesta lyhyen leveäteräisen miekan ja viittasi sen tereään: »Verta! Mutta miksi henkilö, joka sitä käytti, näki vaivan pistää sen takaisin huotraan? Ja» — lisäsi hän katsellen kajuutan seinälaudoitusta tupen kohdalta —» katsokaa näitä jälkiä; yhä verta. Merirosvoja, kapteeni!

»Merirosvoja, Adams; totta. Mutta mistä syystä he olisivat jättäneet kaikki kalleudet koskematta — kaksi kelloa perämiehen hytissä, kapteenin rouvan sormukset ja jalokivet sekä täyden rahalippaan»

»Olkoon miten on; laiva on siis nyt jäänyt meidän haltuumme.»

»Niinpä kyllä, Adams; mutta minä en kykene selittämään, millä tavalla he poistuivat laivasta. Eivät ainakaan omalla veneellään?»

»Eivät — koska vene on vielä paikallaan.»

»He siis lähtivät täältä jonkun toisen laivan veneellä.»

»Mitenkäs he muutenkaan olisivat voineet hävitä tiehensä?»

»Siis, meille jää vain tehtäväksi kuljettaa laiva Gibraltariin sekä koettaa ottaa selko, minkä takia miehistö jätti tämän aluksen.»

Te epäilemättä haluatte koettaa aukaista tätä 'merisolmua', ja siitä syystä lisään vielä muutamia yksityiskohtia näiden kahden englantilaisen merimiehen käynnistä autiolla Marie Celestellä.

Ensinäkin on selvää, etteivät miehet olleet jättäneet laivaa myrskyn eikä rajun sään takia. —

»Katselleppas ompelukonetta», huomautti kapteeni keskustellessaan perämiehensä kanssa hyljätyn laivan kajuutassa tästä kummallisesta tapauksesta. »Täällä on ollut nainen mukana — luultavasti kapteenin rouva — ja hän on käyttänyt konetta juuri vähää ennen lähtöään, minne sitten lieneekin lähtenyt. Katsoppas vain sormustinta, joka on kylellään koneen reunalla. Myrskyä ei ole voinut olla sen jälkeen, kun nainen jätti laivan, sillä pienikin laivan vaaruminen olisi saanut ompeluksenkin putoamaan koneesta.»

»Täällä on ollut myöskin lapsi», lisäsi perämies. »Se on ollut tyttö, sillä nainen näyttää neuloneen tytön pukua, mikäli minä asiaa ymmärrän. Lapsi siis on mahdollisesti ollut kapteenin tytär. Nainen siis jätti ompeluksensa kesken jättäessään laivan, jos hän lie poistunut.»

»Eipä sattunut paikalleen», huomautti kapteeni »Hän heitti ompelemisensa käydäkseen aamiaiselle». Ja kapteeni osoitti pöytää, josta neljä henkeä oli noussut kesken ateriansa jättääkseen kajuutan iäksi. Nämä neljä olivat heidän otaksumansa mukaan kapteeni, hänen vaimonsa ja pieni tyttärensä. sekä perämies. Että ateria oli aamiainen, sen osoittivat selvästi ruokalajit — kaurapuuro, sianliha, munat ja kahvi. Lapsi oli jo melkein lopettanut puuroannoksensa. Pöydällä kapteenin paikan kohdalla oli kaksi kovaksi

keitetyn munan puolikasta kuorineen. On silminnäh-tävää, että kun hän halkaisi munan, hän heti sen teh-tyään jätti hytin, palaamatta sinne enää. Toisella paikalla pöytää — ehkä hänen vaimonsa paikalla — oli täysinäinen pullo sangen tavallista yskänlääkettä. Näytti siltä kuin naisen viimeisenä työnä laivalla olisi ollut vetää korkki pullon suusta, sillä se oli vieressä pöytäliinalla. Todisteena siitä että heidän jätettyään laivan oli koko ajan vallinnut tyven ilma, oli korkea ja kapea lääke-pullo pystyssä aivan pöydän reunalla, eikä pisaraa-kaan ollut läikkynyt pullosta. Miehistön hytissä keu-lan puolella sisälsivät liedellä olevat keittoastiat jo valmiin aamiaisen, joten siis miehistö näytti juuri valmistautuneen aamiaiselle.

T o i s e k s i, kuten jo on osoitettu, puuttui kaikki merkit kapinasta ja ryöstöstä. Ei voinut havaita pienintäkään jälkeä taistelusta tai mistään väkival-lasta. Sen lisäksi vielä rahalippaan sisältökin oli aivan koskematon.

K o l m a n n e k s i: kuinka kauan laiva oli ollut tyhjänä? Lokikirja kyllä vastasi tähän kysymykseen, mutta onko siihen luottamista, sitä ei voi millään ta-valla tietää. Viimeinen merkintä siihen oli tehty hieman yli 40 tuntia ennen kun Marie Celeste huo-mattiin Dei Gratiasta. Siinä ei mainita mitään myrs-kystä. — Lokikirja löytyi perämiehen hytistä. Syys-kuun 2:na 1872 kello 7 aamulla tehty merkintä sisälsi vain leveys- ja pituusasteen.

N e l j ä n n e k s i ei laivassa näkynyt pienintä-kään merkkiä aiheeksi, joka olisi heidät pakottanut jättämään sen. Etteivät merimiehet olleet edeltäpäin aavistaneetkaan lähtevänsä laivasta, vaan että he

päinvastoin kaikki olivat tavallisissa toimissaan aivan lähtösilmänräpäykseen saakka, sitä osoittaa seikka, että he ennen aamiaistaan olivat pesseet alusvaatteitaan, sillä ympärilleen tähystellessään kapteeni Boyce ja hänen perämiehensä huomasivat merimiesten vaatteita kuivamassa nuoralla keulakannella. Perämiehen hytissä oli pöydällä paperi, jossa oli keskeneräiseksi jäänyt muutamien rahaerien yhteenlaskeminen. Oliko perämies silloin syömässä vai oliko hän juuri tätä laskua suorittamassa, kun hänen oli jätettävä laiva?

Vii d e n n e k s i. Laivan suur-kompassi oli paikallaan ja muutkin kompassit kyllä löytyivät, mutta kronometri oli poissa. Ei myöskään mitään muuta esinettä — mikäli nämä kaksi miestä voivat nähdä — puuttunut prikistä, paitsi mahdollisesti laivapaperit. Merimiehet eivät olleet ottaneet edes piippujansakaan mukaansa.

K u u d e n n e k s i — ja mikä on tärkeintä kaikista — vene oli paikoillaan. Kuinka he muuten sitten olisivat voineet jättää laivan, elleivät jonkun toisen laivan veneessä?

S e i t s e m ä n n e k s i: »Haluaisin mielelläni tietää», virkkoi laivuri hinatessaan pelastamaansa alusta Gibraltariin, »kuinka äiti ja lapsi voivat jättää turvallisen aluksen keskellä valtamerta ottamatta mukaansa edes lapsen yövaatteita.»

— — —

Viralliset tiedot tästä salaperäisestä tapauksesta ovat sangen niukat. Valtion merihallinnon (Englannin) arkistossa on seuraava tiedonanto:

Miehistö ja matkustajat kadonneet.

Asiakirja 136, Yhdysvaltain konsulilta Gibraltarista, päivätty tammikuun 7:ntenä 1873. »Tutkimuksen tuloksena priki Marie Celestella on todettu olevan verta miekassa ja kajuutan laudoituksessa.»

Asiakirja 137, samalta, päivätty tammik. 20:ntenä 1873. »Marie Celesten pääomistaja saapunut New-Yorkista vaatiakseen aluksen amiraalivirastolta. Ei mitään tietoja kadonneesta miehistöstä. Kronometriä ja laivan papereja ei ole löydetty prikestä.»

Asiakirja 138. »Priki Marie Celeste luovutettu omistajalleen helmikuun 12:ntenä 1873.»

Asiakirja 139. »Priki Marie Celeste selvitetty matkalleen Neapeliin kapteeni John Hutchinsin komennossa, joka on New-Yorkista lähetetty tätä tarkoitusta varten. Rouva Bilsonille New-Yorkiin toimitettu Henry Bilsonin, Marie Celesten kadonneen perämiehen tavarat. Prikin viimeinen matka.»

Ja vaikka Yhdysvaltain asiamiehet kaikissa maailman satamissa saivat määräyksen etsiä kadonnutta miehistöä, ei yksikään laiva ole ilmoittanut löytäneensä näitä kolmeatoista henkeä. Vielä tänäänkin on tämän onnettoman aluksen salaperäinen arvoitus yhtä hämärä kuin ennenkin, sillä yli neljäkymmentä vuotta on jo kulunut sitä seikkaa selville saamatta, mistä syystä ja millä tavalla nämä kolmeatoista jättivät täysin turvallisen ja hyvin varustetun aluksen keskellä aavaa valtamerta.

Seuraavassa esitän muutamia selityskokeita, joita ovat tehneet useat etevät kirjailijat. Ehkä teidän mielestänne joku niistä täydellisesti selittää tapauksen

kulun, tai ehkäpä ne voivat saada teidät keksimään paremman ja vieläkin todennäköisemmän ratkaisun.

Herra Barry Pain'in selitys on seuraava: —

Yliuonnolliset selitykset ovat liian halpahintaiset ollakseen tyydyttäviä. Jos taasen etsii luonnollista selitystä, on selvää etteivät laivan miehistö ja matkustajat jättäneet sitä omasta vapaasta tahdostaan eivätkä minkään oman suunnitelmansa mukaan. Mikä sitten oli heidän lähtönsä aiheuttajana? Silminnähtävästi pelko. Jos heidät joku erikoisen mielenkiintoinen ilmiö houkutteli laivasta, niin olisivathan he toki ainakin lopettaneet aamiaisensa tai ottaneet mukaansa henkilökohtaisia tarve-esineitään. Mutta heidän oli lähdeittävä aivan äkkiä — silmänräpäyksessä — ja he lähtivät, koska he pelkäsivät.

Ajatus että kaikki kolmetoista olisivat yhtä aikaa tulleet mielipuoliksi ja hypänneet laidan yli, vaatii liian monta arvaamatonta yhteensattumaa ollakseen todennäköinen. He jättivät laivan veneessä, mutta tämä vene ei ollut prikin veneitä. Tämä vene laski Marie Celesten kylkeen ja juuri se sisälsi kauhun lähteen, joka sai heidät jättämään prikin.

Mitä tämä kauhu oli? Laivassa ei näkynyt mitään taistelun jälkiä.

Mutta aseeton mies, jota kohti revolveri on ojentettu, ei ryhdy vastarintaan. Hän tekee kaikki mitä aseon ojentanut mies käskää.

Olettakaamme nyt, että joku laiva, nimittäkäämme sitä nyt vaikka »X»ksi, on ryhtynyt johonkin häpeälliseen yritykseen. Tämän yrityksen laatu jääköön mielikuvituksen selvitetäväksi — se ei muuta

asiaa. Kuume puhkee valtaan tällä laivalla, ja suuri osa miehistöä kuolee. Ei ole enää kylliksi työvoimia laivalla, joten eloon jääneillä on epätoivoisen raskas työ suoritettavana laivan hoidossa. He eivät uskalla antaa hätämerkkejä, koska heidän laivansa ei siedä tarkastamista. Laiva on kaikin puolin hyvin varustettu, miehiä vain puuttuu. On siis saatava miehiä lisää tavalla tai toisella.

Miehet ryöstetään Marie Celestestä, ja vain kronometri otetaan mukaan. »X»-laivan vene laskee Marie Celesten kylkeen, ja veneessäolijat kertovat jonkun sangen todelta näyttävän jutun tulonsa aiheeksi kaiken rauhan vallitessa. He nousevat Marie Celesten kannelle, ja heitä vastassa on ainoastaan yksitoista henkeä, sillä naista ja lasta ei heidän tarvinnut ottaa lukuun. Todennäköisesti ensin kannella olijat säikäytettiin revolveilla uhkaamalla ja sidottiin köysiin. Sitten ehkä kannen alla olijat vallattiin samalla tavalla. Tämä ihmislasti vietiin sitten samalla veneellä »X»:ään. Kronometri oli yksinkertaisesti vain jälkiajatus, sillä »X»:n miehet eivät tulleet kronometriä, vaan miehiä saadakseen. Jonkun päähän sitten lähtiessä pisti siepata kronometri mukaansa.

Voisihan sitten olla olemassa useitakin syitä siihen, ettei yhdestäkään Marie Celesten henkilöstä ole sen perästä mitään kuulunut. He ovat voineet kuolla kuumeeseen, tai on »X» voinut upota miehistöineen päivineen. Eihän ole mahdollisuuden ulkopuolella sekään, että heistä joku elää vielä tänäkin päivänä. Rehellinen mies, jonka pelko on pakottanut ottamaan osaa häpeälliseen työhön, pitää kunniansa menetettynä ja siitä syystä paraana olla ilmaisematta itseään.

Horace Annesley Vachell selittää tapauksen kulun seuraavasti: —

Uskon, kuten ehkä muukin maailma, että kaikki ajatukset kapinasta ja merirosvoista ovat epätodennäköisinä hyljättävät. Ainoaksi syyksi jää vain jonkun täydellisesti aavistamattoman ilmiön sattuminen, joka sai heidät kaikki hyppäämään laidan yli ja hukkumaan. Pidän mahdollisena, että joku tuli-peräistä laatua oleva merenalainen räjähdys olisi purkanut veden pinnalle ilmaa raskaampaa myrkyllistä kaasua, joka olisi hyvän aikaa pysynyt koossa silloin tavattoman tyvenen sään vallitessa, ennenkun sekottui ilmaan ja hävisi. Laiva sattui juuri tähän myrkylliseen ilmapiiriin. Kaasu luultavasti lienee herättänyt sekä jonkinlaisen tukahduttavan huumauksen tilan että mitä pakottavimman janontunteen. Sängen todennäköisesti silloin kaasun vaikutus ensinnä tehoi kannella-olijoihin. Läpituokeva huuto sai kajuutassa ja keulakojussa olijat syöksähtämään kannelle. Perämies sieppasi kannelle hyökätessään kronometrin mukaansa todetessaan jotain kamalaa tapahtuneen, jotta saisi havaituksi todellisen ajan tapahtuman hetkellä. Kapteeni lienee samoin siepannut laivapaperit, tuntiessaan jonkun kammottavan vaaran olevan uhkaamassa. Joka tapauksessa hän hyökkäsi kannelle perämiehen, vaimonsa ja lapsensa seuraamana. Samaan aikaan keulahytissä olevat merimiehetkin syöksyivät kannelle. Kaasu tehoi silmänräpäyksessä. Jokainen tuli hulluuden raivoon ja hyppäsi raivoisan janontunteen vallassa mereen, joka hautasi heidät ja heidän salaisuutensa. — Kaikki ihmisellinen tai jonkun eläimen aikaansaama väkivalta olisi jättä-

nyt ainakin jonkinlaisia jälkiä, ja olenkin kuullut, että pilkut miekanterässä ja laudoituksessa eivät olisikaan olleet verta. Tapahtuipa nyt mitä tahansa, kaikki kävi häviön hetkellä aivan uskomattoman nopeasti. Laivan väestö katosi silmänräpäyksessä. Miten? Ainoastaan itsemurhaksi voi selittää tämän joukkokatoamisen, josta ei jäänyt mitään jälkeä — äkillisen mieluolisuuden vallassa olevan laivaväen itsemurhaksi. Ei mikään ruuan mukana saatu myrkkyy vaikuta niin yht'aikaisesti ja nopeasti. Siis myrkkyy täytyi olla luonnon valmistamana aivan tavattoman runsaasti. Onko sitten olemassa luonnonkaasuja, jotka synnyttäisivät mieluolisuuteen saakka rajun janontunteen? En ole kemisti, ja teen siis tämän olettamuksen vain onnen kaupalla.

Morley Roberts kirjottaa: —

— — Olen miettinyt Marie Celesten kohtaloa aika ajoin jo neljäkymmenen vuoden ajan, mutta en kuitenkaan ole yrittänyt muodostaa summittaisintakaan selitystä. Tunnetut tosiasiat ovat tässä aivan riittämättömät, jotta niistä voisi vetää mitään sitovia johtopäätöksiä. Jos tuntisimme jokaisen laivassa-olijan elämäkerran, voisimme niiden pohjalle muodostaa jonkun käsityksen tapauksen kulusta. Onhan luonnollisesti kylläkin helppoa keittää kokoon joku sukkelasti sepitetty kertomus, mutta saada se yksinkertaisesti pitämään yhtä kaikkien tunnettujen tosiasioiden kanssa, ei ole niinkään helppoa. Selitys on melkein varmasti yksinkertaisempi kuin kysymys, mutta vaikeampi. Olen silloin tällöin ajatellut että koko juttu olisi jonkinlainen edeltäpäin suunniteltu valhe-ryöstö, jonka laivan kapteeni syystä tai toisesta

olisi pannut toimeen, mutta joka olisi mennyt myttyyn. Ehkäpä huonot raha-asiat olisivat olleet tämän näytelmän aiheena. Se seikka, että tarkempi tutkimus on osoittanut vääräksi tiedon, että miekassa ja kajuutan seinälaudoksessa olevat pilkut olisivat verta, näyttää tämän tapauksen selittämishajaksi olevan yhtä turha kuin kaikki muukin.

Useat muutkin kirjailijat ovat lausuneet käsityksensä asiasta, m. m. tunnettu Arthur Conan Doyle, mutta kun he ovat laatineet selityksensä pitkäköjen kertomusten ja novellein muotoon, niin tyydyn minä puolestani tähän ja jätän enemmän arvailut teidän kekseliäisyytenne ja mielikuvituksenne varaan.

MYHRBERG.

Kotalahden pojat huomasivat heti Venetheiton tupaan astuessaan ja ukko Pekanderia tervehtiessään, että tänä iltana saataisiin kuulla jotakin, jota ukko tavallista suuremmalla lämmöllä muisteli tahi ajatteli. Hänen olemuksestaan näytti virtaavan lämpöä ja juhلاميeltä. Katseessa oli omituinen kiilto, joka varmaankin kuvasti sisällistä innostusta asiaan, josta hän aikoi nyt jutella.

Maisteltua Matilda neidin erinomaisia piparkakkuja ja muuta jouluista hyvyyttä asetuttiin miehissä nyt jo tutuksi ja rakkaaksi tulleen Venetheiton ison takan ääreen, ja ukko alkoi:

— Olen teille tähän saakka kertoillut muistelmiani ja kirjoista saamiani muistoja vain vieraista oloista ja ihmisistä. Sallikaa nyt, että pyhitän tämän illan suuren sankarin, suomalaisen Maksimilian August Myhrbergin muistolle.

Pojat oikein kohentautuivat tuoleillaan, kuullessaan mistä nyt olisi kysymys. Historian opettaja oli Pekan luokalla Kreikan vapaustaistelun yhteydessä lyhyesti viitannut Myhrbergin sankaritekoihin. Suomalaisen soturin korkea hahmo oli tästä jo jotenkin piirtynyt heidän sisäisen katseensa piiriin. Nyt kuultaisiin siis tarkemmin tästäkin.

On niin hiljaista ja rauhallista. Ulkona tippuu vesipisaroita räystäältä alas. Maaliskuinen aurinko siellä riemuiten valmistaa tietä keväälle, joka saapuu pian.

Tukholman katujen humu ei kannata tähän huoneeseen, jonka ikkunan kaihdin on laskettu alas, jottei ulkoa tulvehtiva valo häiritsisi sairasta.

Maksimilian August Myhrberg kay täällä viimeistä ja suurinta taisteluaan. Hän makaa vuoteellaan tyynenä ja mietteliäänä. Kellervässä valaistuksessa huomaamme tyynyä vasten vanhan miehen tavattoman jalopiirteiset, miehekkäät ja kauniit kasvot, joilla jo asustaa kalman häive.

Suuri rauhan teko on ovella. Soturi tekee tiliä taisteluistansa, punnitsee viimeisen rauhan ehtoja . .

Onko kaikki selvänä hänen pian astuessaan viimeiseen nimenhuutoon?

Hän alkaa tutkia raporttinsa lehtiä alusta alkaen. Näkee omituisen kirkkaasti edessään elämänsä vaiheet varhaisesta lapsuudesta alkaen.

— — — — —
»Raahan kirjasto» — niinhän ne äitiä nimittivät.

Isä oli vuonna 1808 muuttanut Ruotsiin, mutta äiti oli jäänyt kuuden lapsensa kanssa vielä joksikin ajaksi Suomeen. Kasvatti lapsiaan saduilla ja sankarikertomuksilla. Paloi siinä mieli kuunnellessa hänen kuvauksiaan milloin satujen maailmasta, milloin historiasta. Unohtumattomia olivat varsinkin äidin kuvaukset muinaisten kreikkalaisten sankariteoista Ter-mopylaisia, Marathonin kentillä, Salamiin salmissa. Pojan mieli syttyi silloin paloon, joka ei koskaan sammunut.

Rohkea ja uljas hänkin tahtoi olla. Ei saaneet pienet poikavuosien tapaturmat hänen suutaan itkuun vääntymään. Silloinkaan kun hän tarttui tuulimyllyn siipeen saadakseen keinua ilmassa ja kun siipi viskasi hänet vihaisesti takaisin tantereeseen niin että molemmat käsivarret katkesivat. Vasta kun näki äidin itkevän tapaturman johdosta, puhkesi poikakin kyyneleihin. Suomalais-akka pani käsivarret paikoilleen, ja hyvät niistä tulikin, kyllä niitä kelpasi sittemmin käyttää monessa taistelussa.

Aika hurjapää hän oli koulua käydessään sekä Oulussa että myöhemmin Uppsalassa, josta pääsi ylioppilaaksi. Ja aika ajoin jatkui näitä ylitsevuotavan riehakkuuden puuskia vielä Turussakin, jonka yliopistossa hän oli lukemassa lainopillista tutkintoa, saadakseen jonkin viran vanhassa isänmaassaan, joka hänelle oli rakkain maailmankolkka, jonka kieltä hän ei ole viitenäkymmenenä vieraissa maissa viettäminään vuosina unohtanut. Mutta sitten päätettiin Turussa ryhtyä jalompiin harrastuksiin kuin tappeluihin sällien kanssa. Ylioppilaat kokoontuivat torille ja tekivät koivuisista tappelusauvoistaan rovion. Hänen ankara keppinsä siinä joutui rovion pohjalle.

Lainopillisia lukujaan hän ei harjoittanut ahkerasti. Mieli jo pikku pojasta saakka paloi muualle. Isä oli ollut ennen Raaheen muuttoansa sotilas, ja sotilaaksi veti luonto poikaakin aivan vastustamattomalla voimalla. Mutta tätä halua ei isä sallinut hänen ryhtyä toteuttamaan. Mutta hänen Turussa ollessaan isä sattuiakin kuolemaan, ja nyt ei ollut enää ketään, joka olisi voinut häntä hillitä.

Tutustuminen juuri tällöin virinneisiin vapausaat-

teisiin vaikutti, että hänen luontainen romantillinen seikkailuhalunsa sytti täyteen lieskaan. Hänen mielensä paloi päästä aluksi Espanjaan taistelemaan sikäläisten vapausmiesten riveissä yksinvaltaa vastaan. Vuonna 1822 hän läksikin Tukholmaan ja suoritti siellä jonkun ajan kuluttua tykkiväen tutkinnon Mariebergin kadettikoulussa. Siinä sivussa hän hämmästyttävän nopeasti oppi välttävän määrän espanjankieltä.

Erään suomalaisen kauppalaivan matkustajana hän saapui sitten Lissaboniin, kiiruhtaakseen taistelukentälle sieltä suorinta tietä. Hän ehti parhaiksi kapinan viimeisiin otteluihin; hän joutui kuninkaan joukkojen vangiksi ja karkoitettiin Marseilleen Ranskassa.

— — — — —

Napoleonin aikainen sotasankari eversti Fabvier pestaa Marseille'ssa vapaajoukkoja Kreikan vapaus-taisteluun. Innostus on vallannut suuren osan Eurooppaa. Sivstynyttä nuorisoa ja vanhoja Napoleonin sotureita tulee suuret joukot Fabvier'nkin lipulle.

Vanhat sotakarhut ovat ylpeitä arvostaan. Kaikki he vaativat upseerinvirkoja Fabvier'n joukossa. Eversti tuskastuu. Tulee lopuksi Myhrbergkin esittäytymään.

— Mitä te sitten haluatte? kysyy eversti hermostuneella äänellä.

— Kiväärin, herra kenraali!

— No jumalankiitos, vihdoinkin toki yksi sotamies! huudahtaa eversti.

Siitä alkaen yhdistävät läheiset ystävyys-siteet suomalaisen rintamasotilaan ja ranskalaisen kenraalin toisiinsa. Sitä ystävyyttä kesti sitten koko eliniän.

Syksyllä 1824 noustiin maihin Kreikassa. Kuo-

hahtivat tunteet kun astuttiin tantereille, joilla äidin muinoin kertomat sankariteot olivat tapahtuneet. Nyt oltiin astumassa Leonidaan ja Themistokleen jälkiä. Käytiin varjelemaan pyhää Kreikanmaata, sivistyksen kehtoa. Paikka johon ensin tultiin, ei ollut muinaisten sotien ajoilta kuuluisa, mutta tässä sodassa se oli jo saavuttanut kuuluisuuden. Se oli Missolonghi, jossa kaksi vuotta takaperin 500 miehen suuruinen kreikkalaisjoukko oli torjunut 10,000 turkkilaisen hyökkäyksen. Menetettyään kaksi kolmatta osaa väestänsä täytyi turkkilaisten häpeällä luopua tätä pientä sankarijoukkoa ahdistamasta.

Mutta pian kuitenkin saatiin nähdä ja kokea semmoista, joka olisi voinut sammuttaa suurimmankin kreikkalaisihailun, jäähdyttää tulisimmankin innon. Vuosisatoja kestänyt orjuus oli turmellut kreikkalaiset. He käyttäytyivät alinomaa mitä halveksittavimmalla tavalla. Sankarillisuus ja uhrautuvaisuus olivat kreikkalaisten keskuudessa peräti harvinaisia ominaisuuksia. Niinpä avuksi rientäneitä muukalaisiakin monin paikoin kohdeltiin miltei vihollisina. He saivat nähdä kaikenlaista puutetta ja nälkää, ja taistelun tullen olivat kreikkalaiset aina valmiit suin päin pakenemaan. Vähältä oli, ettei häneltäkin näissä oloissa sammunut koko taisteluinnostus. Sitä piti yllä vain toivo, että ehkäpä niiden kreikkalaisten jälkeläiset, jotka nyt olivat orjuuden turmelemia, kerran tulisivat toisenlaisiksi, saatuaan nauttia vapaan kansan oikeuksia pyhässä Hellaassa. Todellista urhoutta osoittivat oikeastaan vain palikaarit, vuoristolaisrosvot, jotka eivät koskaan olleet taipuneet turkkilaisten ikeen alle, mutta näiden moraali taas oli siksi heikko, että he

miltei yhtä kernaasti saattoivat ryöstää ystäviä kuin vihamiehiä.

Ei ole kumma, että hän kaikiksi ajoiksi rupesi inhoamaan kreikkalaisia.

Missolonghissa oleskeli näihin aikoihin myös mainio englantilainen runoilija Byron. Tulisen henkensä koko innolla hän oli omaksunut kreikkalaisten asian ja pannut suuren omaisuutensa sille alttiiksi. Mutta hänen hankkimansa hyvät vuoristokanuunat y. m. aseet jäivät enimmäkseen käyttämättä. Kävi ilmi että kreikkalaiset varastivat häntä minkä ennättivät. Hän oli ennen pitkää pakotettu hajoittamaan sen 500-miehisen vapaajoukon, jota hän omilla varoillaan oli tähän saakka pitänyt aseissa. Kaikki koettivat saada niin suuren osan kuin suinkin loordin muka loppumatomista rikkauksista. Imarreltiin, valehdeltiin, petettiin ja varastettiin kilpaa. Pettymys masensi runoilijan mielen perinpohjin, ja vilustus mursi sieluntuskista heikentyneet voimat.

Myhrberg sattui olemaan Byronin asunnon vartijana sinä iltana, huhtikuun 19 p. 1825, kun tuo »tuhaksi palanut tulivuori» vihdoin sammui.

Jouduttiin sitten taisteluihin. Hänet sijoitettiin ratsuväkeen. Lyötyään kerran kiivastuksissaan korvalle lähintä päällikköään, joka oli käyttäytynyt halpamaisesti häntä kohtaan, Myhrberg joutui kenttäoikeuden eteen ja tuomittiin kuolemaan. Fabvier toki muutti tuomion niin, että sen saivat turkkilaiset taistelussa panna toimeen. Tämä taistelu oli kreikkalaisten hyökkäys Euboian saarta vastaan, jolta saarelta turkkilaiset tekivät julmia ryöstö- ja hävitysettekiä Kreikan mantereelle. Onnellisesti päästiin sal-

men poikki ja noustiin saarelle, mutta kreikkalaisten rekryyttien pelkurius ja kunnottomuus sekä turkkilaisten ylivoima ajoivat yrityksen kokonaan karille. Myhrbergin kuolemantuomio ei toteutunut tässä taistelussa; sensijaan sai hän siinä kunniaa ja ylistelyä runsain määrin. Kreikan ratsuväki oli varomattomuudessaan hyökännyt liian innokkaasti turkkilaisten kimppuun. Se joutui saarroksiin. Sen päällikkö oli joutunut joukosta erilleen ja oli jo joutumaisillaan vangiksi tahi surman suuhun. Tämän huomattessaan Myhrberg raivasi itselleen tien turkkilaisten keskitse, pääsi päällikkönsä luo, otti tämän, joka oli pienikokoinen mies, toiselle käsivarrelleen ja toisella kädellään torjuen turkkilaisten iskuja kantoi päällikön takaisin joukkojen luokse. Turkkilainen päällikkö, hämmästyneenä kookkaan vapaustaistelijan sankariudesta, kielsi miehiään häntä ampumasta, mutta käski ottaa hänet elävältä vangiksi. Mutta tähän ei turkkilaisissa ollut miestä, sillä toisella kädellään hän taisteli semmoisella menestyksellä, ettei kenenkään tehnyt mieli tulla häntä liian lähelle.

Tällä teollaan rintamasoturista tuli kenraali Fabvier'n adjutantti.

Kreikkalaisten asema Euboialla kävi ennen pitkää erittäin vaaranalaiseksi. Maan puolelta pommitti heidän leiriään Omer pasha ja meren puolelta piti turkkilainen laivasto tulta yllä. He eivät voineet edes vastata pommitukseen, sillä heidän kaksi kanuunaansa olivat jo tulleet käyttökelvottomiksi.

Hän muistaa erään tapauksen tältä ajalta.

Turkkilaisilla oli tapana hakata kaatuneilta ja haavoittuneilta vihollisiltaan päät poikki ja muu-

tenkin he silpoivat vankejaan julmalla tavalla ennenkuin lopettivat ne. Tämän vuoksi oli tapana, että esim. perädyttäessä terveet tekivät haavoittuneille sen palveluksen että antoivat heille pelastavan surmaniskun ennenkuin turkkilaiset saivat onnettoman käsiinsä. Erään kerran oli hänen ja erään ranskalaisen suoritettava tämä hirveä laupeudentyö. He heittivät arpaa, kummanko osalle tuli tehdä tämä kolkko viime palvelus maassa makaavalle ja kuolemaa rukoilevalle toverille. Arpa lankesi ranskalaiselle.

»En ole koskaan hartaammalla sydämellä kiittänyt Jumalaa kuin tuona hetkenä, jolloin vapauduin toimittamasta surmatyötä.»

Sodan melskeet jatkuivat edelleen. Kreikkalaisten asema kävi yhä epätoivoisemmaksi. Eurooppalaisen laivaston väliintulon kautta toki pelastuttiin pinteestä Euboialla, ja sitten riennettiin taas suin päin taisteluihin mannermaalla.

Hän muistaa osanottonsa Akropoliin viimeiseen epätoivoiseen puolustukseen ja pakoon sieltä. Paljon on muistelemista noilta nuoruusvuosien sota-ajoilta. Erikaisen kauan viipyy katse eräässä öisessä kuutamokuvassa.

Khaidarin tappelu on päättynyt. Myhrberg on saanut pomminsirpaleen sääreensä ja makaa nyt kentällä kuolleitten ja kuolevien seassa. Kuu luo kelmeätä valoaan kentälle. Hiljaisuutta häiritsee vain silloin tällöin hiljainen voihkina tahi huokaus, joka nousee jonkun haavoittuneen rinnasta. Hän makaa muiden joukossa ja katselee etelän tummaa tähtitaivasta. Se tuntuu tänä iltana niin merkillisen läheiseltä ja tuttavalta. Tulee mieleen lapsuus kaukana Pohjanmaalla,

vanha äiti, sisarukset, koti. Muisto muiston jälkeen kulkee hänen puoleksi valveilla olevan tajuntansa editse. Nyt oli oikeastaan ensimmäinen hetki, jolloin hän sai tyynesti ja rauhassa tehdä tiliä itsensä kanssa.

Kuuluu ihmisääniä. Hänen harhaileva tajuntansa valveutuu heti. Sieltä saattaa olla tulossa apua. Hän kuuntelee, koettaa saada selville mitä kieltä puhutaan. Kauhukseen hän huomaa, että lähestyjät ovat turkkilaisia, jotka ovat saapuneet taistelukentälle leikkaamaan kaatuneilta ja haavoittuneilta päät, joista pasha maksaa yhden piasterin palkinnon . . . Tieto, että näillä tavallisesti oli aivan tylsät puukot, joilla kauan aikaa sahata kihnuttivat, ennenkuin saivat vihollisensa pään irtautumaan ruumiista, tekee lähestyvän surman kaikkea muuta kuin miellyttäväksi. Parempi tehdä itse loppu kaikesta! Hän vetää pistoolin vyöstään, pistää sen piipun suhuunsa ja laukaisee. Mutta ase ei laukeakaan. Hän lataa uudelleen; tottahan toisella kerralla tehoo. Samassa hän näkee ratsumiehen ajavan aivan vieritsensä. Hän tuntee sen kreikkalaiseksi sotilaaksi, huutaa miestä avukseen, mutta tämä ei ole kuulevinaankaan, vaan jatkaa tyynenä matkaansa. Nyt on hän saanut kreikkalaisten kunnottomuudesta kylläntänsä. Nyt hän rankaisee. Hän laukaisee pistoolinsa poistuvaa kreikkalaista kohti. Sitten hän jälleen lataa, aikoen toteuttaa äskeisen päätöksensä. Mutta ennenkuin hän on saanut asetta vireeseen, tuntee hän kasvoillaan jotakin kosteaa, pehmeää. Se oli kreikkalaisen hevonen. Hänen kuulansa oli kaatanut ratsastajan. Tuliko tässä pelastus? Toivo viriää kuin hieno yötuuli hajoittamaan epätoivon pimeätä usvaa, jossa hänen henkensä jo on har-

haillut. Hänen tarmonsä herää. Hän taputtelee hevosta kaulalle. Se seisoo tyynenä paikoillaan, silloin tällöin vain häntä ystävällisesti turvallaan nuuhkaisee. Hän saa suitset käsiinsä ja ryhtyy kiipeämään selkään. Viimeiset voimansa ponnistaen se hänelle monien turhien yritysten jälkeen onnistuu. Melkein tajuttomana hän nyt pikemmin makaa kuin istuu hevosen selässä, ja vaistonsa ohjaamana kuljettaa jalo eläin hänet kreikkalaisten leiriin.

Viikkoja, jopa kuukausia hän sen retken jälkeen sai virua sairastuoteella. Mutta toipui toki siitäkin viimein.

Akropolis pienine puolustusjoukkoineen yhä pitää puoliaan ylivoimaista turkkilaista piiritysjoukkoa vastaan. Pian sen kuitenkin täytyy antautua, sillä ruuti alkaa olla vähissä. Fabvier päätti tämän kuultuansa toimittaa linnoitukseen keinolla millä tahansa ampumavaroja. Hän valitsi joukostaan 650 miestä tätä aijetta toteuttamaan. Näiden joukossa oli tietysti Myhrbergkin. Ruuti kaadettiin sen kokoisiin säkkeihin, joita yksi mies saattoi selässään kantaa ja sitten järjestettiin murtautumaan turkkilaisten piiritysrintaman läpi linnoitukseen. 40 filhelleniä kulki etujoukkona, sitten seurasi komppania tykkiväkeä ja viimeiseksi kaksi kreikkalaista pataljoonaa. Joka miehellä, Fabvier'illä itselläänkin, oli ruutisäkki selässään, ja jottei vahingossa tahi taisteluinnessa ainoakaan laukaus pääsisi herättämään turkkilaisten huomiota, otettiin kaikista pyssyistä piit pois. (Siihen aikaan käytettiin vielä piilukkopyssyjä.) Onnellisesti ja huomaamatta päästiin turkkilaisten piiritysvallin juurelle. Tavattiin unelias turkkilainen vartija. Se sai erään

vapaustaistelijan pajunetin rintaansa ja kaatui ääntä päästämättä kuoliaana maahan. Nyt Fabvier käski rummuttamaan. Hillittömällä vauhdilla käytiin rynnäkköön, ja ennenkuin turkkilaiset kunnolleen ehtivät tajuta mistä oli kysymys, oli tämä elävä ruutivarasto jo raivannut tien itselleen linnoitukseen, jonka muurien takaa paraikaa kuului voimakkaita riemuhuutoja. Tämä sankariteko maksoi vain kuuden vapaustaistelijan hengen.

Nyt jatkettiin linnan puolustusta uudella innolla. Mutta lisääntyneen puolustusjoukon ravitseminen tuotti linnoituksen komentajalle ennen pitkää suurta huolta. Ruokavarat olivat jo ennestäänkin vähissä; pääasiallisesti syötiin vain kuivia papuja ja riisiä. Kuvavaana tapauksena tältä ajalta on kaksintaistelu, joka syntyi Myhrbergin ja erään saksalaisen välillä laihasta kissasta. Kumpikin väitti ampuneensa kissan; todennäköisesti he olivat ampuneet sitä yhtäaikaa. Sovinto-oikeus lausui Salomonin tuomion, määräsi kissan jaettavaksi riitapuolten kesken, mutta sitä ennen olivat herrat lausuneet toisilleen kohteliaisuuksia, jotka piti ensi sopivassa tilaisuudessa verellä selvittää. Tästä muistona kantoi Myhrberg pitkää arpea käsivarressaan; saksalainen selvisi saamatta naarmuakaan.

Tälle muistolle hän on monet kerrat jälestäpäin makeasti nauranut.

Akropoliin tila kävi yhä tukalammaksi. Fabvier lähetti linnasta tuon tuostakin sanansaattajia apua noutamaan. Turkkilaiseksi puettuna saapui Myhrbergkin kerran kreikkalaisten leiriin tässä tarkoituksessa. Pantiinkin toimeen hyökkäys piirittäjiä vastaan takaapäin, mutta se meni myytyyn kuten edellisetkin

avustushyökkäykset. Taistelusuunnitelma oli peräti keho ja palikaarit, jotka avustivat hyökkäystä, olivat tottelemattomia. Syntyi kauhea verilöyly; ainakin 1500 kreikkalaista sai tässä epäonnistuneessa hyökkäyksessä surmansa. Kahdestakymmenestä kudesta filhellenistä, jotka ottivat osaa taisteluun, jäi henkiin vain neljä, niiden joukossa Myhrberg. Satojen muiden pakenevien kera he uimalla pakenivat lahdella oleviin laivoihin. Hän suomalaisessa itsepäisyydessään ei kuitenkaan muitten tavoin viskannut aseitaan mereen, vaan nousi laivaan täysissä varuksissaan.

Linnan puolustajilla ei sen koommin ollut muuta neuvoa kuin koettaa antautua niin kunniallisilla ehdoilla kuin suinkin mahdollista. Piirittäjäin päällikkö, Neshid pasha, jolta ylipäällikkö Ibrahim pasha oli ryöstänyt voiton käsistä silloin kun Missolonghi lopultaikin, kolmannen verisen taistelun jälkeen, joutui turkkilaisten käsiin, pelkäsi kilpailijansa taas ehtivän saaliinjaolle ja antoi sen vuoksi puolustajien mielisuo-olla, pitemmittä neuvotteluitta, poistua linnasta, vieläpä salli heidän ottaa mukaan aseensa, lippunsa ja muunkin omaisuutensa. Kesäkuussa 1827 puolustusväki marssi linnasta ulos meren rantaan, josta he pääsivät ranskalaisiin ja itävaltalaisiin kauppalaivoihin. Tavaroittensa kuljetukseen olivat he hyvántahtoiselta voittajalta saaneet lainaksi 75 hevosta.

Nyt näytti Kreikan nuori vapaus saaneen surmaniskun. Melkein koko maa oli jo turkkilaisten vallassa; puolustus oli heikontunut mitättömiin. Vain vuoroissa tehtiin vielä sitkeätä vastarintaa, mutta ei silläkään enää näyttänyt olevan mitään merkitystä. Maan asia näytti menetetyltä.

Taisteli Myhrbergkin mukana noissa viimeisissä taisteluissa. Mutta paljon hän on unohtanut kokemuksistaan noilta ajoilta. Parhaiten hän muistaa pienempiä piirteitä. Niinpä näistäkin taisteluista hänen muistostaan sukeltaa esille seuraava kuva.

Kreikkalainen ratsuväki on joutunut tappiolle eräässä kahakassa. Jokainen pyrkii pakoon minkä kerkiää, ja mihin sattumus johtaa. Joukkoaan etsiessään hän ypö yksinään ratsastaessaan tulee suuren suon rannalle. Vihollisten hän tiesi olevan tulossa takaapäin ja suon sivuilla oli maa heidän käsissään. Ei ollut pelastukseksi muuta neuvoa kuin koettaa päästä vetelän suon poikki. Hän kannustaa hevostaan ja lähtee eteenpäin. Joka askeleella uppoaa hevonen niin syvälle, että se vain suurilla ponnistuksilla saa jalkansa nostetuksi lietteestä. Myhrbergin huomio on kokonaan kiintyneenä matkan vaivoihin. Äkkiä hän kohottaessaan katseensa maasta näkee aivan edessään turkkilaisen ratsumiehen, jonka on yhtä vaikea rämpiä suossa kuin hänenkin. Hän tempaa salaman nopeudella pistoolin vyöstään ja laukaisee vihollista kohti. Mutta kiireessä hän ei ennätä tähdätä vihollista, ja luoti menee sivutse. Nyt on turkkilainen valmistunut hyökkäykseen. Hänen sapelinsa suhahtaa aivan Myhrbergin kaulan lähitse, mutta onneksi turkkilaisellekin tapahtuu pieni onnettomuus, sillä hänen hevosensa uppoaa tavallista syvempään juuri sinä hetkenä kun hän sapelillaan tavoittelee vihollisensa kaulaa. Tämän pitemmälle ei kaksintaistelua jatketa. Luultavasti kumpikin arvelee, että tässä on tarpeeksi työtä ilmankin, — vielä tässä tappelemaan . . .

He ratsastivat kumpikin suuntaansa. Mutta kun Myhrberg suon toiselle rannalle saavuttuaan aikoo virkistää väsynyttä ruumistaan ja tavoittaa eväslaukkuun satulasta, ei sitä enää olekaan mukana. Turkkilaisen sapeli oli leikannut sitä kannattavan hihnan poikki. Hän on ollut kaksi päivää ilman ruokaa, joten tämä tappio tuntuu melkein yhtä kovalta kuin jos olisi saanut turkkilaiselta pahankin sivalluksen.

Kuuluissa Navarinon meritaistelu, jossa Venäjän, Ranskan ja Englannin laivat tuhosivat Turkin laivaston, pelasti Kreikanmaan vapauden. Uutta toivoa virisi mieliin. Niinpä Fabvierkin innostuneena otti vastaan sen retkikunnan päälliköntonimen, joka määrättiin valloittamaan turkkilaisilta ihanaa Khios saarta. Hänen mukanaan oli 1000 miestä vakinaista väkeä ja lisäksi 1500 palikaaria. Tietysti siellä Myhrbergkin oli mukana, tällä kertaa jo staabinratsumestarina. Mutta hukkaan meni sekin yritys turkkilaisten ylivoiman ja palikaarien kurittomuuden vuoksi; jouduttiinpa siellä niin suureen hätään, että jollei rannikkoa olisi sattunut lähestymään muutamia kreikkalaisia laivoja, jotka korjasivat mukaansa retkikunnan tähteet, niin tuskinpa ainoakaan mies koko joukosta olisi pelastunut. Kaikki kanuunat jäivät vihollisen käsiin, mutta suurin osa hevosista onnistui ratsumestarin pelastaa.

Hän oli nyt varsin huomattu henkilö, Päällikönsä, varsinkin Fabvier, olivat häneen hyvin kiintyneet, ja tältä onnettomalta retkeltä palattua hänet määrättiin Palamedes linnoituksen komentajaksi lähellä Nauplian kaupunkia. Kreikan silloinen presidentti, Kapodistrias, joka ei suuresti suosinut ulkomaalaisia, hänet tähän toimeen määräsi.

Tuli sitten lopulta rauha ja vapaus, ja Baijerin prinssi Otto valittiin kreikkalaisten kuninkaaksi. Kreikanmaan säädöt päättivät nyt palkita vapaussotaan osaaottaneita ulkomaalaisia. Näille lahjoitettiin semmoisia tiluksia, jotka oli otettu takavarikkoon turkkilaisten puolta pitäneiltä kreikkalaisilta.

Tämmöisiä maatiluksia tarjottiin Myhrbergillekin. Mutta hänen luontonsa ei sallinut hänen ottaa niitä vastaan. Hän lahjoitti ne entisille omistajille takaisin. Tämän päätöksensä hän ilmoitti näille seuraavin sanoin: »Minä en tullut tänne ryöstääkseeni teiltä omaisuuttanne, vaan taistellakseni ihmisyyden nimessä teidän vapautenne ja omistusoikeutenne puolesta. Otkaa omaisuutenne takaisin, mutta tulkaa uskollisiksi maallenne!»

— — — — —
Sairaam kasvoille leviää tyyni kirkkaus hänen muistellessaan tätä tekoaan.

Sitten kuvat kulkevat edelleen.

Hän lähtee pois Kreikasta, paljon kunniaa ja mainetta niittäneenä, mutta suuresti pettyneenä muinaisen Hellaan jälkeläisten luonteenlaadusta.

Hän on nyt matkalla Roomaan. Hän on viemässä erään pojanpojan viimeistä tervehdystä vanhalle isoäidille. Paul Marie Bonaparte, Napoleon I:n veljenpoika, joka oli palvellut vapaaehtoisena Kreikan sodassa, oli tapaturmaisesti kuollut ja Myhrberg toimitti Laetitia Bonapartelle vainajan omaisuuden ja viimeiset tervehdykset. Sitten hän meni Espanjaan ja sieltä Ranskaan. Parhaiksi Pariisiin saavuttuaan ajoi hänet innostuksensa jälleen sodan melskeihin.

Vapaus — se oli sana, joka sai hänet nuoruusvuo-

sinaan panemaan henkensä ja voimansa alttiiksi vaikkapa ventovieraan hyväksi. Vanhoilla päivillään hän kyllä on tullut toisiin ajatuksiin, nähtyään miten kehittymättömiä ihmiset ja kansat ovat olleet vapauttaan oikein käyttämään, nähtyään kansan intohimojen vapautteen päästyä kuohuvan yli äyräittänsä, nähtyään niin usein mieskohtaisen itsekkyyden katalana verhoutuvan vapauden puhtaaseen viittaan.

Ranskan Heinäkuun vallankumous kiihdytti kaikkia Euroopan kansoja. Liekkiin puhkesi kapina lähinnä Puolassa, jossa sortokin lienee ollut pahempaa kuin muualla näihin aikoihin.

Puolan kapinoitsijoiden, »vapausmiesten» riveihin piti tietysti hänenkin päästä. Kesällä 1831 hän riensi Puolaan, taskussaan kenraali Fabvier'n mainio suosituskirje kapinoitsija-kenraali Ramorinolle.

Sen kirjeen sisällön hän kyllä muistaa. Muistaa sen ulkoa: »Allekirjoittanut ilmoittaa täten, että herra Myhrberg, ruotsalainen,¹ on minun päällikkyyteni alaisena palvellut Kreikassa innolla, urhoollisuudella ja epätsekkyydellä, jotka ansaitsevat mitä suurinta ylistystä; että, sitten kuin hän tullessaan maahan v. 1824 oli tahtonut näyttää jaloa ja hyödyllistä esimerkkiä astumalla palvelukseen halpana ratsumiehenä, josta hän sitten, yksinomaan ansioittensa nojalla, on saavuttanut kaikki ylennyksensä aina ratsumestarin arvoon saakka; että, sanalla sanoen, kaikista minun johdollani palvelleista ulkomaalaisista ei kukaan samassa määrässä kuin herra Myhrberg ole voittanut asukasten ja sotamiesten kunnioitusta ja ystävyyttä. Katson itseni

¹ Myhrberg oli silloin jo Ruotsin alamainen.

onnelliseksi saadessani täten tilaisuuden ilmaista häntä kohtaan horjumattoman ystävyuteni tunteet. Lontoo, kesäk. 2 p:nä 1831.

K e n r a a l i F a b v i e r,
kreikkalaisen armeijan entinen ylipäällikkö.

Mutta vaikeaa oli päästä Puolaan, sillä Itävalta ja Preussi, joilla oli hallussaan suuria puolalaisalueita, eivät millään tavoin toivottaneet kapinalle menestystä, vaan koettivat suorastaan estää kaikkea avuntuontia ulkomailta.

Hänen matkansa maali oli ensin Krakowa, jonka itävaltalaiset joukot olivat miehittäneet. Ei tullut muu neuvoksi kuin viekkaus. Krakowan portille ajoi eräänä päivänä vaunut, joissa kaupunkiin saapui kaksi vallasnaista. Naisten passit tarkastettiin ja vaunut pääsivät kaupunkiin. Mutta erään talon pihalla nousi vaunujen pohjalta — Myhrberg. Hän oli ollut siellä piilossa naisten turkistavaroiden alla. Nämä suojelijattaret hankkivat hänelle sitten luotettavan oppaan, joka saattoi hänet Weiksel joelle saakka. Täällä hän venäläisten luotituiskussa ui joen poikki ja saapui lopulta puolalaiseen armeijaan.

Hän otti osaa useihin tämän epätoivoisen sodan taisteluihin, m. m. tulisiin otteluihin Narew-joella, Ostrolenkassa ja Varsovassa. Varsovan kukistuessa hän joutui vangiksi, ja nyt oli matkan suunta Siperia. Tämän tultua tiedoksi, Ranskasta kirjoitettiin Ruotsin hallitukselle ja kehoitettiin tätä koettamaan kaikki keinot Myhrbergin vapauttamiseksi. Ja niin tapahtui, että eräänä päivänä tällä matkalla oltaessa hänestä tultiin ottamaan puvun mittaa, mutta ei selitetty

syytä siihen. Vähän myöhemmin hän sai pukeutua uuteen univormuun ja astua suljettuihin vaunuihin, joissa häntä kuljetettiin pitkät matkat. Vapaaksi päätettiin hänet Preussin alueella ja käskettiin menemään Ranskaan. Tavattuaan Fabvier'n sai hän kuulla lähemmin pelastumisestaan. Fabvier oli aikoinaan pelastanut kuningas Kaarle XIV Juhanan hengen. Tästä huomautti kenraali kirjeessään kuninkaalle ja pyysi nyt vastapalvelukseksi kuninkaan välitystä Myhrbergin vapauttamiseksi. Ja välitys kai onnistui, sillä keisari Nikolai kuulemma salli hänen päästä vapaaksi— hänen Kreikassa osoittamansa urhollisuuden vuoksi.

Nyt hän vietti monet vuodet Pariisissa ja tutustui siellä läheisesti semmoisiin herroihin kuin Lafayetteen, Thiersiin, Guizot'hon y. m. Liikkui hienoimmissa salongeissa ja piireissä, nautti suosiota ja ystävyyttä, mutta kaipasi, kaipasi entistä seikkailurikasta elämänsä. Ja pian hän saikin jälleen tilaisuuden päästä sotaan. Hän otti osaa Espanjan sisälliseen sotaan v. 1833. Hän astui Don Carloksen, kruununtavoittelijan riveihin. Kuningatar Isabellan puolue tahtoi kumota pohjoisten baskilaismaakuntain vanhat vapaudet ja oikeudet, ja se oli hänen mielestään tarpeeksi suuri syy asettua muuten vanhoillisen kruununtavoittelijan puolueen riveihin. Mutta sota loppui lyhyeen.

Seuraavat vuodet hän edelleen oli Pariisissa, harrastellen kirjallisia töitä. Usein oli hänen leipänsä varsin niukka.

Ruotsiin hän palasi vasta v. 1840 ja kävi saman tien syntymämaassakin Suomessa, jota hän kaikissa vaiheissaan oli rakkaudella ja kaiholla muistellut. Tännekin olivat kantaneet kertomukset hänen

taisteluistaan ja seikkailuistaan. Ruotsissa Kaarle XIV Juhana oli huvitettu hänen seurastaan, mutta ei uskaltanut häntä julkisesti suosia, sillä Puolan kapina oli vielä tuoreessa muistossa. Kuitenkin nimitettiin hänet majuriksi Ruotsin armeijaan ja lähetettiin Ruotsiin kuuluvan S:t Barthélémy saaren komentajaksi Amerikkaan.

Ei ollut paljoa muistelemista niistä viidestä vuodesta, jotka hän vietti tällä saarella, »maanpaossa», kaivaten ja ikävöiden. Hän palasi sieltä takaisin v. 1848, ja silloin hän heti oli vähällä vielä kerranjoutua taistelemaan, tällä kertaa Tanskan ja Preussin välisessä sodassa. Hänen vanhaa ystäväänsä Fabviertä oli pyydetty tanskalaisen armeijan ylipäälliköksi. Fabvier'n piti saada Myhrberg lähimmäksi apumieheksen. Mutta kun Fabvier lopuksi kieltäytyi päällikkyydestä, ei Myhrbergkään halunnut tähän sotaan.

V. 1852 hän tuli jälleen Suomeen, tällä kertaa nostamaan enonsa jälkeenjättämää perintöä. Ihanaa oli saada käydä katselemassa vanhoja lapsuuden leikkitantereita, ja ihanaa oli saada puhua äidin kieltä, suomea. Sitä kieltä hän on rakastanut enemmän kuin mitään muuta. Veljensä luona Espoossa hän, mainetta saavuttanut soturi, ylhäisten salongeissa kotiutunut maailmanmies ja Ruotsin alamainen puhuu suomen kieltä, ruotsalaisen ympäristön suureksi ihmeeksi.

Mutta lyhytaikaiseksi kävi nytkin olo synnyinmaassa. Syttyi Itämainen sota, ja silloin täytyi hänen lähteä. Häntä katseltiin epäluulolla noilta Puolan kapinan ajoilta alkaen. Ruotsiin tultuaan hän neuvoi sikäläisiä vallanpitäjiä olemaan yhtymättä Venäjän

vihollisiin ja yrittämättä valloittaa Suomea takaisin. Hän tunsu suomalaisten mielialan, tiesi että Suomen kansa tulisi pysymään täysin lojaalisena hallitukselle.

Vielä kerran hän palasi kumminkin Suomeen v. 1858. Silloin hän muun muassa kävi erään sukulaisensa omistamassa Häihän (Boen) kortanossa Porvoon pitäjässä.

Parhain muisto tältä matkalta oli kolmipäiväinen yhdessäolo Runebergin kanssa. Runoilijan miehekäs, avoin persoonallisuus veti häntä tavattomalla voimalla puoleensa. Runebergiin nähden hän teki poikkeuksen yleisestä tavastaan olla laajemmalti kertomatta vaiheistaan. Noina kolmena unohtumattomana päivänä hän avasi Runebergille sydämensä ja sai vastalahjaksi kokonaisen aarteen hengen ylevyyttä ja kirkkautta. —

Vanhuus tuli niinkuin varjo. Mutta vanhuuden kera ei tullut lepoa. Tuontuostakin heräsi matkustus-halu; täytyi käydä tervehtimässä ystäviä Puolan ajoilta milloin Pariisissa, milloin Roomassa. Ja olihan hänellä täällä Tukholmassakin kerran tilaisuus uudistaa vanhoja muistoja ruhtinas Czartoryskin kanssa — ylevämielinen isänmaan- ja vapaudenystävä.

Paljon ystäviä hän sai Ruotsissakin ja mieluusti hänet otettiin vastaan kaikkialla. Tahtoivatpa ruotsalaiset osoittaa hänelle kunnian, että tarjosivat hänelle valtionelekettä, niinkuin jollekin kansalliselle suurmiehelle. Sen teon hän toki jyrkästi kieltäytymällä sai ehkäistyksi. Selitti, ettei hän Ruotsilta ansainnut mitään eläkettä. Ja niin se aije raukesi.

Tukholmaan hän sitten lopullisesti asettui vanhuuttaan viettämään. Mieluisin tehtävä oli kävellä

satamaan suomalaisten laivojen saapuessa, katso-
maan, tulisiko synnyinmaasta joku tuttava, tahi
saisiko edes jonkun oudonkaan käsiinsä, jonkun,
jota voisi opastuksellaan täällä palvella ja palkinnok-
seen saisi puhua suomen kieltä . . .

— — — — —

Hänen voimansa ovat kuluneet loppuun tämän
viimeisen taudin aikana.

Talvella 1866—67 oli hänen luja terveytensä alka-
nut horjua, mutta eihän vanha soturi osannut noudat-
taa tarpeellista varovaisuutta. Kovalla pakkasella
hän meni saattamaan erästä Tukholmassa kuollutta
suomalaista hautaan, vilustui perin pohjin, ja siitä
alkaen hänen matkansa johtaa nopeasti viimeiseen
taisteluun, viimeiseen päämaaliin.

— — — — —

70-vuotias sotilas on tarkastanut raporttinsa. Lo-
puksi hän on jättänyt asiansa korkeimman rauhan-
välittäjän ratkaistavaksi ja nukkuu tyynesti ikuisen
lepoon.

— — — — —

Kevätaurinko helottaa kirkkaasti ja pisarat pu-
toovat hiljaa kilahdellen räystäältä alas.

Tukholman katuja kulkee pitkä hautausaatto.
Siinä nähdään Ruotsin parhaimpia miehiä, onpa
siinä joitakuita ulkomaalaisia kuuluisuuksiakin, ja
aivan oman ryhmänsä muodostavat suomalaiset.
Viimemainituille vainaja merkitsee enemmän kuin
muille. Heidän köyhä maansa ei ole synnyttänyt
monta semmoista poikaa. He ovat saaneet kuulla,
että vainajan viimeiset ajatukset kohdistuivat syn-

nyinmaahan, että hänen viimeiset sanansa olivat äidin kieltä...

Döbelnin haudan vieressä on vapaustaistelijan ja ihmisystävän Maksimilian August Myhrbergin muistokivi. Siihen on kaiverrettu sanat:

»URHOOLLISENA, YLEVÄMIELISENÄ, UHRAUTUVAISENA HÄN OMISTI SANKARIVOIMANSA VAPAUDEN ASIALLE, SYDÄMENSÄ IHMISKUNNAN MENESTYKSELLE, SIELUNSA SILLE HERRALLE, JONKA RAUHAAN HÄN ON MENNYT. KREIKKA, PUOLA JA ESPANJA OVAT TODISTANEET HÄNEN SANKARIUTTAAN.»

SURSUM CORDA.

Joululoma on päättynyt.

Suurella metsätaipaleella liukuu kaksi rekivaljakkoa eteenpäin hiljaisessa talvi-illassa. Tien vierillä kohoaa korkea petäjikkö ylös tähtitaivasta kohden.

Tähdet kimmeltävät harvinaisen kirkkaasti ja niiden valoa kiiltelee reen jalaksien sileässä jäljessä.

Pieni tuulenhenkäys silloin tällöin vapauttaa raskautetun oksan lumen painosta: tiukujen kilinään yhtyy huokaava kahahdus . . .

Etumaisessa reessä istuvat matkustajat: Pekka, Heikki ja Ilmari sekä ukko Pekander. Jotta saataisiin vielä kerran olla yhdessä, on kaikki tavarat pantu Taavetti rengin rekeen, joka ajaa jälkimäisenä. Ukko Pekander oli päättänyt käyttää hyväkseen tätä tilaisuutta käydäkseen tervehtimässä vanhoja tuttaviaan koulukaupungissa. Ja pojista oli hänen mukaantulonsa hyvin mieluista.

Tarkka koira juoksee matkueen rinnalla. Sillä ei nyt ole tavallisia eleitään, vaan se mennä viipottaa suoraan ja vakavana; se tietää, että nyt taas on erottava pitkäksi ajaksi pojista, joiden reippailla retkillä kelpasi olla mukana.

Etumaisessa reessä keskustellaan, jälkimäisessä Taavetti hiljakseen hyräilee rekilaulun kappaletta.

— Merkillisen kirkkaasti tähdet palavatkin tänä iltana, lausuu joku pojista. Sanotaan sen tietävän pakkasta.

— Tulkoonpa pakkaneinkin. Kuuluuhan se talven tapoihin, vastaa toinen.

— Minä olen tähtitaivasta katsellessani aina joutunut ajattelemaan maailmankaikkeuden mittaamattonta äärettömyyttä ja elämän ikuista salaisuutta, sanoo ukko Pekander. Ja sitä tehden minä aina olen saanut palata siihen kohtaan mistä olen lähtenyt. Ihmisen aatos ei jaksa ulottua pitkälle äärettömyyteen, jota katsellessa vasta oikein havaitsee oman pienuutensa ja mitättömyytensä.

Me näemme tuolla ylhäällä vain pienen katkelman suurinta »jumalaista näytelmää». Me tunnemme ihmisaistimilla ja koneilla havaittujen taivaankappalten liikunnot, me tiedämme läheisempien, oman aurinkokuntamme kiertotähtien maantieteestä yhtä ja toista, tiedämme niissä olevan samanlaisia aineksia kuin omassa taivaankappaleessamme on y. m. Tiedemiehemme ovat määritelleet useimpain ennen tuntemainsa ja vasta löydettyjen taivaankappalten radat ja kiertoajat.

Mutta kuinka äärettömän vähän tämä kaikki onkaan! Kuinka toivottoman riittämätön tämä vastaus on ihmissuvun ikuisiin kysymyksiin: Mistä? minkätähden? mihin? Kaiken inhimillisen tieteen tarkoituksena on vastauksen löytäminen noihin kolmeen suureen kysymykseen. Ovatko tieteet nykyään lähempänä päämääräänsä kuin aikojen alussa? Onko tiede päässyt selville maailmankaikkeuden jumalallisen näytelmän perustoista? Ei ole, sillä aina kun on

luultu päästävän lähemmäksi päämäärää, on saatu huomata, kuinka tästä saavutuksesta aukenee äärettömiä näköaloja yhä loputtomampiin kaukaisuuksiin.

Kahden suuren lain olemassaolosta olemme nykyään vakuutetut, nimittäin kehityksen ja tarkoituksen mukaisuuden. Kaikki olevainen on kehityksen lain alaista. Mikään ei pysy paikoillaan, korkein maallisista mahdeista, ihmisajatus, ja halvin atoomihiukkanen maailmankaikkeudessa ovat saman kehityksen lain alaisia. Inhimillisen ajatuskyvyn määrittelyn mukaan pitäisi kehityksellä olla alku ja päämäärä. Elollisen luonnon tutkimuksessa on tiede luullut jo päässeensä hyvin varhaisiin elämänmuotoihin, geologit ovat määritelleet maapallon ikää miljoonin vuosin taaksepäin ja tähtitieteilijät johtavat taivaankappaleiden kehityksen nebuloosaan, alkusumuun saakka. Mutta kehityksen svyintä alkua, sen ensimmäistä järjestävää voimaa ei ihmisajatus tajua. Me tunnemme, että aina tulee olemaan raja, minkä yli ihmisen tieto ei pääse tunkeutumaan, mitä vasten hänen koko nerokkuutensa kiipistyy.

Entä päämäärä. Mikä se on? Missä se on?

Luonnontutkijat ovat johtaneet elollisen luonnon kehityskulun alhaisimmista muodoista aina ihmiseen saakka, ja antropologit sekä arkeologit ja etnologit ovat näyttäneet, minkä huikean taipaleen ihminen on kehityksensä aikana jättänyt jälkeensä. Mikä on päämäärä? Onko päämääränä täydellisyys, jota ihmisen on kautta historiansa tavoitellut, ja pääseekö ihminen siihen koskaan?

Nämä ovat kysymyksiä, joihin emme osaa vastata.

Kaikessa olevaisessa me myös huomaamme järkähtämättömän tarkoituksenmukaisuuden. Me huomaamme sen ihmisen sekä eläinten ja kasvien rakenteessa, me huomaamme sen kaikkialla luonnon suuressa taloudessa. Ja kaikkeuden suuressa näytelmässä on varmasti kullakin taivaankappaleella oma tarkoituksiperäinen tahi ainakin lainmukainen tehtävänsä ja ratansa. Mutta mikä on tarkoitus ja kenen on tarkoitutus? Kuka on järjestänyt tämän kaiken, kenen järjestävä ajatus on kaiken takana? Järjestävän ajatuksen olemassaoloa emme voi kieltää, siksi selvästi huomaamme sen kaikkialla.

Taaskin käy kaikki yli meidän ymmärryksemme.

Meidän aikanamme kaikkialla pyritään pääsemään selvään suhteeseen näihin kysymyksiin, jotka aikanaan heräävät useimman ihmisen povessa. Eikä tämä ole muuta kuin ihmisen ikuisen totuuden-etsinnän ilmauntaa.

Uskontotiede ja luonnontieteet kukin omilta lähtökohdiltaan pohtivat näitä olemisen suurimpia kysymyksiä. Johtaako tutkimus samoihin tuloksiin? Siihen suuntaan on näkyvissä vasta ensimmäisiä epävarmoja merkkejä.

Kehitysopin mukaan ihminen polveutuu eläinmuodoista, mutta ihmisen henkisyys — se on jotakin, joka korottaa hänet saavuttamattomaan korkeuteen eläimiin verraten. Tämäkin on ollut kauan loukkauskivenä kristillisen ja puhtaasti luonnontieteellisen elämäntutkimuksen välillä. Minä uskon, että sekin kohta aikoinaan selviää, kun rehellisesti lakkaamatta pyritään saamaan selville Pilatuksen kysymystä: mikä on totuus?

Onnelliseksi kiitän minä sitä ihmistä, joka yksinomaan totuutta etsien taistelemalla on päässyt vakaukseen ihmissuvun korkeimmista kysymyksistä.

On merkillistä, että kaikissa maailman kansoissa elää ijäisyyskaipuu ja kuolemattomuuden toivo. Kaikissa uskonnoissa se ilmenee. On niinkuin olisi kaikille ihmisille aikojen alussa annettu valoisa kehoitus: sursum corda — ylentäkää sydämenne.

Missä on ihmisen henkisyuden alkulähde? Missä tuon merkillisen, sydämen pohjaan kätketyn kaipuun alkujuuret? Niin usein kuin olen itselleni nämä kysymykset esittänyt, on aina tullut mieleeni kehoitus: sursum corda: Etsi niitä ylhäältä, ylennä sydämesi, jotta se kerran vahvistuisi käsittämään sitä, mikä nyt käy yli ymmärryksen.

— — — — —
Ajettiin äänettöminä kappaleen matkaa. Omiin unelmiinsa oli Taavettikin vaipunut omassa reessään.

Tähdet kimalisivat sitä kirkaammin, mitä pitemmälle ilta kului.

— Sursum corda — se pitäisi meidän kaikkien ottaa tunnuslauseeksemme oman pienen elämämme vaiheissa, sanoi ukko jälleen. Olen oman elämäni vastoinkäymisissä saanut tuosta kehotuksesta merkillistä lohdutusta. Olen aina johtunut ajattelemaan, kuinka äärettömän pieni tapaus tämä tahi tuo vastoinkäyminen on kaikkisuuteen verraten, kuinka vähän se sittenkin merkitsee. Jumalallisen ikivoiman syliin, jota voimaa säteilee alas kaikkisuuden tähtikirkkaudesta ja jonka kunniaa kaikki olevainen ylistää, on pikku ihmisen turvallista uskoa huolensa.

— — — — —

Saavuttiin asematalon kirkkaaseen valopiiriin. Hevoset paransivat vauhtiaan, kun näkivät päämäärän edessään. Ukko Pekander lopetti mietelmänsä: — — Ja kun te nyt olette matkalla toteuttamaan ihanteitanne, niin enpä voi teille parempaa evästystä taisteluunne tarjota kuin: sursum corda! Sillä on voima pysyttää ylin päämäärä silmäin edessä kaikissa elämän kohtaloissa.

SISÄLLYS.

	Siv.
Alkusanaksi	5
Eskil Pekander	7
Nykyaikainen Robinson.....	15
Intiaani-idylli	28
Kurjuutta — kunniaa	41
Jättiläistöitä	52
Nelson Trafalgarissa	64
Aarteita syvyyksissä	79
Parangonin keisari	86
Merten salaperäisin arvoitus.....	108
Myhrberg	125
Sursum corda	147

Parhaita lasten ja nuorten kirjoja

Uutuuksia:

Musta härkä, *Maria Jotunin* mielikuvitusrikas lastensatu. Värillisin kuvin ja piirroksin kaunistettu. Hinta 2 mk.

Aune Krohnin satuja, jouluksi 1915 ilmestynvä uusi lastenkirja. Hinta 2 mk.

Tottisalmen perillinen, *Anni Svanin* nuorisoromaani; ilmestyy uutena painoksena. Hinta 1: 80, sid. 2: 25.

Meren urhoja, *R. Kiplingin* maaailmankuulu nuorisokirja on ilmestynyt taiteellisesti kuvitettuna suomalaisena painoksena. Hinta 1: 80, sid. 2: 25.

Nuoria barbaareja, *Ian Maclarenin* skotlantilainen koulupoika-romaani. Miellyttävimpiä nuorisokirjoja, mitä koskaan on kirjoitettu. Hinta 2: 25, sid. 3: 25.

Kertomuksia muista maista, viehättävä maantieteellinen lastenkirja. 100 selkeätä kuvaa. Hinta 1: 25.

Löytöretkiä kotipiirissä, *I. K. Inhan* toimittama alkupiskelukirja nuorelle polvelle. Runsaasti kuvitettu; hinta noin 2: 50.

Poikien vuosikirja I, toimittanut *Martti Raitio*. Kirja sisältää poikien mieleisiä kuvauksia monilta eri aloilta. Viehättävyytensä ohessa on kirjalla myöskin kasvattavaa merkitystä. Hinta 2: 50.

Osaatko elää? maailman kuuluisin itsekasvatuskirja, pojille ja tytöille kirj. *Fr. W. Foerster*. Suomeksi ilmestynyt nyt jo neljäntenä painoksena. Hinta 1: 50, sid. 2: 50.

Nuori Voima 1915. Nuorisomme oma lehti, josta sen tilaajat ovat lukuisissa kirjeissään ilmaisseet kiitollisen tyytyväisyytensä. On saatavana nyt kahteen osaan nidottuna vuosikertana, joka maksaa vain 2:50.

Ennen ilmestyneitä:

- Lukemisia lapsille**, Z. *Topeliuksen* kuuluisat sadut, kertomukset ja runot rikkaasti kuvitettuna loistopainoksena. Hinta koruk. 37 mk. — Verraton lahjateos pienokaisille!
- Peukaloisen retket villihanhien kanssa**, *Selma Lagerlöfin* mielikuvitus-rikas lasten satulukukirja. Kuvitettu. Kolme osaa; hinta yht. 9: 50, koruk. 12 mk.
- Kolme lastua lapsille**, kirj. *Juhani Aho*. Kuvitettu. Hinta sid. 65 p.
- Anni Swanin satuja**, neljä kokoelmaa, jotka maksavat kukin 1: 50 — 1: 75 sid.
- Satupirtti**, lasten huokea 20-pennin kirjas-sarja. Käsitteä kuvitettuja, hauskoja tarinoita 20 numeroa.
- Sininen lintu**, *M. Maeterlinckin* tarina onnen-linnusta ja sen etsijöistä. Kuvitettu. 1: 50, sid. 2: 50.
- Pikku Simon seikkailut jouluaattona**, *Viktor Rydbergin* kaunis lastensatu. Hinta 30 p:ää.
- Liisan seikkailut ihmemaailmassa**, kuuluisa englantilainen lastenkirja. Hinta 1 mk.
- Professori Itikaisen tutkimusretki**, kotimainen hauska kuvakirja, piirtänyt Il—o. Hinta sid. 1 mk.
- Kettu Repolainen**, Goethen kuuluisan eläinsadun mukaan kirj. *Anni Swan*. Hinta 1: 25.
- Viisi päivää tulvan hädässä**, *Harriet Martineau*n jännittävä kertomus neljän lapsen seikkailuista. Hinta 1: 75.
- Hallatunturin lapset**, *Laura Fitinghoffin* suosittu lastenromaani ylhäältä Pohjolasta. Hinta 1: 50.
- Pikku Elsa ja hänen ystävänsä**, *Alice Grayn* kuusi kertomusta, jotka selittävät Isä-meidän rukousta Toinen painos; hinta sid. 3 mk.
- Tohtori Draytonin oppilaat**, *Alice Grayn* Vuorisaarna selittäviä kertomuksia. Anglosaksien etevintä nuorisokirjallisuutta. Sid. 5: 10.
- Seitsemän pientä sisarusta ja Seitsemän sisarusta yhteistyössä**, *Jane Andrewin* kuuluisia mantieteellisiä kertomuksia. Hinta yht. 3 mk.
- Kapteeni Grantia etsimässä**, *Jules Vernen* jännittävä maantieteellinen nuorisoromaani. 2: 60, sid. 2: 90.
- Karavaani**, *Wilhelm Hauffin* itämaisia tarinoita ja seikkailuja. „Ihmeellisiä ja jännittäviä!“ Hinta 1 mk.

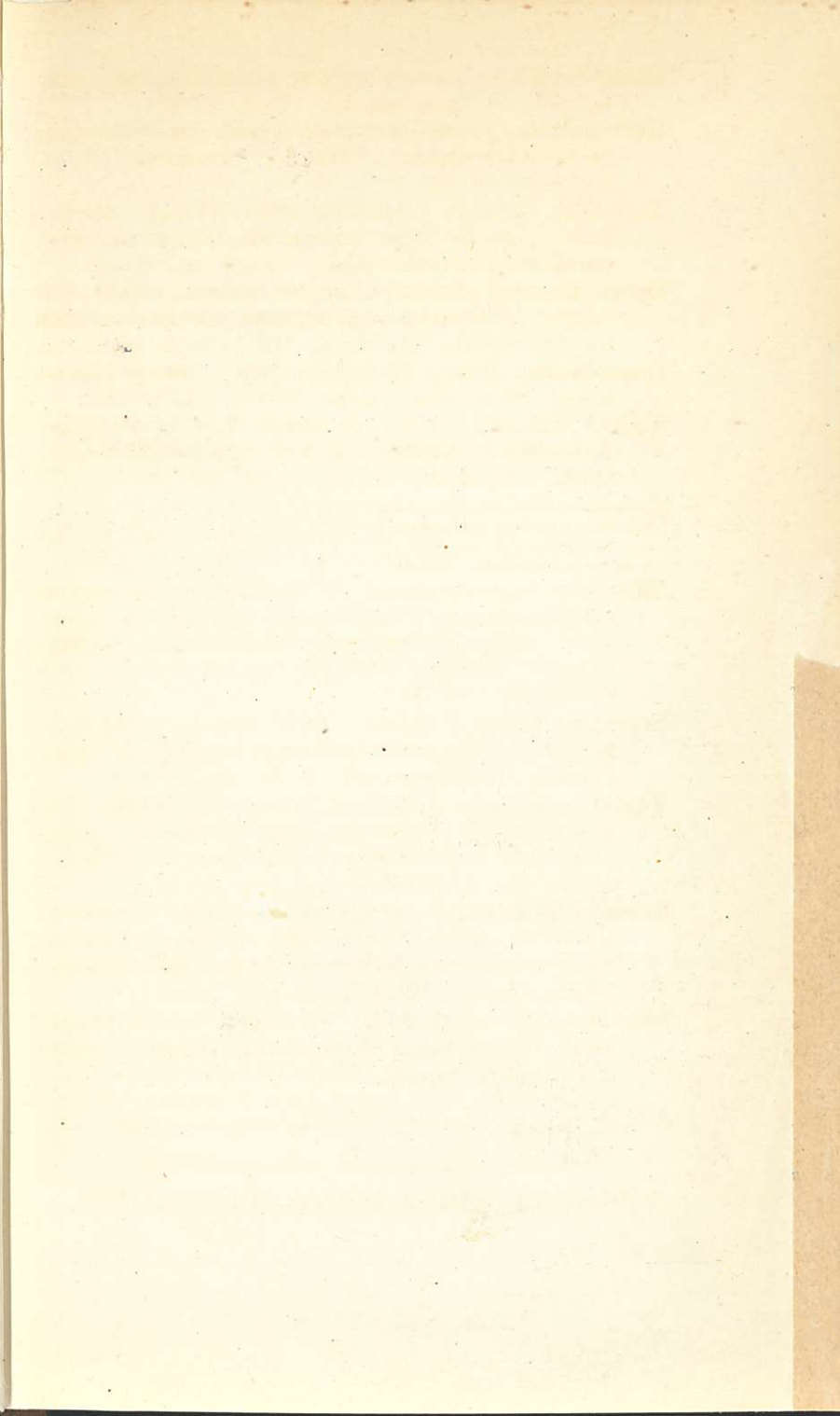
- Nuori kotka**, *Fenimore Cooperin* puhdashenkinen, luonnonraikas intiaaniromaani. Hinta 1: 50.
- Rolf salolla**, *Ernest Thompson Setonin* amerikkalainen partiopoika-romaani. Rikkaasti kuvitettu. Hinta 3: 75, sid. 4: 75.
- Robinson Crusoe**, maailman enin levinnyt nuorisokirja. Täydellinen suomennos; 120 etevän engl. taiteilijan piirtämää kuvaa. 3 mk., sid. 4: 50.
- Hirventappaja**, *Fenimore Cooperin* romaani eränkävijäin elämästä ja taisteluista „punanahkojen“ kanssa Villin Lännen saloilla. Kuvitettu. Hinta 3: 25, sid. 4: 25.
- Hopeakettu**, *Ernest Thompson Setonin* hieno eläinromaani. Kuvitettu. Hinta 50 piä: sid. 1 mk.
- Villejä eläimiä**, *Ernest Thompson Setonin* todellisuuden-mukaisia kertomuksia kesyttömien eläinten elämästä. Kuvitettu. 5: 25, sid: 6: 50.

Suomen historiaa valaisevaa kaunokirjallisuutta nuorisolle:
--

- Välskärin kertomuksia**, *Z. Topeliuksen* kuolematon sankari-romaani, joka kuvastelee puolentoista vuosisadan oloja ja tapahtumia verrattomalla mielikuvituksen voimalla. Kolme suurta nidettä; yht. 15: 75, sid. 18: 75.
- Erämaan taistelu**, *Santeri Ivalon* romaani, joka kuvaa Suomen eri heimojen keskeisen vainokauden päätymistä. Toinen painos; 6: 25, sid. 7: 75.
- Viipurin pamaus**, jatkoa edelliseen. Kuvastelee niitä aikoja, jolloin Suomessa alkoi herätä kansallisen yhteenkuuluvaisuuden voimakas tunne. Viides painos; 5: 50, sid. 6: 50.
- Pietari Särkilahti** on oikeastaan myös edellisten romaanien jatkoa. Se kuvailee kuinka varsinainen kansankirkko sai Suomessa alkunsa uskonpuhdistuksen aikoina. Hinta 5: 50, sid. 7 mk.
- Aikakausiensa vaihteessa, Viimeiset luostariasukkaat, Suomalaisia kohtaloita, Aikojen yöstä ja Erämaan lapset**, *Kyösti Wilkunan* historiallisia kertomuksia, jotka kuvastelevat kansamme vaihteita eri aikoina. Kunkin teoksen hinta on 3: 50.

Saatavana kirjakaupoista ja asiamiehiltämme.

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ.

Maailmankirjallisuutta nuorisolle.

- Robinson Crusoe**, *Daniel Defoen* kuolematon romaani on ilmestynyt täydellisenä suomennoksena meidän kustannuksellamme. Suomentokseen on liitetty etevän englantil. taiteilijan 120 piirrosta. — 357 siv.; hinta vain 3 mk., sid. 3: 50.
- Nuoria barbaareja**, *Jan Maclarenin* skottilainen koulupoikaromaani. „Sille voi antaa parhaan kiitoksen sek in, jonka mielestä ainoastaan paras on nuorisolle kyll in hyvä.“ (Hel. San.)
- Rolf Salolla**, *Ernest Thompson Setonin* suuri partiopoikaromaani on ilmestynyt kuvitettuna suomennoksena. „Se on oikea nuorison aarre“ kirjoitti tri Hj. Nortamo. — 454 siv.; 3: 75, sid. 4: 75.
- Aarresaari**, *R. L. Stevensonin* jännittävä poikaromaani on samoin maailmankirjallisuuden kuuluisia nuorisokirjoja. Kuvitettu. — 281 siv.; 3: 25, sid. 4: 25.
- Hirventappaja**, *J. F. Cooperin* romaani rajakamppailuista Pohjois-Amerikan saloilla. „Jännittäviä seikkailuja ja niiden pohjana siveellisen maailmanjärjestyksen valtava paino.“ (Uusimaa.) Kuvitettu. — 375 siv.; 3: 25, sid. 4: 25.
- Viimeinen mohikaani**, myöskin *Cooperin* romaani, on tavallaan edellisen jatkoa. Sen sankarit edustavat loistavasti kahden rodun parhaita miehisii ominaisuuksia. „Cooperin kertomukset ovat kautta maailman tunnetuita.“ (Aamulehti.) 428 siv.; 1: 50, sid. 2 mk.
- Ben-Hur**, *Lewis Wallacen* romaani Kristuksen ajoilta. Sankarina on juutalaispoika, joka kovissa koettelemuksissa varttuu uljaaksi mieheksi. „Ken on kirjan lukenu, ei sitä koskaan unhoita.“ (Pyrkijä.) — 688 siv.; 3: 50, sid. 4: 25.
- Oliver Twistin seikkailut**, *Charles Dickensin* järkyttävä romaani lon-toolaisen orpopojan kohtaloista. „Dickens hämmästyttää ja viehättää, huvittaa ja liikuttaa.“ (Yl. kirjall. hist.) — 499 siv.; 3: 75, sid. 4: 75.
- Karoliinit**, *Verner von Heidenstamin* kertomuksia Kaarle XII:n ajoilta. Sankarikuningas ja hänen urhonsa ovat kirjassa kuvatut harvinaisella elävyydellä. — 423 siv.; 2: 50, sid. 3: 50.
- Kapteeni Grantia etsimässä**, kirj. *Jules Verne*, viimeaikojen enin suosittu nuorisokirjailija. Kirja kuvailee Grantin lasten seikkailuja, heidän etsiessään isäänsä halki puolen maailman. Kuvitettu. — 237 siv.; 2: 60, sid. 2: 90.
- Aavoilla ulapoilla**, *Jack Londonin* raikashenkinen kertomus amerikkalaisen koulupojan kehitysvuosilta. — 116 siv.; 50 pi:ää, sid. 1 mk.
- Meren urhoja**, *Rudyard Kiplingin* poikaromaani. „Me ihailemme seikkailuja, vaaroja ja vastuksia, rohkeutta, miehekkyyttä, rehellisyyttä ja velvollisuudentuntoa. Sen tähden me mielellämme luemme tämän kirjan.“ (Nuori Voima.)

Kirjakaupoissa ja asiamiehillämme.

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ, PORVOO.

Hinta 2: 50, sid. 3: 50.

Suom. last. kirj. 5.
Poikain...1

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 101 6173

X

